

ČESKÁ

2017, vol. 21, no. 4

KINANTROPOLOGIE

Časopis České kinantropologické společnosti vychází s finanční podporou
AV ČR, ČOV, FTVS UK Praha, FTK UP Olomouc a FSpS Brno.

Journal of the Czech kinanthropological society is published with financial support
of AV ČR, COV, FTVS UK Prague, FTK UP Olomouc a FSpS Brno.

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

vydává Česká kinantropologická společnost.

Vychází 4x ročně.

Časopis Česká kinantropologie je recenzovaný vědecký časopis zaměřený na kinantropologii. Publikuje příspěvky o výsledcích výzkumu z oblasti teorie, empirického výzkumu a metodologie. Cílem je podporovat rozvoj vědeckého poznání záměrné pohybové činnosti, její struktury a funkcí a jejích vztahů k rozvoji člověka jako biopsychosociálního individua.

Nabídka rukopisů

Redakce přijímá původní výzkumné práce, teoretické studie, přehledové studie, stručné zprávy z odborných akcí (konference, semináře apod.), recenze nových knih a informace o akcích České kinantropologické společnosti v českém (popř. slovenském) jazyce, od zahraničních autorů v anglickém jazyce.

Rukopis dodejte elektronicky do systému na adrese www.ceskakinantropologie.cz. Na závěr textu uveďte úplnou kontaktní adresu včetně e-mailové adresy.

Rukopis musí obsahovat název, jména autorů, souhrn s klíčovými slovy v češtině (15–20 řádků), název stati, souhrn a klíčová slova v angličtině, vlastní text, abecední seznam literatury, kontaktní údaje.

Bibliografické odkazy musí být úplné a odpovídat požadavkům našeho časopisu. Rukopisy musí používat velikost písma 12 a řádkování 1,5. Stati by neměly přesahovat 12–15 normostran (tj. 5000 slov, recenze 3 normostrany, zprávy a informace 2 normostrany). Pro grafy a obrázky vyžadujeme zdrojové soubory (soubor, v němž byly vytvořeny, grafy nejlépe v programu Excel, obrázky ve formátu TIF, JPG nebo EPS). Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Recenzní řízení je oboustranně anonymní dvěma nezávislými recenzenty. Redakce si vyhrazuje právo anonymizace textu, tj. odstranění údajů usnadňujících identifikaci autorů předtím, než text postoupí do recenzního řízení. Nabídnout rukopis jinému časopisu, zatímco je posuzován našim časopisem, je považováno za neetické. Autoři budou vyrozuměni o výsledku recenzního řízení a instruováni o případných změnách.

Podrobné pokyny pro autora jsou uveřejněny na internetu: www.ceskakinantropologie.cz

Adresa redakce: Česká kinantropologie,

José Martího 31, 162 52 Praha

Telefon: (+420) 220 172 062

E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

published 4x annually

by Czech Kinanthropology Association.

Journal Česká kinantropologie is reviewed scholarly journal that focuses on kinanthropology. It publishes papers about results of theoretical, empirical and methodological research. The objective is to endorse scientific development of the intentional physical movement, its structure and functions as well as its connections to development of men as bio-psycho-sociological entity.

Manuscript submission

The editors accept original empirical research papers, theoretical studies, short news about conferences and workshops, reviews of new books and information about proceedings of Czech Kinanthropology Association in Czech (eventually in Slovak) language or in English language from foreign authors. Add the manuscript to the system in the electronic form at the address: www.ceskakinantropologie.cz. The end should contain complete information, including contact address and e-mail address.

Manuscript must contain title, name of authors, abstract with key words in Czech language (15–20 lines), title, abstract and keywords in English language, text of the article, alphabetical list of references for literature cited in the text, contact data. Bibliographic references must be fully defined and correspond to Journal standards. Manuscripts must use font size 12 and 1,5 space. The maximum length of original research papers is 12–15 pages (about 5000 words), review 3 pages and information 2 pages. Please submit all tables, graphs and illustrations as separate files in the format, in which they were created, with graphs preferably in Excel and illustrations preferably in TIF, JPG or EPS. The editors review and edit the text.

The editorial review process is anonymous on both sides. The editors reserve the right to ensure the anonymity of the text's content, i.e. to eliminate any information or data that could facilitate identification of the author, before submitting the text to the review process. Submission of a manuscript to another journal while it is under review by the Journal Česká kinantropologie is considered unethical. Review guideline and full guidelines for authors are on the Internet: www.ceskakinantropologie.cz

Address: Česká kinantropologie,

José Martího 31, 162 52 Praha, Czech Republic

Phones: (+420) 220 172 062

E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

OBSAH

SUCHÝ, J., KOVÁŘ, K. Úvodem 6

ŠTUMBAUER, J. Vznik a vývoj školní tělesné výchovy a vzdělávání učitelů
tělesné výchovy v českých zemích do roku 1945..... 9

TILINGER, P., RYCHTECKÝ, A. Analýza vývojových tendencí kondičních
ukazatelů u dětí a mládeže z let 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015..... 31

MIKUŠKA, K. The impact of the combative activities on the general mobility
performance of primary school pupils 48

CHMELÍŘ, L., PERIČ, T. Posouzení aktivity hráčů v závislosti na velikosti hrací
plochy a počtu hráčů v mládežnických kategoriích ledního hokeje 59

JANÁK, V., GALUŠKOVÁ, K. Rozdíly mezi českými špičkovými kanoisty
na divokých vodách a kanoisty nižší výkonnostní úrovně v aspiraci
a osobním tempu 66

BEDNÁŘ, M. Tři archetypy filosofických reflexí těla..... 75

Konference

13. mezinárodní vědecká konference „Hry 2018“..... 86

„Učitel a žák ve výuce tělesné výchovy na základní a střední škole“..... 87

CONTENT

SUCHÝ, J., KOVÁŘ, K. Foreword	6
ŠTUMBAUER, J. The origin and development of physical education and education of physical education teachers in the Czech lands until 1945	9
TILINGER, P., RYCHTECKÝ, A. Analysis of motor performance indicators development among children and youth in the years 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015	31
MIKUŠKA, K. The impact of the combative activities on the general mobility performance of primary school pupils	48
CHMELÍŘ, L., PERIČ, T. Assessing the activity of ice hockey players depending on the size of the ice rink and the number of players in youth categories of ice hockey.	59
JANÁK, V., GALUŠKOVÁ, K. Differences between top wild water canoeists and lower performance canoeists in aspiration and psychomotor tempo	66
BEDNÁŘ, M. Three archetypes of the philosophical body reflexions	75

Conference

13. International conference “Games 2018”	86
“Teacher and students in education of P.E. in primary and secondary schools”	87

ÚVODEM

FOREWORD

Vážení čtenáři,

na novém čísle časopisu Kinantropologie se podílel již redakční tým v obměněné podobě. Moje profesní kariéra mě nasměrovala do státní správy v naději, že některé problémy sportu pomohu řešit, nedovolím si tvrdit v dokonavém vidu vyřešit.

Tímto rezignuji na práci v časopisu, neboť časově nelze stávající pozici náměstka sekce pro řízení sportu a mládeže MŠMT spojovat s jakoukoli jinou pracovní povinností.

Nicméně mám již řadu postřehů, informací a snad i důležitých skutečností, které se vztahují k akademickému prostředí, sportu, vědě ve sportu, vzdělávání a absolventům a chybějící spolupráci ve sportu vůbec.

Nejedná se o novinky spíše o souhrn, co mě potkalo. Ve sportovním prostředí chybí vzdělání odborníci, a to nejen kvalifikovaní trenéři, kterých snad přibude s růstem dotací, ale i administrativní pracovníci – manažeři s hlubším vzděláním právním a ekonomickým. Právě to do značné limituje navyšování zdrojů na sport, neboť legislativní rámec je pro kluby spíše bariérou. Krizí prochází oblast trenérského vzdělávání, což se neoddiskutovatelně projevuje v počtu trenérů působících u reprezentací nebo extraligových týmů v zahraničí, ale i věkem trenérů v extraligách v ČR. Prostředí je konzervativní, odolné vůči novým přístupům a poznatkům, nefunguje transfer poznatků do tréninku (nebo chcete-li metodika), který sleduje trendy, čte, připravuje texty, podílí se na vzdělávání, sbližuje výzkumné prostředí fakult a svět sportu. Tím se omezuje na minimum poptávka po výzkumu ve sportu, protože nové poznatky nelze získat rychle a levně. Nedostatek prostředků pak vytváří nezdravou konkurenci, neumožňuje vznik sítě spolupráce, expertních nezávislých týmů, lidí zapálených do řešení problémů, lidí, kteří chtějí uspět v nejvyšší mezinárodní konkurenci. Odborný až vědecký přístup k tréninku, tedy samotná část trenérského vzdělávání, je nenaplněným sloganem. Ne u všech a ne všude.

Spolupráci nelze nařídit, ale je to dle mého jediná cesta z izolace. Autonomie fakult i spolků je neoddiskutovatelná, ale nesmí se změnit v izolaci. Ve sportu se dramaticky navýšily zdroje a právě nyní je vhodné věnovat úsilí tuto zeď prolomit. Sport to potřebuje, potřebují to fakulty, svazy i státní správa, která vytváří základní podmínky. Zkusme pro to něco udělat.

V Praze, dne 20. 1. 2018

PhDr. Karel Kovář, Ph.D.

Milé čtenářky a čtenáři,

v návaznosti na text Dr. Kováře, se kterým mi bylo potěšením a ctí spolupracovat, si Vám s radostí a optimismem dovoluji oznámit, že redaktorky Mgr. Radka Dostálová (Hlaváčková) a Mgr. Kateřina Novotná se budou na chodu časopisu nově podílet z pozice zástupkyň šéfredaktora. Věřím, že nový „vitr“ v redakčním týmu přinese pozitivní změny, které oceníte.

Aktuální vydání České kinantropologie, zpracované již v novém složení redakčního týmu, obsahuje celkem šest zajímavých článků. Úvodní text doc. Štumbauera volně navazuje na předchozí článek analyzující období vzdělávání učitelů tělesné výchovy po roce 1945. Jsem potěšen, že díky těmto obsáhlým článkům je tato oblast detailně zmapována. Druhý článek z pohledu obecné časové osy rámcově navazuje na první, protože shrnuje vývoj zdatnosti žáků vedených právě absolventy pedagogických fakult. Bohužel, celkově vychází zdatnost současné generace ve srovnání s roky 1966 a 1987 většinově jako podprůměrná! V této alarmující situaci nás nemohou ukonejšit ani výsledky obdobných zahraničních studií, které registrují v řadě evropských zemí podobný sestupný trend úrovně zdatnosti (např. Strel, Kovac, Jurak & Bednarik, 2003). Považuji za velmi vhodné, aby orgány ministerstva školství, ministerstva obrany, ministerstva zdravotnictví zjištěným výsledkům věnovaly zvýšenou pozornost, protože zhoršující se stav zdatnosti dětí a mládeže se v budoucnu může projevit snížením pracovní kapacity, kvality zdraví, brannosti obyvatel i v řadě dalších oblastí života společnosti.

Článek slovenského kolegy popisuje výsledky experimentu se zařazením úpolových cvičení do povinných hodin TV u žáků na prvním stupni ZŠ. Také článek autorů Chmelíře a Periče shrnuje výsledky zajímavého původního výzkumu u mladých hokejistů.

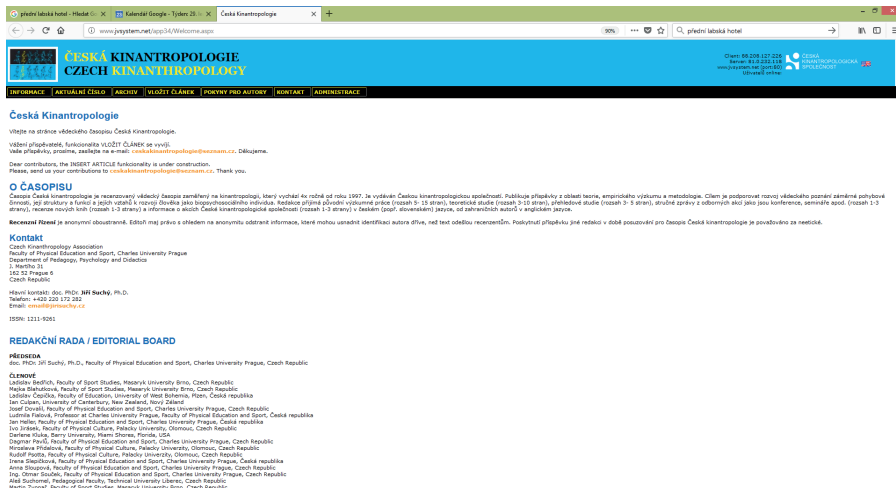
S potěšením jsme do tohoto čísla na základě kladných recenzních řízení zařadili článek k problematice aspirací u špičkových vodních slalomářů, nejen proto, že je v tomto sportu Česká republika dlouhodobě velmi úspěšná, ale tato problematika je významná v podstatě v každém vrcholovém sportu.

Závěrečný článek, samozřejmě nikoliv významem, ale chronologicky, se věnuje problematice těla a tělesnosti z pozice filosofické kinantropologie. Vybírá tři stále živé historické koncepce (antickou, biblickou a karteziánskou) a analyzuje je na základě pramenných textů.

Po dlouhých přípravách se konečně podařilo spustit nový design internetových stránek časopisu, které jak věřím, jsou také dle Vašeho přehlednější než původní.

V Praze, 15. 1. 2018

doc. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.
šéfredaktor

VZNIK A VÝVOJ ŠKOLNÍ TĚLESNÉ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ TĚLESNÉ VÝCHOVY V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1945

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND EDUCATION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN THE CZECH LANDS UNTIL 1945

JAN ŠTUMBAUER

Katedra tělesné výchovy a sportu

Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

SOUHRN

Počátky problematiky vzdělávání učitelů tělesné výchovy spadají v českých zemích do přelomu 60. a 70. let 19. století, kdy se tento předmět stal postupně povinnou součástí školní výuky. Zprvu se jednalo hlavně o učitele základních škol a teprve následně přibýlo i vzdělávání středoškolských učitelů tělesné výchovy. Zatímco učitelé základních škol byli po dlouhá desetiletí vzděláváni středoškolským způsobem na učitelských ústavech, tak vzdělávání středoškolských profesorů tělesné výchovy se postupně dostalo na kvalitativně daleko vyšší – univerzitní úroveň. V meziválečném období pak již garantovala jejich studium celá řada špičkových odborníků působících na tehdejších lékařských fakultách. Bohužel vzdělávání učitelů základních škol zůstalo přes řadu reformních pokusů i v tomto období na daleko nižší odborné úrovni. K významnějšímu pokusu o srovnání této disproporce pak došlo až po roce 1945. Do úvodu i jednotlivých částí tohoto článku je vždy zařazen i přehled vývoje školské soustavy v českých zemích.

Klíčová slova: tělesná výchova, učitelé, studium, univerzity, učitelské ústavy, kurzy

ABSTRACT

The education of physical education teachers begun in the Czech lands at the turn of the 60s and 70s of the 19th century when this subject gradually became a mandatory part of the school curriculum. When it was first introduced only elementary school teachers were involved, and eventually the education of secondary school teachers of physical education had been added. While elementary school teachers had been taught at secondary school level for a long time, the actual education of high school teachers of physical education has gradually reached a far higher level - university level. During the interwar period, a number of top experts at the then medical faculties guaranteed their studies. Although there had been reform attempts at the time, unfortunately, the education of elementary school teachers remained at the lower professional level. Significant attempt to fix this discrepancy occurred only after 1945. An overview of the development of the school system in the Czech lands is always included in the introductions to the separate parts of this article

Key words: physical education, teachers, studies, universities, teaching institutions, courses

ÚVOD

Počátky českého školství sahají hluboko do minulosti a jeho osudy provázejí a do značné míry determinují celý průběh našich dějin.¹ Systém vzdělávání a školské správy procházel různými podobami a prodělal mnoho reforem. K nositelům vzdělanosti patřila po dlouhá období církev, kdy klášterní školy byly několik století jejím jediným zdrojem.² Středověký systém vzdělávání tak vycházel z potřeb církve a jeho hlavním úkolem bylo šířit a upevňovat křesťanské učení a přispět k význačnému podílu církve na správě jednotlivých zemí. Vznik katedrálních a klášterních škol souvisel s rozvojem částečného či základního vzdělání v oblastech tzv. sedmera svobodných umění (partikulární učení). Ta se dělila na dva stupně. Nižší (trivia), kde se vyučovala gramatika, rétorika a dialektika. Výšší stupeň (kvadrivium) zahrnoval aritmetiku, astronomii, geometrii a muziku. Po absolvování obou stupňů partikulárního učení se mohlo pokračovat na univerzitě.³ Ani v jednom z těchto stupňů neměla své místo jakákoliv podoba tělesné výchovy.

Od druhé poloviny 18. století se začala v Rakousku a tím potažmo i v českých zemích vytvářet novodobá školská soustava přizpůsobená tehdejšímu hospodářskému, politickému, kulturnímu a i národnostním společenským potřebám. K tomu zde byl v prosinci 1774 vydán formou zákona Všeobecný školní řád.⁴ Ten zavedl povinnou školní docházku pro děti od 6 do 12 let, rozlišil školy na triviální, hlavní a normální a omezil v nich vliv církve. Tyto školy již poskytovaly vzdělání nejen chlapcům, ale také dívkám. Netvořily ale na sebe navazující systém. Školy triviální (jedno až dvoutrídí) byly zřizovány při farách a vyučovalo se na nich v mateřském jazyce. Jejich úkolem bylo naučit číst, psát, počítat. Dále na nich bylo vyučováno náboženství, základy hospodářství a pro děvčata šití a pletení. Školy hlavní (tři až čtyřtrídí) byly zřizovány v krajských městech a jejich vyučovacím jazykem byla němčina. Obsah výuky byl oproti škole triviální rozšířen o zeměpis, dějepis, latinu, psaní (sloh), kreslení a geometrii.

Školy normální (čtyřtrídí) sídlící v hlavních zemských městech vyučovaly předměty jako na škole hlavní, ale v širším rozsahu. Byly koncipovány jako příprava pro studium na gymnáziu a vyučovalo se na nich také v němčině. V roce 1790 všechny tyto školy navštěvovalo jen v Čechách 142 tisíc dětí z celkového počtu 239 tisíc dětí školou povinných.⁵ To byl jednoznačně velký úspěch, neboť do zavedení tereziánských reforem se ve školách vzdělávalo velmi malé procento dětí.⁶ Zvláště na venkově se ale

¹ Za první učitele českého národa jsou všeobecně považováni šířitelé křesťanství Cyril a Metoděj, kteří přišli na Velkou Moravu v roce 863.

² Na podkladě legendy, známé z Kosmovy kroniky, existovala již v 10. století v Budči latinská škola, která je tak považována za první školu na českém území.

³ Vyučovací systém tehdy nebyl jednotný a jeho součástí měly rozdílnou úroveň. Předpokladem zakládání, rozvoje a dobré úrovně partikulárního učení byl hospodářský a mocenskopolitický rozmach daného regionu. Významným mezníkem v úrovni vzdělanosti ve střední Evropě, ale i v postavení českých zemí, bylo zřízení Karlovy univerzity v roce 1348. Ta sice patří v pořadí vzniku evropských univerzit až na začátek třetí desítky, ale na druhou stranu byla první univerzitou založenou na sever od Alp.

⁴ Říšský zákon ze dne 6. prosince 1774 vydaný jako Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařskokrálovských. Byl velmi podrobný, když obsahoval celkem 79 paragrafů.

⁵ VÁŇOVÁ, R. (1986). *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, s. 34.

⁶ K tomu přispělo zejména zavádění státního dozoru nad školstvím a zavedení sankcí proti rodičům, kteří své děti do školy neposílali.

netrvalo na celoroční školní docházce, děti docházely do školy hlavně v zimě, učitel je pak musel připravit, aby obstály při postupových zkouškách. Bohužel do obsahu vzdělávání žádné z rakouských škol tehdy nebyla zařazena tělesná výchova. Reformami Marie Terezie a následně Josefa II. ale byly v českých zemích mimo vši diskusi položeny základy ke skutečně všeobecnému vzdělání.

Účinek reformy ale brzdil hlavně nedostatek učitelů. Ti měli nově předepsáno získat vzdělání v přípravných učitelských kurzech – preparandech (též preparandie). Pro učitele triviálních škol byly tříměsíční, pro učitele škol hlavních trvaly šest měsíců. Jejich absolventi, pokud sloužili ve škole ve funkci pomocníka učitele nejméně jeden rok a byli starší dvacet let, se mohli přihlásit k učitelské zkoušce. Po jejím úspěšném složení dostával každý vysvědčení s prohlášením, že může být ustanoven učitelem. Vytvoření preparand, jakkoliv ještě zdaleka nebylo řešením optimálním, bylo prvním krokem k tomu, aby se ukončil stav, kdy mezi učiteli převládali vysloužilí vojáci, náhodně vybraní místní občané nebo zběhlí studenti. Školské reformy tak zároveň zahájily proces postupného utváření učitelského stavu a jeho profesionalizace.⁷

Teprve po reformě nižších škol byla pozornost zaměřena i na druhý stupeň školské soustavy – gymnázia. Ta napříště podléhala státnímu dozoru. Počet předmětů na nich se rozrostl o přírodopis, zeměpis, dějepis, matematiku, němčinu a řečtinu. Ani zde své místo neměla tělesná výchova. Na gymnázia byli přijímáni žáci z normálních a hlavních škol, studium na nich trvalo pět let a vyučovacím jazykem v prvních dvou ročnících se nově stala němčina, ve vyšších to byla nadále latina.⁸ Pozdějšími úpravami z let 1808 a 1818 bylo studium na gymnáziích prodlouženo na 6 let. Kromě gymnázií byly zakládány i tzv. industriální školy zaměřené na praktickou výuku. Ty se staly základem našeho pozdějšího jedinečného systému středních (respektive vyšších) odborných škol (zejména tzv. průmyslovek).

Po smrti Josefa II. však osvícenské reformy nepokračovaly. Naopak v roce 1805 byl vydán nový školský řád (Schulkodex).⁹ V něm se odrážel princip vycházející z přesvědčení, že Rakousko nepotřebuje vzdělané lidi, ale dobré podané.¹⁰ Školství se opět dostalo pod přímou patronaci církve, a ta určovala, co se má ve škole učit. Postupem doby se stav školství v Rakousku stal stále méně vyhovujícím, ale přestože byly zřízeny mnohé komise pro jeho zlepšení, nebyla po dlouhé období politická vůle pro jeho zásadnější změnu. Vzhledem k tomu, že o obsahu školního vzdělávání tehdy rozhodovala církev, tělesná výchova neměla díky jejímu historicky dlouhodobému negativnímu poměru k tělesnému pohybu šanci být do něj zařazena.¹¹

K zásadním reformám školství v Rakousku nedošlo ani po revoluci v roce 1848. Naopak během následného období tzv. Bachova absolutismu došlo v roce 1855

⁷ ŠTVERÁK, V. (1981). *Dějiny pedagogiky. Díl 2*. Praha: Univerzita Karlova, s. 78–80.

⁸ Gymnázia v Rakousku byla reorganizovaná patentem z roku 1775, vypracovaným piaristou Gratianem Marxem (1721–1801).

VÁNOVÁ, R. (1986). *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN, s. 31–33.

⁹ Politische Verfassung der deutschen Schulen in den k. k. deutschen Erbstaaten 1805 (Schulkodex). Český byl vydán teprve v roce 1822 pod názvem Politické zřízení německých škol v c. k. německých dědičných zemích.

¹⁰ SOMR, M. (1987). *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vyd. Praha: SPN, s. 157–158.

¹¹ Negativní poměr křesťanství ke všemu tělesnému má své kořeny v dobách jeho počátků, kdy ve starověkém Římě byli křesťané mučeni při gladiátorských hrách a tělesno bylo v jejich očích všeobecně až příliš spojeno s neřestmi a požitkářstvím. Tento negativní poměr pak vyvrcholil ve středověku.

k uzavření dohody mezi vládou a papežem o postavení církve a o vzájemných vztazích mezi státem a katolickou církví (tzv. konkordátu).¹² Tím bylo rakouské školství ještě více podřízeno církevnímu doзору. Církevní úřady pověřené výkonem kontrolní služby mimo jiné schvalovaly všechny učebnice a také rozhodovaly o obsazování učitelských míst.

Teprve porážka Rakouska ve válce s Pruskem v roce 1866 odstartovala v habsburské monarchii zásadní reformy. Jedním z hlavních důsledků této prohrané války byla kromě ztráty některých území a vzniku státního dualismu v podobě Rakouska-Uherska v roce 1867 i série nových zákonných ustanovení navazujících na tzv. Prosincovou ústavu.¹³

Říšský zákon z roku 1868 stanovil nová pravidla vzájemného postavení školy a církve.¹⁴ Byl jím zrušen konkordát z roku 1855. Řízení školství, jeho správa a rovněž i dohled nad ním, přešel na státem k tomu účelu nově zřízené instituce. Církvi bylo nadále ponecháno jen řízení a organizace vyučování náboženství a právo zřizovat soukromé školy pro děti příslušného vyznání.

Zásadní reformní školský zákon, který upravoval elementární školství, byl přijat v roce 1869.¹⁵ Ten stanovil osmiletou školní povinnost pro děti od 6 do 14 let věku. Povinná docházka se dělila na školu obecnou a měšťanskou, a na těch zavedl povinnou tělesnou výchovu (TV). Stanovil také vzdělávání učitelů těchto škol v učitelských ústavech a vymezil pravidla pro jejich ekonomické a sociální zabezpečení.¹⁶ Učitelský ústav byla specializovaná střední škola určená ke vzdělávání učitelů obecných a měšťanských škol (I. a II. stupně základních škol – ZŠ). Studium na nich bylo stanoveno na čtyři roky a bylo ukončeno maturitou.¹⁷ Učitelské ústavy byly v českých zemích zřizovány jak s českým, tak i německým vyučovacím jazykem. Zprvu byly hlavně církevní, později státní, ale existovaly i spolkové (např. matiční), výjimečně i soukromé. Vždy byly stejně jako ostatní školy buď pouze chlapecké, nebo pouze dívčí. Tento systém vzdělávání učitelů základních škol, byť s několikaletými úpravami, pak u nás vydržel téměř 80 let.

¹² Ujednání (konkordát) mezi J. S. papežem Piem IX. a císařem rakouským Františkem Josefem I. Císařský patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., kterým se vyhlašuje úmluva (konkordát) uzavřená mezi Svatou Stolicí a Rakouským císařstvím roku 1855.

¹³ Prosincová ústava (německy Dezemberverfassung) byla vydána 21. prosince 1867. V Uhrách byla vyhlášena v zákonném článku a v Předlitavsku zákonem č. 146/1867 ř. z., o společných záležitostech. Tvořilo ji dohromady 7 zákonů.

¹⁴ Zákon ze dne 25. května 1868 č. 48/1868 ř. z., jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi.

¹⁵ Zákon ze dne 14. května 1869 č. 61/1869 ř. z., jímžto se ustanovují pravidla vyučování ve školách obecných. Tento zákon neměl v tehdejší Evropě obdoby. Někdy také bývá označován podle tehdejšího rakouského ministra kultu a vyučování JUDr. Leopolda Hasnera (1818–1891) jako Hasnerův zákon. Ten se narodil a dlouho žil v Praze, zde byl také zvolen do českého zemského sněmu a za poslance Říšské rady. Na pražské univerzitě přednášel právní filozofii a politickou ekonomii. V letech 1867–1868 byl rektorem vídeňské univerzity a v roce 1870 byl dokonce nakrátko předsedou rakouské vlády. Ve svých základních ustanoveních byl Hasnerův zákon z roku 1869 pro naše školství platný až do roku 1948.

¹⁶ Učitelé měli mít pravidelný plat, měli učit maximálně 30 hodin týdně a ve třídě nesmělo být více než 80 žáků.

¹⁷ První český chlapecký učitelský ústav vznikl v roce 1848 přeměnou první hlavní školy s českým vyučovacím jazykem u piaristů v Panské ulici. Jeho prvním ředitelem byl Karel Slavoj Amerling. První český učitelský ústav pro dívky byl zřízen roku 1863 Kongregací školských sester de Notre Dame u sv. Anny v Ječné ulici 27.

Zodpovědnost za tento vzdělávací systém ale přebíral stát. Jako jeho dozorčí orgány byly zřizovány zemské, okresní a obecní školní rady. Všechny hlavní vzdělávací jazyky (v našem případě čeština a němčina) si byly napříště rovný. Povinná školní docházka měla být nejen vyžadována, ale i přísně kontrolována. Obcím nový reformní zákon určil povinnost zřizovat a provozovat školu.¹⁸ Na něj pak navázal prozatímní školní řád pro školy obecné vydaný v roce 1870, jenž stanovil základní pravidla chování ve škole, upravoval povinnosti dětí a učitelů, zavedl zákaz tělesných trestů a vytýčil úkoly tělocviku: „...aby se v mládeži rozvíjela síla, aby mládež nabývala obratnosti, jistoty a odvahy, aby si libovala v pořádku, měla důvěru sama v sebe a zachovala čilost těla i ducha...“¹⁹

Zavedením tělesné výchovy jako povinného předmětu na obecných a měšťanských školách a na učitelských ústavech v rozsahu dvou hodin týdně až po přijetí reformních zákonů a následných ministerských výnosů na přelomu 60. a 70. let 19. století měly v tomto ohledu jednotlivé země tehdejší habsburské monarchie, a tedy i české země, zpoždění zejména za Dánskem, Pruskem a některými dalšími tehdy samostatnými německými zeměmi, ale také dalšími evropskými státy.

METODIKA

Cílem tohoto sdělení je popsat, analyzovat a kriticky zhodnotit vývoj vzdělávání učitelů tělesné výchovy v českých zemích a Československu do roku 1945. Jeho součástí je i stručný přehled vývoje školské soustavy v českých zemích v jednotlivých historických etapách a nástin postupného zařazování povinné školní tělesné výchovy do této soustavy.

Metodologickým základem pro zpracování této tematiky byla především obsahová analýza relevantních zákonných norem a literatury. Při vlastní tvorbě byla uplatněna převážně přímá historická metoda a v některých případech i metoda progresivní a nepřímá. Hlavní části textu byly zpracovány pomocí synchronního postupu.

Vývoj školní tělesné výchovy a vzdělávání učitelů tělesné výchovy v českých zemích od 70. let 19. století do roku 1918

Převést zákonné opatření o zavedení povinné tělesné výchovy do praxe jednotlivých škol ale nebylo vůbec snadné. Pro vyučování tělocviku chybělo materiálně-technické zabezpečení a především chyběli kvalifikovaní učitelé. Tam, kde se jej vůbec podařilo zavést, měl většinou velmi nízkou úroveň. Pro zkvalitnění obsahu a forem jeho výuky byly proto urychleně vypracovány osnovy, jejichž vzorem byla německá Spiess-Maulova soustava školního tělocviku vycházející z Jahnova turnerského systému. Vyučovací osnovy tělocviku byly v Předlitavsku vydány pro školy obecné v roce 1870,²⁰ pro školy měšťanské v roce 1871 a pro střední školy a učitelské ústavy v roce 1875.²¹

¹⁸ Obec musela zřídit školu, pokud v ní bylo v pětiletém průměru více než 40 dětí, které by jinak musely docházet do školy vzdálené nejméně 4 km (jiná škola by byla vzdálena více jak 1 hodinu chůze). Aby byl dodržen tento zákon, muselo velké množství obcí postavit na své náklady nové školy.

¹⁹ Výnos Ministerstva kultury a vyučování ze dne 20. srpna 1870 č. 7648, řád školní a vyučovací.

²⁰ Jako povinný předmět i pro dívky byl však tělocvik zaveden až v roce 1883.

²¹ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 69.

Obsah školní tělesné výchovy u nás, a to na poměrně dlouhou dobu, tvořila hlavně pořadová, prostná, cvičení na nářadí a cvičení s náčiním. Díky tomuto značně omezenému obsahu, ale i nezkušenosti učitelů, a také díky velkému počtu žáků ve většině tříd a často i pro nedobré podmínky, ve kterých probíhal, byla účinnost tehdejšího tělocviku nízká. Až teprve v roce 1890 byly zavedeny nepovinné hry a osnovy z roku 1911 pak obsahovaly i některá cvičení převzatá ze švédského systému a také lehkou atletiku (jako tzv. tělocvik prostý).²²

Následně byla zaváděna povinná tělesná výchova i na některé střední školy, nejdříve na reálky. Podle ústavních zákonů z roku 1867 byly totiž reálné školy dány do působnosti zemských sněmů, a ty byly podstatně pružnější než celorakouský Říšský sněm. Příslušným rozhodnutím jednotlivých zemských sněmů byla na nich povinná tělesná výchova zavedena v roce 1869 na Moravě a v roce 1874 v Čechách. V roce 1890 pak byl vydán ministerský výnos týkající se tělesného vývoje žáků na středních školách.²³ V praxi to však vypadalo poněkud jinak a na některých těchto školách byla tělesná výchova skutečně zavedena až po roce 1900. Ještě daleko déle si na její zavedení museli počkat žáci gymnázií a některých dalších středních škol. Teprve v roce 1909 byla totiž přijata úprava výuky na středních školách, která stanovila tělesnou výchovu jako povinnou pro všechny střední školy s výjimkou dívčích. Na těch pak byla povinná tělesná výchova zaváděna až od roku 1913.²⁴

S tím, jak byla v českých zemích od konce 60. let 19. století do škol postupně zaváděna povinná tělesná výchova, vznikla samozřejmě potřeba náležitěho vzdělání učitelů tohoto značně specifického oboru. Tomu ale nebyla zejména v prvním období po jejím zavedení věnována příliš velká pozornost. Buď ji začali učit stávající učitelé obecných a měšťanských škol, kteří během své předchozí přípravy neprošli jakoukoliv dlouhodobější speciální přípravou, nebo byli k jejímu vyučování využíváni cvičitelé dobrovolných tělovýchovných organizací, tedy na školách českých Sokola a na německých Turnvereinu. Na učitelských ústavech se sice tělesná výchova nově stala součástí vzdělávání budoucích učitelů, ale úroveň její výuky byla jak co do rozsahu, tak i obsahu nízká. Tento neradostný stav se nepodařilo po celé toto období zásadně změnit, ale pouze částečně zlepšovat krátkodobými kurzy a metodickými příručkami.

Velmi špatná byla zpočátku i úroveň vzdělání učitelů tělesné výchovy na středních školách. I tam byla zprvu vyučována neaprobovaně nebo pomocí externistů, ale na rozdíl od přípravy učitelů tělesné výchovy pro základní školy, se vzdělávání budoucích učitelů tělesné výchovy na středních školách postupně zlepšovalo a v závěru tohoto období se již dostalo na slušnou vysokoškolskou úroveň.

Pro zabezpečení výuky tělesné výchovy na středních školách byl vydán v roce 1870 předpis o zkouškách kandidátů učitelství tělesné výchovy na středních školách a učitelských ústavech a ve Vídni byla zřízena komise, před kterou skládali kandidáti učitelství tělesné výchovy na těchto školách příslušné zkoušky. Předpis ovšem povoloval řadu výjimek a nepředepisoval absolvování žádného delšího organizovaného speciálního tělovýchovného školení. Předepsána byla pouze teoretická a praktická zkouška.

²² Tamtéž.

²³ Výnos Ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. září 1890 č. 19097, týkající se tělesného vývoje žáků na středních školách.

²⁴ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 69.

Brzy se ukázalo, že existence jediné zkušební komise pro celé Rakousko nepostačuje, a proto byly zřízeny další – nejprve ve Lvově, pak ve Štýrském Hradci a v roce 1879 i smíšená česko-německá v Praze. K jejím prvním členům patřili Jan Malypetr²⁵ a František Xaver Beneš.²⁶

Vznik těchto komisí sice do jisté míry reguloval úroveň jimi přezkoušených středoškolských učitelů tělesné výchovy, ale trvalé řešení to nebylo. Proto následovalo zřizování univerzitních kurzů pro vzdělání učitelů tělesné výchovy na středních školách. První byl ustanoven v roce 1871 při vídeňské univerzitě. V roce 1873 byl podobný kurz zřízen ve Štýrském Hradci a konečně v roce 1891 vydalo Ministerstvo kultu a vyučování nařízení o zřízení dvou těchto kurzů v Praze. Český a německý kurz zde totiž musely být založeny, vzhledem k tehdy již existujícímu rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity, každý zvlášť.²⁷ Oba kurzy začaly fungovat v roce 1892 a byly organizačně začleněny k lékařským fakultám (české a německé) Karlo-Ferdinandovy univerzity. Zprvu byly dvouleté. Jejich materiálně-technické zabezpečení ale bylo špatné, když neměly nejen vlastní budovu, ale ani tělocvičnu a dokonce ani hřiště. Také jejich učitelské sbory nebyly kmenové. Výuku na nich zajišťovali kromě profesorů, docentů a asistentů lékařských fakult také vybraní zkušení učitelé tělesné výchovy působící na pražských středních školách. Prvním ředitelem českého kurzu byl jmenován ředitel I. české reálky v Praze Jan Šťastný.²⁸ V roce 1906 pak byl jeho ředitelem ustanoven význačný anatom prof. MUDr. Jan Janošík.²⁹

Úroveň kurzů ale byla zejména zpočátku častým terčem kritiky, a to z různých směrů. Jejich úroveň negativně hodnotili mimo jiné i funkcionáři Sokola. Nový zpřísnující zkušební předpis pro kandidáty učitelství na středních školách a učitelských ústavech byl vydán až v roce 1913. Ke zkouškám se napříště již mohli hlásit jen řádní absolventi kurzů. Současně byly upraveny vztahy k druhému aprobačnímu předmětu, který posluchači kurzů TV zároveň studovali.

Velmi špatná situace byla obzvláště v přípravě učitelek tělesné výchovy. Ostré kritice byla tehdy podrobena zejména výuka tělesné výchovy na ženských učitelských ústavech. Ženy se sice mohly hlásit ke zkouškám kandidátů učitelství tělesné výchovy

²⁵ Jan Malypetr (1815–1899) byl již v roce 1849 jmenován prvním českým učitelem tělocviku. Působil nejprve na tzv. škole v Budči (c. k. česká hlavní škola na Novém Městě), jež byla později přeměněna učitelský ústav, a také na staroměstském gymnáziu. František Xaver Beneš je též autor první české metodiky tělocviku, kterou nazval *Návod ku prostocviku*, čili důvěrný rádce a vůdce při vyučování tělocviku na školách obecných.

²⁶ František Xaver Beneš (1827–1905) byl autorem již v roce 1879 vydané publikace nazvané *Návod k tělocviku školskému* obsahující cvičení prostná i pořadová pro všechny třídy obecných i měšťanských škol s hojnou zásobou tělocvičných zpěvů a her.

²⁷ Rozdělením Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze v roce 1882 vznikly samostatné c. k. německá universita Karlo-Ferdinandova a c. k. česká universita Karlo-Ferdinandova. Obě tehdy měly filosofickou, lékařskou a teologickou fakultu. HAVRÁNEK, J. (1997). Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918). In: Havránek, J. (Ed). *Dějiny Univerzity Karlovy III* (pp. 183–206). Praha: Karolinum.

²⁸ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 72.

²⁹ Prof. MUDr. Jan Janošík (1856–1927) je považován za aklatatele české vědecké anatomie, význačný histolog a embryolog. Od roku 1887 byl přednostou Histologicko-embryologického ústavu a od roku 1894 až do roku 1926 přednostou Anatomického ústavu Lékařské fakulty c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze. V akademickém roce 1898/1899 a následně 1913/1914 byl děkanem této fakulty. V akademickém roce 1910/1911 byl dokonce rektorem c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze.

na středních školách a učitelských ústavech již od roku 1889, ale kurz nesměly navštěvovat. Ke zkouškám tedy přicházely většinou bez náležité přípravy. Proto se různé organizace v Praze, jako např. Jednota učitelská,³⁰ snažily pořádat přípravné kurzy pro vyučující dívčímu tělocviku. Ale ani tyto neměly vysokou úroveň. A tak Ministerstvo kultu a vyučování na návrh Josefa Klenky³¹ nakonec zřídilo alespoň jednoroční kurz pro učitelky tělocviku. První se uskutečnil ve školním roce 1911/1912. V roce 1913 se pak Klenkovi podařilo dosáhnout zřízení dvouletého kurzu pro vzdělání učitelek tělesné výchovy na středních školách. Činnost zahájil ve školním roce 1913/1914. Přednášky byly společné s muži, ale praxe se konala odděleně.

O zvýšení úrovně školní tělesné výchovy a zvýšení úrovně vzdělávání učitelů tělesné výchovy se u nás v tomto období nejvíce zasloužili František Xaver Beneš, Josef Klenka, Jaroslav Karásek³² a Václav Švácha.³³

Za nejstarší kořen zájmové (posléze i povinné a nyní většinou výběrové) tělesné výchovy na vysokých školách v českých zemích lze považovat Akademický tělocvičný spolek (česko-německý), založený roku 1847. Vlastní vznik a počáteční vývoj tělesné výchovy na našich vysokých školách je úzce spjat s Univerzitou Karlovou. V roce 1906 požádal Svaz československého studentstva o zřízení univerzitního tělocvičného ústavu, jenž byl ve Vídni založen již roku 1895. Rakouské úřady žádosti vyhověly až po dvou letech. A tak byl až v roce 1908 zřízen při pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě Lektorát tělovýchovy a her.³⁴ Jeho prvním vedoucím byl jmenován Antonín Křištof (1882–1910), učitel tělesné výchovy a kromě jiného i zakladatel české házené.

³⁰ Jednota učitelská byl podpůrný a stavovský spolek zakládáný na regionálním principu. Počátek vzniku učitelských spolků je spjat s tzv. Poradami učitelskými při Budči pražské, které pravidelně pořádal Karel Slavoj Amerling už na počátku 50. let 19. století. Důležitou součástí této přípravné etapy učitelského hnutí bylo vydávání nezávislého časopisu *Posel z Budče* v letech 1848–1851. Největší rozvoj regionálních učitelských spolků nastal po vydání nového spolkového zákona v roce 1867.

³¹ Josef Klenka (1853–1932) byl známým středoškolským a později i vysokoškolským učitelem tělocviku, funkcionářem Sokola a propagátorem sportovních her. Již v roce 1875 složil ve Vídni zkoušky z učitelské tělocviku pro střední školy a přestěhoval se do Prahy, kde přijal místo asistenta v Malypetrově tělocvičném ústavu. V roce 1891 organizoval II. všesokolský slet. V roce 1893 stál u vzniku Spolku ku pěstování her české mládeže v Praze. Byl autorem řady publikací a příruček z oblasti tělesné výchovy. V roce 1911 byl jmenován zemským inspektorem tělesné výchovy na středních školách.

³² Jaroslav Karásek (1862–1930) v roce 1902 založil a následně dlouho redigoval první český odborný časopis zaměřený na tělesnou výchovu nazvaný *Výchova tělesná*.

³³ VÁCLAV ŠVACHA (1872–1932) byl jedním z našich nejvýznamnějších tělovýchovných odborníků. Po absolvování kurzu pro vzdělání učitelů tělocviku na středních školách v Praze vyučoval na středních školách a učitelském ústavu v Praze. Byl členem zkušební komise pro učitelství tělocviku na středních školách. V roce 1920 byl jmenován členem Poradního sboru pro tělesnou výchovu Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. V roce 1923 byl jmenován odborným inspektorem pro tělesnou výchovu na středních školách.

³⁴ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 13.

Po jeho předčasné smrti převzal jeho funkci na univerzitě František Smotlacha.³⁵ Ten také v roce 1910 založil samostatnou tělovýchovnou organizaci zaměřenou na dobrovolnou tělesnou výchovu studentů vysokých škol nazvanou Vysokoškolský sport (VS).³⁶

Vysokoškolský sport získal do užívání hned v počátcích své existence malou část jinak velmi rozsáhlých vnitřních prostor Strakovy akademie,³⁷ která zahrnovala i tělocvičnu a malý bazén. Kromě toho zde mohl využívat a postupně upravit i venkovní cvičiště a další prostory v přilehlé zahradě. V prvním roce činnosti bylo nabízeno deset sportovních odvětví a turistika. Největší zájem byl o fotbal, dále pak o sokolský tělocvik, lehkou atletiku, plavání a házenou. První soutěže v rámci VS proběhly mezi kolejemi Univerzity a Techniky. Na ty pak navázala i utkání s pražskými občanskými sportovními kluby.³⁸

VÝVOJ ŠKOLNÍ TĚLESNÉ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ TĚLESNÉ VÝCHOVY V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1918–1938

Již 2. listopadu 1918 bylo zřízeno Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO),³⁹ které v podstatě převzalo dosavadní rakouskou organizaci základního a středního školství.⁴⁰ V meziválečném Československu tak spadala většina škol do jeho kompetence (kromě vojenských, některých odborných a pokračovacích). V jím řízených školách byla tělesná výchova povinná v rozsahu dvou hodin týdně a vyučovala se s výjimkou škol obecných pro chlapce a dívky odděleně.

³⁵ František Smotlacha (1884–1956) se stal se prvním jmenovaným docentem metodiky a systematiky tělesné výchovy v českých zemích (1930 na Přírodovědecké fakultě UK). Do roku 1939 publikoval na tři sta článků, statí, monografií a metodických příruček. K jeho nejdůležitějším pracím patří *Základy vědecké tělesné výchovy*, *Biologické úvahy z tělesné výchovy*, *Sport a tělesná výchova v Anglii*, *Dějiny vědy v tělesné výchově* a *Vývoj a dějiny kanoistiky a vodní turistiky v Československu*. Od roku 1925 vydával věstník *Studentský sport* a *tělocvik* a od roku 1927 redigoval odbornou revue pro *tělocvik*, *sport*, *hry* a *skauting* s názvem *Nová tělesná výchova*. Byl propagátorem Jiu-Jitsu u nás a v roce 1930 stál u založení Československého svazu Jiu-Jitsu. Byl také nadšeným propagátorem houbařství a naším význačným mykologem. Je autorem legendární knihy *Atlas hub jedlých a nejedlých*.

³⁶ Celý název zněl Vysokoškolský spolek pro tělocvik, sport, hry, turistiku a skauting.

³⁷ Strakova akademie je rozsáhlá novobaroční budova na malostranském břehu Vltavy. Byla vystavěna v letech 1891–1896 jako studentská kolej synků nemajetné české šlechty. Jednalo se v době jejího otevření o technicky nejlépe vybavenou budovu v Praze, ve které mimo jiné nechybělo ústřední topení a elektrické osvětlení. V současnosti je v ní sídlo Úřadu vlády ČR.

³⁸ Čechy byly po Anglii, Francii a Polsku čtvrtou zemí, kde vysokoškolský sport zapustil své kořeny.

³⁹ Zákonem ze dne 2. listopadu 1918 č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém, byly k zajištění nejvyšší státní správy zřízeny úřady, které se později nazývaly ministerstva. Pro oblast školství byl zřízen Úřad pro správu vyučování a národní osvětu s pozdějším názvem Ministerstvo školství a národní osvěty, které pod tímto názvem působilo v Československu a také Protektorátu Čechy a Morava od roku 1918 až do roku 1948.

⁴⁰ Správa školství byla v tehdejším Československu následně upravena zákonem ze dne 9. dubna 1920 č. 292/1920 Sb., jímž se upravuje správa školství a také zákonem taktéž ze dne 9. dubna 1920 č. 295/1920 Sb., o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích.

Prvním krokem ke změnám národního školství bylo vydání tzv. malého školského zákona z roku 1922.⁴¹ Školní tělesná výchova⁴² na základních školách se začala v polovině 20. let vyučovat podle nových, tzv. Tyršových osnov, kterými byl nahrazen Spiessův systém. Vypracoval je kolektiv odborníků pod vedením Josefa Klenky a Agathona Hellera. Členění látky vycházelo z Tyršovy tělocvičné soustavy, dále doplněné cvičeními venku, plaváním, bruslením, sáňkováním a lyžováním.⁴³

Na středních školách se ale učilo až do poloviny 30. let stále podle předválečných rakouských osnov. Významnou změnu v obsahu výuky tělesné výchovy, a to jak na základních, tak konečně i na středních školách, přineslo vydání nových osnov v letech 1932–1933. Jejich pojetí bylo zdařilou syntézou předcházejícího vývoje, vlivů francouzské a novorakouské školy i nejnovějších poznatků domácí tělovýchovné praxe. Vycházely z koncepce tzv. činné školy, která vytvářela velký prostor pro realizaci osobnosti žáka. Daleko více se zde uplatnila dynamická a přirozená cvičení, sportovní a jiné hry, vycházky a u dívek rytmická gymnastika. Hravost a přirozený pohyb významně přispívaly k rozvoji individuálních schopností žáků.

Doplňkem tělesné výchovy na základních školách byly sportovní a jiné hry, kterých se mohli ve svém volném čase zúčastnit všichni žáci. Probíhaly pod organizačním rámcem místních odborů Spolku pro pěstování her české mládeže a vedli je učitelé TV. Na povinnou tělesnou výchovu středoškolské mládeže navazovaly sportovní středoškolské hry, ve kterých studenti soutěžili v různých sportech a jejich součástí byla i hromadná tělovýchovná vystoupení. Tyto hry byly organizovány Středoškolským sportem a těšily se velké popularitě.⁴⁴ Tato organizace vznikla na přelomu 20. a 30. let a působila hlavně ve větších městech.

Celkový stav úrovně školní tělesné výchovy byl do značné míry limitován počtem školních tělovýchovných zařízení a jejich vybavením. V roce 1927 mělo z celkového počtu 16 081 národních škol v Československu pouze 11,3 % vlastní tělocvičnu a 45,3 % vlastní hřiště. Střední školy na tom byly o něco lépe, když z 299 středních škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku bylo na konci 20. let 226 vybaveno vlastní tělocvičnou.⁴⁵

Vzdělávání učitelů tělesné výchovy obecných a měšťanských škol (pro ty se také používal název občanské školy) na jedné straně, a středních škol na druhé straně, zůstalo i v meziválečném Československu na diametrálně rozdílné úrovni.

Již sama podstata a špatné materiální podmínky pro vzdělávání učitelů tělesné výchovy obecných a měšťanských škol byly hlavními příčinami jejich tehdejší stále nedostatečné profesní přípravy. Učitelé těchto typů škol tehdy stále ještě měli předepsáno

⁴¹ Zákon ze 13. července 1922 č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských.

⁴² Zároveň byl tělocvik pojmoslovně změněn na tělesnou výchovu.

⁴³ Za rozvoj tělesné výchovy na základních školách se v meziválečném období nejvíce zasloužili Karel Krčma (1889–1947) a František Ryšánek (1896–1943). Ten v roce 1931 založil časopis *Tělesná výchova mládeže*. Metodické články k tělesné výchově na národních školách tehdy přinášel i časopis *Komenský*.

⁴⁴ Středoškolských her se na jaře 1930 zúčastnilo 28 186 chlapců a 8 696 dívek, na podzim pak 11 013 chlapců a 2 760 dívek. Podle BUREŠ, P. & PLÍCHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 71.

⁴⁵ Předchozí podle KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J. & WAIC, M. (2004). *Výbrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum, s. 123–124.

vzdělání získané na učitelských ústavech, což byly nadále pouze specializované střední školy. Studium na nich končilo stále jen maturitou. Jejich postavení a platové poměry byly v meziválečném období několikrát upraveny zákony.⁴⁶

Prakticky po celé meziválečné období probíhaly snahy o zkvalitnění vzdělávání učitelů základních škol. Jedním z praktických odrazů této snahy bylo zřízení Školy vysokých studií pedagogických v Praze a následně jejích poboček v dalších městech.⁴⁷ Rozhodný počet učitelů působících na základních školách ale měl pořád jenom vzdělání získané na učitelských ústavech. Navíc odborná příprava absolventů učitelských ústavů byla zejména v oblasti tělesné výchovy nedostatečná. Jen dílčí zlepšení přineslo zvýšení počtu hodin tělesné výchovy na učitelských ústavech na dvě hodiny týdně ve všech ročnících studia a striktní dodržování směrnice, která stanovovala, že tělesnou výchovu na nich mohou vyučovat jen absolventi vzdělávacích kurzů na univerzitách. Až do roku 1935 se ale pro výuku tělesné výchovy na základních školách nevyžadovaly odborné zkoušky. Teprve v tomto roce byl zaveden tzv. IV. odbor, což znamenalo specializovanou přípravu budoucích učitelů tělesné výchovy ve spojení s hlavním vyučovacím jazykem a dalším živým, pro české ústavy nejčastěji německým jazykem.⁴⁸

V české části Československa působily učitelské ústavy prakticky v každém větším městě. V těch největších jich bylo i několik. Většina z nich byla státních a po roce 1921 i koedukačních. Ty s českým vyučovacím jazykem nesly nejčastěji název československý státní koedukační ústav učitelský. Mimo to působily ve městech s výrazným podílem obyvatelstva německé národnosti německé učitelské ústavy.⁴⁹ Ty byly většinou také státní a koedukované. Kromě toho existovaly i církevní učitelské ústavy.

Prakticky jedinou plošnou, účinnou a dotčenými učiteli nižších typů škol povětšinou s povděkem kvitovanou možností zvyšování kvalifikace v oblasti tělesné výchovy byly po celé meziválečné období tzv. Státní tělovýchovné kurzy.⁵⁰ Od roku 1922 je organizovalo na popud Karla Weignera a Augustina Očenáška Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy ve spolupráci s Ministerstvem školství a národní osvěty. Státní tělovýchovné kurzy vznikly původně jako mimořádná, dočasná a provizorní forma zvyšování kvalifikace učitelů tělesné výchovy na obecných

⁴⁶ Jednalo se mimo jiné i o zákon ze dne 23. května 1919 č. 274/1919 Sb., jímž se upravují služební příjmy a výslužné učitelstvu na veřejných školách obecných a občanských (měšťanských) a zákon ze dne 24. června 1926 č. 104/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů učitelstva obecných a občanských škol (Učitelský zákon).

⁴⁷ Zřízení Školy vysokých studií pedagogických (ŠVSP) v Praze bylo oznámeno 28. 9. 1921. Iniciátory jejího zřízení byli Otakar Kádner (1870–1936), Otakar Chlup (1875–1965) a Václav Příhoda (1889–1979). Jednalo se o soukromou instituci financovanou hlavně Českou obcí učitelskou. Vzdělávání na ní bylo dvouleté a probíhalo formou přednášek a seminářů. Nenahrazovalo stávající učitelské ústavy, ale stalo se jejich nadstavbou. O rok později byla vytvořena pobočka v Brně. Další pobočky následně vznikly v Plzni, Českých Budějovicích, Chrudimi a Zlíně. V roce 1929 vznikla historicky první pedagogická fakulta. Jednalo se o soukromou fakultu působící právě při ŠVSP. Na té studovali převážně adeпти učitelství pro I. stupeň. Studium trvalo čtyři roky.

⁴⁸ REITMAYER, L. (1972). *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*. Praha: SPN, s. 113.

⁴⁹ V německém originále se používal pro německé státní učitelské ústavy název Staatliche pädagogische Akademie mit deutscher Unterrichtssprache.

⁵⁰ REITMAYER, L. (1972). *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*. Praha: SPN, s. 114.

a měšťanských školách, ale nakonec se na dlouhou dobu staly stálou a nenahraditelnou institucí s pozitivním dopadem do školní praxe. Dělili se na české a německé, trvaly od jednoho do čtrnácti dnů, od roku 1936 pak byly zavedeny až čtyřtýdenní prázdninové kurzy. Vyučovali v nich přední tělovýchovní odborníci a jejich součástí byly i teoretické přednášky. Častým místem jejich konání byl Nymburk.⁵¹ Například mezi léty 1922–1927 bylo zorganizováno okolo pěti stovek těchto kurzů, jichž se zúčastnilo celkem 33 634 frekventantů a frekventantek. Zhruba jedna třetina z nich byla německé národnosti.⁵²

Učitelé tělocviku s aprobací pro střední školy byli po celé meziválečné období i nadále připravováni ve vzdělávacích kurzech pro učitelství tělocviku. Od školního roku 1919/1920 znovuzahájily činnost Český vzdělávací kurz pro učitelství tělocviku na středních školách a Německý vzdělávací kurz pro učitelství tělocviku na středních školách, a to podle poněkud pozměněné vyhlášky MŠANO. Oba již měly charakter univerzitního ústavu, organizačně však byly stále začleněny do lékařských fakult. Ten český do Lékařské fakulty Univerzity Karlovy⁵³ a ten německý do Lékařské fakulty Německé univerzity v Praze.

V roce 1919 byla zrušena zkouška z profesury pouhého tělocviku.⁵⁴ Každý kandidát, který chtěl nově vyučovat tělesnou výchovu na středních školách a učitelských ústavech, musel napříště studovat ještě jeden aprobační předmět, jako byla biologie, zeměpis, matematika, chemie nebo cizí jazyk. Studium vlastního oboru učitelství tělesné výchovy trvalo šest semestrů. Po jejich absolvování se kandidáti podrobili velmi přísné státní zkoušce z tělesné výchovy a pokračovali ještě jeden rok ve studiu druhého zvoleného aprobačního předmětu (ten byl tehdy považován za hlavní). Středoškolské učitelé tělesné výchovy také byli v roce 1919 platem a povinností vyučovacích hodin zrovnoprávněni s ostatními středoškolskými profesory.⁵⁵

Obsah výuky vzdělávacích kurzů vycházel z Tyršovy tělocvičné soustavy doplněné sportovními hrami, úpoly, skautingem a plaveckými kurzy. Teoretická část obsahovala anatomii, fyziologii, antropometrii, zdravotvědu, teorii a metodiku tělesné výchovy, dějiny TVS a estetiku. V kurzech přednášeli, kromě vysokoškolských pedagogů, také externí učitelé z řad zkušených učitelů tělocviku na středních školách. Na přednáškách a cvičeních se také podíleli učitelé Filosofické a později i Přírodovědecké fakulty UK.

⁵¹ Vzorné cvičiště a letní tělocvična v Tyršově sadě v Nymburce bylo otevřeno v létě roku 1922. Bylo postaveno převážně svépomocí podle společného projektu ČOS a Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. FLEMR, L. & VANCUROVÁ, L. (2016). Historie nymburského sportovního centra. *Česká kinantropologie*, 20(2), s. 115–121.

⁵² BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 70.

⁵³ Zákon ze dne 19. února 1920 č. 135/1920 Sb., o poměru pražských universit. Byl přijat 19. února 1920 a stanovil, že nositelem tradice pražské univerzity je nadále česká Univerzita Karlova. Jeho populární označení Lex Mareš vycházelo z příjmení jeho předkladatele – poslance a rektora UK prof. MUDr. Františka Mareše.

⁵⁴ V dnešním pojetí se jednalo o jednooborovou učitelskou aprobaci.

⁵⁵ Zákon ze dne 23. května 1919 č. 275/1919 Sb., o platech zatímních a suplujících profesorů státních středních škol.

Český kurz na UK vedl a předsedou zkušební komise byl i po I. světové válce prof. MUDr. Jan Janošik. Toho v roce 1927 vystřídal prof. MUDr. Karel Weigner,⁵⁶ kterého zastupoval a od roku 1937 ve vedení nahradil prof. MUDr. Ladislav Borovanský.⁵⁷ Je až neuvěřitelné, jaké kapacity Lékařské fakulty UK se tehdy zapojily do vzdělávání budoucích středoškolských profesorů TV.⁵⁸ Řada z nich navíc působila v různých obdobích i ve funkci děkana této fakulty. Anatomii postupně přednášeli již dříve zmínění vynikající anatomové a postupně i přednostové Anatomického ústavu Lékařské fakulty UK J. Janošik, K. Weigner a L. Borovanský. Fyziologii přednášel přednosta Fyziologického ústavu prof. MUDr. Antonín Hanák, hygienu přednostové hygienického ústavu prof. MUDr. Gustav Kabrhel a po něm prof. MUDr. Josef Čančík,⁵⁹ ortopedii prof. MUDr. Stanislav Tobiášek, zakladatel a první přednosta české Ortopedické kliniky UK. Estetiku tělesných cvičení přednášel doc. PhDr. Josef Václav Klíma z Filosofické fakulty UK.

Vedle nich vyučovali praktické disciplíny odborníci z praxe. Mezi nimi byli nejznámější Josef Klenka, zakladatel našeho skautingu Antonín Benjamin Svojsík, mistr šermu Adam Sokolowski a také význačná sokolská funkcionářka Marie Provazníková. Na výuce se podílel i doc. František Smotlacha. Učitelé a posluchači kurzu ale silně pociťovali absenci vlastních tělovýchovných zařízení. Byli totiž odkázáni na učebny lékařské fakulty a sportoviště některých středních škol. V roce 1930 měl Český vzdělávací kurz v Praze ve všech ročnících studia celkem 180 posluchačů, z nichž bylo 80 žen.⁶⁰ Prakticky po celé meziválečné období se uvažovalo o zřízení plnohodnotné vysoké tělovýchovné školy se sídlem v Praze (pro tuto školu byl zákonem přijat název Tyršův tělovýchovný ústav), ale k realizaci tohoto záměru nedošlo.⁶¹

⁵⁶ Prof. MUDr. Karel Weigner (1874–1937) byl v té době mimořádnou autoritou. V akademickém roce 1923/1924 byl děkanem Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, v roce 1932/1933 byl jejím proděkanem, v roce 1936/1937 pak byl dokonce rektorem celé UK.

V roce 1920 založil a do roku 1935 řídil Poradní sbor pro tělesnou výchovu a sport Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Dále byl členem předsednictva Československé obce sokolské a také starostou pražských Vinohrad.

⁵⁷ Prof. MUDr. et RNDr. Ladislav Borovanský, DrSc. (1897–1971). V letech 1937–1939 a 1945–1970 byl přednostou Anatomického ústavu LF UK. V akademickém roce 1946/1947 byl děkanem LF UK. Kontinuita špičkových anatomů podílejících se na vzdělávání tělocvikářů je až neuvěřitelná. Asistentem prof. Borovanského na Anatomickém ústavu LF UK byl prof. MUDr. Jaroslav Fleischmann, CSc. (1916–1984). Ten pak dlouhá léta přednášel anatomii na FTVS UK.

⁵⁸ Dnes se dá samozřejmě již těžko zjistit, nakolik tito věhlasní odborníci skutečně sami budoucím tělocvikářům přednášeli a nakolik světili výuku svým asistentům. Ale samotný fakt, že obsah a kvalitu výuky garantovali je pozoruhodný. K tomu poznámka autora. Jeho otec studoval po roce 1945 na Ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy při Univerzitě Karlově, který nahradil tento kurz, a on často zdůrazňoval, jako jeden z důkazů úrovně jeho tehdejšího studia, že přednášky z anatomie absolvoval u prof. Borovanského.

⁵⁹ Prof. MUDr. Josef Čančík (1890–1971) byl v letech 1928–1958 přednostou Hygienického ústavu UK v Praze, po roce 1945 děkanem a také proděkanem LF UK v Praze.

⁶⁰ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 72.

⁶¹ Snahy o vytvoření samostatné vysoké tělovýchovné školy se dokonce dostaly do podoby přijatého zákona o Tyršově tělovýchovném ústavu. Ústav měl nejenom vychovávat tělovýchovné pedagogy, ale měl rozvíjet i vědeckou, muzejní a osvětovou činnost. Pro nedostatek finančních prostředků však tento zákon nebyl naplněn. Zákon ze dne 19. 4. 1935 č. 73/1935 Sb., kterým se zřizuje Tyršův státní tělovýchovný ústav.

Také na výuce Německého vzdělávacího kurzu pro učitelství tělocviku na středních školách při Lékařské fakultě Německé univerzity v Praze se podíleli špičkoví odborníci této fakulty. Jeho ředitelem a předsedou zkušební komise byl známý chirurg prof. MUDr. Eduard Pietrzikowski (1865–1930). Toho ve funkci vystřídal anatom prof. MUDr. Franz Lucksch. Ortopedii, první pomoc a pedagogii přednášel prof. MUDr. Karl Springer,⁶² fyziologii a estetiku prof. MUDr. Karl Walko a hygienu prof. MUDr. Franz Breinl. Zástupcem ředitele kurzu byl školní inspektor Josef Schantin, který zároveň přednášel tělocvik a hry. Dějiny, teorii a systematiku tělocviku vyučoval E. Lange, praktický ženský tělocvik Erna Süss-Sorgner, plavání K. Gössinger a šerm mistr šermu Adam Sokolowski. Německý vzdělávací kurz měl v roce 1930 celkem 82 posluchačů, z nichž bylo 10 žen.⁶³

Druhý Český vzdělávací kurz pro učitelství tělocviku na středních školách byl zřízen v roce 1922 v Brně. Také v něm působily význačné osobnosti. Jeho zakladatelem, prvním ředitelem a zároveň předsedou zkušební komise byl fyziolog prof. MUDr. Edward Babák.⁶⁴ Ten byl v letech 1921–1922 děkanem Lékařské fakulty MU a v letech 1924–1925 dokonce rektorem MU. Po něm se v roce 1926 stal ředitelem kurzu prof. MUDr. Otomar Völker, který zároveň přednášel anatomii.⁶⁵ Ten byl také v letech 1920–1921 děkanem Lékařské fakulty MU a v letech 1928–1929 rektorem MU. Ortopedii a první pomoc přednášel doc. Jan Zahradníček,⁶⁶ hygienu prof. MUDr. Josef Roček,⁶⁷ pedagogii a antropologii prof. MUDr. Vojtěch Suk.⁶⁸ Dějiny tělesné výchovy vyučoval doc. PhDr. Václav Severa, autor Dějin tělocviku vydaných v roce 1929. Metodiku a některé praktické disciplíny vyučoval školní inspektor Martin Smírák, lehkou atletiku Karel Matoušek, šerm Robert Tvarůžek, autor publikace Šerm končirem z roku 1926. Jako lektor v kurzu působil i RNDr. František Vojta, který byl zároveň

⁶² Prof. MUDr. Karl Hermann Otto Springer (1872–1956) od roku 1918 až do roku 1945 vedl Klinikou dětské chirurgie a ortopedie Lékařské fakulty Německé univerzity v Praze. V letech 1924–1930 stál v čele Lékařské komory pro lékaře české i německé v Praze.

⁶³ Bureš, P. & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 73.

⁶⁴ Prof. MUDr. Edward Babák (1873–1926) byl významnou zakladatelskou osobností brněnského vysokého školství a české srovnávací fyziologie. Do Brna přešel z UK v roce 1919 a založil zde Vysokou školu zvěrolékařskou a stal se jejím prvním rektorem, spoluzakládal Vysokou školu zemědělskou, inicioval vznik Školy vyšších studií pedagogických. Světovou proslulost získal svými výzkumy fyziologie dýchání. Publikoval i populárně vědecké knihy o tělovědě a o výživě.

⁶⁵ Prof. MUDr. et MVDr. h. c. Otomar Völker (1871–1955). V roce 1919, kdy byla v Brně založena Masarykova univerzita a Vysoká škola zvěrolékařská, byl jmenován řádným profesorem a současně byl pověřen vedením anatomických ústavů obou škol.

⁶⁶ Prof. MUDr. Jan Zahradníček, DrSc. (1882–1958). V roce 1933 byl ustanoven přednostou Ortopedické kliniky Lékařské fakulty UK v Praze, kterou následně pozvedl na vynikající úroveň. Je považován za zakladatele československé ortopedie.

⁶⁷ Prof. MUDr. Josef Roček (1887–1946), zakladatel a až do roku 1939 přednosta ústavu hygieny lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V letech 1928–1929 byl děkanem Lékařské fakulty MU.

⁶⁸ Prof. MUDr. et PhDr. Vojtěch Suk, DrSc. (1879–1967) zakladatel a dlouholetý ředitel Antropologického ústavu PfF MU, v letech 1932–1933 děkan PfF MU, v letech 1945–1948 ředitel Ústavu pro vzdělávání profesorů tělesné výchovy při MU.

spoluzakladatelem a duší Vysokoškolského sportu v Brně.⁶⁹ V roce 1930 měl tento kurz celkem 62 posluchačů, z nichž bylo 10 žen.⁷⁰

Od školního roku 1936/1937 bylo studium tělesné výchovy v těchto kurzech prodlouženo na osm semestrů. Zároveň do nich byly zařazeny některé nové předměty jako kineziologie, tělovýchovné lékařství či masáže. Rozšířena a zkvalitněna byla výuka anatomie, zdravotvědy, antropologie, teorie a dějin tělesné výchovy a sportu. Rozšířena byla kurzovní výuka, zejména o kurzy atletiky, vodní turistiky a táboření, lyžování a bruslení.⁷¹

Přijímací zkoušky ke studiu probíhaly formou týdenního soustředění, na kterém měli učitelé možnost velmi dobře poznat výkonnost a předpoklady uchazečů. Závěrečné státní zkoušky byly velmi náročné, například v roce 1937 z padesáti zkoušených kandidátů neuspěla téměř polovina.⁷²

Po vzniku samostatného Československa se tělesná výchova a sport na vysokých školách začaly velmi dynamicky rozvíjet. Vysokoškolský sport byl nově definován jako dobrovolná organizace zaměřená na tělesnou a brannou výchovu vysokoškolské mládeže, rekreaci a upevňování zdraví posluchačů vysokých škol. Lektorát a následně Ústav tělesné výchovy při Univerzitě Karlově nadále vedl František Smotlacha. V roce 1919 se podařilo zřídit lektorát tělesné výchovy i na ČVUT,⁷³ a to také pod jeho vedením.⁷⁴ Ústav při UK a lektorát ČVUT společně vytvořily Ústředí vysokoškolského sportu Praha. To mělo v trvalém užívání budovu Marathon v Černé ulici, ve které byly tři tělocvičny, prostory pro inventář a administrativními místnostmi. Hlavním centrem, hlavně díky venkovním hřištím a prostorám, ale zůstala Strakova akademie.

K původním sportům přibýly basketbal a volejbal, vodní pólo, ragby, stolní tenis, střelba a lukostřelba, zápas, judo, box, skoky do vody, vodní turistika a kanoistika, ale i motorismus a také bezmotorové a následně i motorové létání. Členská základna přesáhla ve 20. letech 5 000 studentů. V rámci Vysokoškolského sportu se rozvíjel také výkonnostní a vrcholový sport, v němž v některých disciplínách, jako byly atletika, krasobruslení, volejbal, kanoistika a judo, patřili vysokoškoláci k tehdejší československé špičce. Československo také vysílalo početné a úspěšné výpravy na Světové studentské hry.

Ve školním roce 1934/1935 vzrostla členská základna na 7 000 studentů. Pravidelná činnost byla organizována v celkem 500 oddílech zajišťujících 27 sportů, turistiku

⁶⁹ Doc. RNDr. František Vojta (1902–1973) v roce 1926 ukončil studia matematiky a tělesné výchovy na MU. V roce 1926 v Brně spoluzaložil organizaci vysokoškolský sport, v roce 1937 byl pověřen vedením Ústavu pro tělesnou kulturu na vysokých školách v Brně, v roce 1946 byl na MU jmenován docentem všeobecné a systematické tělesné kultury. Byl autorem publikací *Průpravné cviky atletické a zásady tréninku* (1929), *Kolektivní a individuální metodika lehké atletiky* (1939), *Lehká atletika* (1943). Byl také velkým propagátorem saunování.

⁷⁰ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 72.

⁷¹ REITMAYER, L. (1972). *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*. Praha: SPN, s. 116.

⁷² ŠTUMBAUER, J. (1990). *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. Č. Budějovice: PF, s. 51–52.

⁷³ Název České vysoké učení technické (ČVUT) byl zaveden při reorganizaci pražské techniky 1. 9. 1920.

⁷⁴ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 22.

a táboření.⁷⁵ K dispozici již bylo 9 tělocvičen, 15 hřišť, 6 plováren, 21 kurtů na volejbal, 78 kurtů na tenis, loděnice, letecký hangár v Letňanech a chata na Padrti v Brdech. Pracovníci Vysokoškolského sportu, především doc. Smotlacha, se významnou měrou zasloužili o položení základů vědeckého zkoumání sportu u nás a podíleli se i na vzdělávání posluchačů oborové tělesné výchovy.

Po založení nových univerzit se staly dalšími centry vysokoškolského sportu Brno a Bratislava. Organizace Vysokoškolský sport Brno vznikla podle pražského vzoru s jediným rozdílem, že řízením bylo pověřeno kuratorium složené ze zástupců všech čtyř tehdejších brněnských vysokých škol. Činnost byla rozdělena do dvaceti sportovních odvětví a odboru turistiky. Nejaktivnější byla lehká atletika, volejbal, plavání, šerm, stolní tenis, ragby, basketbal, tenis, fotbal a pro ženy rytmika při hudbě.

Organizační struktura Vysokoškolského sportu byla ve 30. letech poměrně složitá. Studenti se sdružovali do oddílů, odborů, klubů, sborů a středisek podle nejrůznějších hledisek, a to např. podle fakult, podle kolejí, podle sportovních odvětví, ale i podle pražského či mimopražského bydliště. Takto existovaly oddíly VS i v neuniverzitních čtvrtích Prahy nebo i v tehdy neuniverzitních městech, jakými byly Pardubice, České Budějovice či Jindřichův Hradec.⁷⁶

Učitelé a posluchači pražských německých vysokých škol se ve 20. letech také podíleli na činnosti Vysokoškolského sportu. V roce 1929 ale založili vlastní organizaci Die deutsche Hochschul – Zentrale für Leibesübungen (Německá vysokoškolská centrála pro tělesná cvičení). Počínaje letním semestrem 1930 zahájil činnost při Německé univerzitě v Praze Deutsches Hochschulamt für Leibesübungen (Německý vysokoškolský úřad pro tělesná cvičení). Jeho prvním přednostou se stal prof. MUDr. Franz Lucksch, ředitel Německého vzdělávacího kurzu pro učitelství tělocviku na středních školách.⁷⁷ V roce 1937 zajišťoval tělesnou a brannou výchovu posluchačů německých vysokých škol v Praze Institut für körperliche Erziehung an der deutschen Hochschulen in Prag (Ústav pro tělesnou výchovu na německých vysokých školách v Praze).⁷⁸

Stručný nástin vývoje školní tělesné výchovy a role učitelů tělesné výchovy na našem historickém území v letech 1939–1945

Školství II. republiky a zpočátku také školství v Protektorátu Čechy a Morava přejalo školský systém Československé republiky, ve kterém mohl být zřizovatelem škol stát, orgány místní samosprávy, soukromý subjekt či církev. Vedle českých škol zde samozřejmě existovaly i školy německé, a také polské a židovské. Od roku 1942 se ale protektorátní školství dělilo již jen na české a německé. I české školství muselo vychovávat českou mládež k loajálnímu postoji vůči Velkoněmecké říši a národně socialistické ideologii. Organizační novinkou bylo zavedení výběru žáků na měšťanskou školu. Kdo se na ni nedostal, musel dokončit povinnou osmiletou školní

⁷⁵ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 31.

⁷⁶ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 22 a 31.

⁷⁷ BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 87.

⁷⁸ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 33.

docházku na škole obecné. Děti českého původu mohly po přezkoušení rodinného prostředí (rasovém, zdravotním, politickém i sociálním) navštěvovat i školy německé, a to za předpokladu, že jejich počet nepřekročil jednu čtvrtinu počtu žáků ve třídě.

Je třeba uvést, že školní tělesné výchově byla během okupace věnována po vzoru školství v nacistickém Německu zvýšená pozornost. To jednoznačně souviselo s branným významem tohoto předmětu. Zvláštní postavení pak měla tělesná výchova, sport a branná výchova v Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě založeném v roce 1942, ale prakticky fungujícím od jara 1943. Kuratorium byla celoplošná organizace zaměřená na výchovu české mládeže ve věku od 10 do 18 let v nacionálně socialistických idejích. Z obsahového hlediska v něm získala nejvýznamnější postavení tělesná výchova a sport (tzv. II. pracovní skupina).⁷⁹ To bylo dáno i tím, že učitelé (a ve velké míře právě tělocvikáři), kteří byli přinuceni pracovat v této organizaci ve funkcích referentů či vedoucích, ochotně směřovali činnost k praktickým sportovním aktivitám, které přeci jenom nebylo nutno tolik zatěžovat ideologickým balastem.

Povinná školní docházka na územích přiřazených po Mnichovu přímo k velkoněmecké říši⁸⁰ se napříště řídila Říšským školským zákonem z roku 1938.⁸¹ Také zde začínala povinná školní docházka v šesti letech věku. Základní školy se dělily na národní školu (Volksschule) a hlavní školu (Hauptschule). Tělesné výchově byla na německých základních a středních školách věnována v tomto období zcela mimořádná pozornost. Školské, či mimoškolské soutěže byly v odvětvích se zvýšeným branným významem, jako byla atletika, ale i plavání či lyžování pravidelně organizovány na místní, okresní i župní úrovni. Mimořádný důraz byl kladen na fyzickou připravenost a odolnost v mládežnické organizaci pro chlapce ve věku 14–18 let nazvané Hitlerjugend (Hitlerova mládež) a v organizaci Bund Deutscher Mädel (Liga německých dívek) pro stejně staré dívky. Obdobné to bylo i v organizacích pro mladší děti Jungvolk (pro chlapce) a Jungmädel (pro dívky). V těchto organizacích bylo členství pro německé děti a německou mládež v odtržených Sudetech prakticky povinné, a stejně povinné v nich byla organizována i německá mládež žijící v Protektorátu.

⁷⁹ II. pracovní skupina Kuratoria zahrnovala jednotlivá odvětví sportu, závodní sport a školení.

⁸⁰ Po mnichovské dohodě podepsané na konci září 1938 bylo veškeré území odstoupené pod nátlakem velmocí Československem hitlerovskému Německu označováno jako Sudety (Sudetenland) a na něm byla ustanovena správní jednotka Sudetoněmecká území. Obyvatelé Sudet české národnosti se mohli přihlásit k československému občanství a přestěhovat se do zbytkové tzv. II. republiky. Češi, kteří zde ale zůstali, byli diskriminováni v zaměstnání i ve školách. Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava byla na největší části tohoto území ustanovena Sudetská župa (Gau Sudetenland), zahrnující oblast od Domažlicka po Moravskou Ostravu. Jejím centrem se stal Liberec a její území se dělilo na tři vládní obvody, a sice Cheb, Ústí nad Labem a Opava. Hlučínsko bylo přímo připojeno k pruskému Slezsku. Menší příhraniční území na jihozápadě Čech se stalo součástí župy Bavorská Východní marka (Reichsgau Bayerische Ostmark). Většina jihočeského pohraničí byla připojena k tzv. Hornímu Podunají (Reichsgau Oberdonau). Zbytek příhraničí na jihu Čech a celé jihomoravské příhraničí bylo začleněno do Dolního Podunají (Reichsgau Niederdonau).

⁸¹ Gesetz über die Schulpflicht im Deutschen Reich (Reichsschulpflichtgesetz) vom 6. Juli 1938.

Po rozbití Československa koncem září 1938 a po okupaci jeho zbytku 15. března 1939 pokračovaly krátce v činnosti české vzdělávací kurzy pro učitelství tělocviku na středních školách v Praze a v Brně. K jejich zavření došlo společně s ostatními českými vysokými školami 17. listopadu 1939.⁸²

Neblahý osud potkal i Vysokoškolský sport. Po uzavření českých vysokých škol musel opustit Strakovu akademii a zabrány byly i jeho další objekty. Bývalí členové rozpuštěného VS našli svůj azyl hlavně v sokolské organizaci. Po jejím rozpuštění pak našli zázemí v Národním sportovním klubu (NSK).⁸³

Naopak Německá univerzita v Praze byla 2. srpna 1939 vyňata z protektorátní správy a zároveň přejmenována na Německou Karlovu univerzitu (Deutsche Karls – Universität). Následně byla 4. listopadu téhož roku slavnostně začleněna do svazku říšských univerzit.⁸⁴ Po zavření českých vysokých škol převzala budovy a zařízení českých fakult. Německý vzdělávací kurz této univerzity pokračoval v činnosti. Byl ale přejmenován na Deutsche Hochschul – Institut für Leibesübungen.⁸⁵ Na fungování tohoto Institutu, stejně jako celé univerzity, se ovšem odrazil průběh války. Nejen studenti, ale i někteří vyučující museli postupně narukovat do německé armády a výuka proto byla značně omezena. Válečné peripetie vyvrcholily na podzim roku 1944, kdy již byl veškerý život podřízen totálnímu válečnému úsilí, které se až na několik výjimek týkalo studujících všech oborů. Mimo jiné byly zastaveny i imatrikulace nových studentů. V říjnu byl přichystán plán nasazení studentů a učitelů v případě katastrofy. Koncem prosince bylo připraveno zařazení vyučujících do Volkssturmu. Jejich úkolem bylo setrvat před vlastním nasazením co nejdéle na svých místech. Většina učitelů Německé univerzity opustila Prahu spolu s německou armádou ustupující směrem k Američanům.⁸⁶ V květnu 1945 přestala Německá Karlova univerzita fakticky existovat.⁸⁷ Veškerý její majetek byl převeden na českou Univerzitu Karlovu, která opětovně zahájila činnost mimořádným zkráceným letním semestrem (tzv. válečným) již v létě roku 1945.⁸⁸

⁸² České vysoké školy již nebyly až do zániku Protektorátu v květnu 1945 otevřeny (přestože původně měly být zavřeny jen tři roky). Mnoha českým studentům se ale podařilo dokončit studium v Bratislavě. Od roku 1942 mohli někteří čeští studenti studovat některé vybrané obory (část technických, zemědělských a přírodovědných a také medicínu) na univerzitách ve Velkoněmecké říši. V Protektorátu po 17. listopadu 1939 fungovaly čtyři německé vysoké školy, a sice Německá univerzita Karlova v Praze, Německá vysoká škola technická v Praze, Německá akademie výtvarných umění v Praze a Německá technika v Brně.

⁸³ BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia, s. 19–20.

⁸⁴ MÍŠKOVÁ, A. (1998). Německá univerzita za druhé světové války. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 213–231). Praha: Karolinum.

⁸⁵ Německý vysokoškolský institut pro tělesná cvičení.

⁸⁶ MÍŠKOVÁ, A. (1998). Německá univerzita za druhé světové války. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 213–231). Praha: Karolinum.

⁸⁷ Oficiálně byla německá univerzita se všemi svými součástmi zrušena dekretem presidenta republiky ze dne 18. října 1945. Dekret presidenta republiky č. 122/1945 Sb., o zrušení německé university v Praze.

§ 1. Německá universita v Praze, která zanikla 5. května 1945, prvním dnem povstání pražského lidu, se navždy zrušuje jako ústav nepřátelský českému národu.

§ 2. Vědecké ústavy a jejich zařízení, jakož i veškerý majetek německé university v Praze připadají universitě Karlově.

⁸⁸ ZILINSKÁ, B. (1998). Poválečná obnova a zápas o charakter univerzity. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 2353–262). Praha: Karolinum.

České učitelské ústavy, na které se zavření českých vysokých škol nevztahovalo, pokračovaly po 17. listopadu v činnosti. Na těch byli přes veškeré snahy o reformy učitelského vzdělávání, jež provázely prakticky celé meziválečné období, stále vzdělávání učitelé tělesné výchovy obecných a měšťanských škol. Ve školním roce 1940/1941 nebyly kvůli nadbytku učitelského dorostu otevřeny první a druhé ročníky učitelských ústavů. Od školního roku 1941/1942 bylo studium na nich prodlouženo ze čtyř na pět let.⁸⁹ Celkový počet učitelských ústavů v Protektorátu byl ovšem redukován, nejvíce v letech 1941 a 1942.⁹⁰

Německých učitelských ústavů se rušení netýkalo. Většina z nich ale zase trpěla zejména pak v posledních válečných letech nedostatkem studentů. Všechny německé učitelské ústavy byly v roce 1945 zrušeny.

ZÁVĚR

Náš školský systém se vyvíjel po dlouhá staletí. Jeho faktické začátky ve formě všelidové vzdělávací soustavy ale spadají až do periody tereziánských a josefských reforem. V období po nich se však trend jeho dalších přeměn a modernizace zastavil. Hlavní podíl na tom měl dominantní vliv církve na rakouskou školskou soustavu. To se nezměnilo ani po revolučním roce 1848. Ke skutečně zásadním a pozitivním změnám školské soustavy došlo až po porážce Rakouska Pruskem v roce 1866. Následné převratné a zásadní celospolečenské reformy přiblížily zejména rakouskou část monarchie k tehdy nejvyspělejším evropským státům. Jedním z podružnějších, ale nikoliv zanedbatelných důsledků tehdejšího dalekosáhlého zde probíhajícího reformního úsilí bylo i zavedení povinné tělesné výchovy do škol.

Tím, jak byl tento nový předmět zaváděn od konce 60. let 19. století v Předlitavsku a tedy i českých zemích do škol, vyvstala samozřejmě potřeba na vzdělávání učitelů tohoto specifického oboru. To zde prošlo mnohaletým a v žádném případě nekontinuálním a bezproblémovým vývojem. Zprvu mu nebyla věnována příliš velká pozornost. Buď ji učili stávající učitelé obecných a měšťanských škol bez jakékoliv speciální přípravy, nebo byli k jejímu vyučování využíváni cvičitelé Sokola a Turnvereinu. Na učitelských ústavech se sice tělesná výchova dostala do obsahu vzdělávání učitelů, ale její rozsah a úroveň byly naprosto nedostačující.

Poněkud příznivěji se vyvíjelo vzdělávání učitelů (profesorů) tělesné výchovy pro střední školy. Ti nejprve po samostatné, více méně soukromé přípravě, jen skládali

⁸⁹ Studium na pětiletém učitelském ústavu v Protektorátu obsahovalo od školního roku 1941/1942 tyto povinné předměty: pedagogiku a didaktiku, metodiku vyučování, praktická cvičení ve vyučování, jazyk německý, jazyk český, dějepis, zeměpis, matematiku, fyziku, chemii, přírodopis, tělesnou výchovu, uměleckou výchovu, zpěv a hudbu (hru na housle), školní zdravotěvu, nauku o zemědělství a školní zahradě, ruční práce, náboženství (v prvním ročníku). Kromě toho byly do výuky zařazeny i tyto nepovinné předměty: výchova a vyučování dětí úchylných, hra na klavír nebo jiný hudební nástroj, praktická cvičení fyzikální, chemická a přírodopisná, těsnopis, psaní na stroji, náboženství (od druhého do pátého ročníku) a pouze dívkám určený předmět vedení domácnosti.

⁹⁰ V roce 1943 byly v Protektorátu otevřeny následující učitelské ústavy: dva mužské s českým vyučovacím jazykem (Praha a Plzeň), dva ženské s českým vyučovacím jazykem (Praha a Plzeň), devět koedukačních s českým vyučovacím jazykem (Brno, Hořovice, Chrudim, Jičín, Kroměříž, Kutná Hora, Nové Město na Moravě, Soběslav a Valašské Meziříčí), tři mužské s německým vyučovacím jazykem (Praha, Jihlava Olomouc) a pět ženských s německým vyučovacím jazykem (Praha, Brno, Budějovice, Hradec Králové, Jindřichův Hradec).

zkoušky z učitelství TV. Ty ale byly od samého počátku poměrně přísné. Teprve od roku 1892 pro ně byly otevřeny při obou lékařských fakultách Karlo-Ferdinandovy univerzity kurzy pro vzdělávání profesorů TV na středních školách a učitelských ústavech. Tyto kurzy byly postupně prodlouženy na úroveň ostatních aprobačních předmětů a svým rozsahem, a viděno samozřejmě dobovým kontextem i obsahem, pak zhruba odpovídaly dnešnímu stavu.

Po vzniku Československa nový stát převzal prakticky beze změn rakouskou vzdělávací soustavu, což dnes s odstupem můžeme považovat za výraz uznání její kvality. K jejím prvním menším reformám došlo v roce 1922, k zásadnějším až v polovině 30. let.

Československo převzalo i způsob vzdělávání učitelů. V něm zůstala stále velká diskrepance mezi velmi kvalitním vzděláváním středoškolských profesorů a tehdy již značně nevyhovujícím vzděláváním učitelů základních škol. To platilo v míře vrchovaté i pro vzdělávání učitelů tělesné výchovy. Tři kurzy pro vzdělávání středoškolských profesorů tělesné výchovy organizačně začleněné do lékařských fakult tehdejších univerzit měly bezesporu výbornou úroveň. Z dnešního hlediska je až neskutečné, jak velká řada špičkových profesorů medicíny v nich působila, či lépe řečeno je zaštiťovala a garantovala. Jednalo se ovšem z početního hlediska o studium exkluzivní, které každoročně absolvovaly jen desítky studentů a ještě výrazně méně studentek.

Zato všechny pokusy o reformu vzdělávání učitelů základních škol nebyly přes řadu odborných apelů po celé meziválečné období uskutečněny. V oblasti tělesné výchovy se staly jedinou formou zlepšování odborné úrovně učitelů působících na základních školách tzv. Státní tělovýchovné kurzy. Ty ale přes veškerou snahu nemohly nahradit plnohodnotné vysokoškolské učitelské vzdělávání. K žádným reformám tohoto stavu pak pochopitelně nemohlo dojít ani v období okupace, ve kterém byli tělocvikáři navíc nuceni k činnosti v Kuratoriu.

K přiblížení vzdělávání učitelů základních škol úrovni vzdělávání učitelů středních škol došlo teprve po II. světové válce. K tomu přispělo především převedení vzdělávání učitelů základních škol na tehdy nově založené pedagogické fakulty. Tato problematika ale byla podrobněji rozebrána v jiném, již publikovaném sdělení autora.

PRAMENY A LITERATURA

Zákonné normy

Říšský zákon ze dne 6. prosince 1774 vydaný jako Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařskokrálovských.

Politische Verfassung der deutschen Schulen in den k. k. deutschen Erbstaaten 1805 (Schulkodex). Česky byl vydán teprve v roce 1822 pod názvem Politické zřízení německých škol v c. k. německých dědičných zemích.

Císařský patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., kterým se vyhláší ujednání (konkordát) uzavřená mezi Svatou Stolicí a Rakouským císařstvím roku 1855.

Zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 146/1867 ř. z., o společných záležitostech. Byl jedním ze šesti zákonů tvořících tzv. Prosincovou ústavu (Dezemberverfassung).

Zákon ze dne 25. května 1868 č. 48/1868 ř. z., jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi.

Zákon ze dne 14. května 1869 č. 61/1869 ř. z., jímžto se ustanovují pravidla vyučování ve školách obecných.
Výnos Ministerstva kultu a vyučování ze dne 20. srpna 1870 č. 7648, řád školní a vyučovací.
Výnos Ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. září 1890 č. 19097, týkající se tělesného vývoje žáků na středních školách.
Zákon ze dne 2. listopadu 1918 č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém.
Zákon ze dne 23. května 1919 č. 274/1919 Sb., jímž se upravují služební příjmy a výslužné učitelstvu na veřejných školách obecných a občanských (měšťanských).
Zákon ze dne 23. května 1919 č. 275/1919 Sb., o platech zatímních a suplujících profesorů státních středních škol.
Zákon ze dne 19. února 1920 č. 135/1920 Sb., o poměru pražských universit.
Zákon ze dne 9. dubna 1920 č. 292/1920 Sb., jímž se upravuje správa školství.
Zákon ze dne 9. dubna 1920 č. 295/1920 Sb., o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích.
Zákon ze 13. července 1922 č. 226/1922 Sb., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských.
Zákon ze dne 24. června 1926 č. 104/1926 Sb., o úpravě platových a služebních poměrů učitelstva obecných a občanských škol (Učitelský zákon).
Zákon ze dne 19. 4. 1935 č. 73/1935 Sb., kterým se zřizuje Tyršův státní tělovýchovný ústav.
Gesetz über die Schulpflicht im Deutschen Reich (Reichsschulpflichtgesetz) vom 6. Juli 1938.
Dekret presidenta republiky ze dne 18. října 1945 č. 122/1945 Sb., o zrušení německé university v Praze.

LITERATURA

- BĚLOHLÁVEK, J. et al. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia.
- BUREŠ, P. & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
- FLEMR, L. & VANČUROVÁ, L. (2016). Historie nymburského sportovního centra. *Česká kinantropologie*, 20(2), 115–121.
- HAVRÁNEK, J. (1997). Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918). In: Havránek, J. (Ed.) *Dějiny Univerzity Karlovy III* (pp. 183–206). Praha: Karolinum.
- KÖSSL, J., KRÁTKÝ, F. & MAREK, J. (2004). *Dějiny tělesné výchovy II*. Praha: Olympia.
- KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J. & WAIC, M. (2004). *Výbrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum.
- MÍŠKOVÁ, A. (1998). Německá univerzita za druhé světové války. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 213–231). Praha: Karolinum.
- PEŠEK, J., MÍŠKOVÁ, A., SVOBODNÝ P. & JANKO, J. (1998). Německá univerzita v Praze v letech 1918–1938. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Ed.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 181–212). Praha: Karolinum.
- REITMAYER, L. (1972). *Dějiny školní tělesné výchovy v českých zemích*. Praha: SPN.
- SOMR, M. (1987). *Dějiny školství a pedagogiky, I. vyd.* Praha: SPN.
- SVOBODNÝ, P. (1998). Lékařská fakulta 1918–1945. In: Havránek, J. & Pousta, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 93–119). Praha: Karolinum.
- ŠTUMBAUER, J. (1990). *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. České Budějovice: Pedagogická fakulta.
- ŠTUMBAUER, J., TLUSTÝ T. & MALÁTOVÁ, R. (2015). *Výbrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.
- ŠTUMBAUER, J. (2016). *Výbrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.

- ŠTVERÁK, V. (1981). *Dějiny pedagogiky. Díl 2*. Praha: Univerzita Karlova.
- VÁŇOVÁ, R. (1986). *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha: SPN.
- WAIC, M. (1998). Fakulta tělesné výchovy a sportu. In: Havránek, J. & Poustka, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 543–549). Praha: Karolinum.
- ZILINSKÁ, B. (1998). Poválečná obnova a zápas o charakter univerzity. In: Havránek, J. & Poustka, Z. (Eds.) *Dějiny Univerzity Karlovy IV* (pp. 235–262). Praha: Karolinum.

doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

JU PF KTVS, Na Sádkách 2/1, 370 05 České Budějovice

e-mail: stumba@pf.jcu.cz

ANALÝZA VÝVOJOVÝCH TENDENCÍ KONDIČNÍCH UKAZATELŮ U DĚTÍ A MLÁDEŽE Z LET 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015*

ANALYSIS OF MOTOR PERFORMANCE INDICATORS DEVELOPMENT AMONG CHILDREN AND YOUTH IN THE YEARS 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015

PAVEL TILINGER, ANTONÍN RYCHTECKÝ

Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky tělesné výchovy a sportu

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Záměrem studie bylo porovnání vývoje kondičních ukazatelů českých dětí a mládeže ve věku 9 až 19 let za období 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015. Pro toto srovnání jsme využili měření Pávka (1977), Moravce (1990), Rychteckého et al. (2006) a naše vlastní měření z let 2014/2015.

Studium vývojových trendů motorické výkonnosti českých dětí a mládeže přineslo výsledky naznačující zhoršování úrovně zdatnosti současné české mládeže. Celkově vychází zdatnost současné generace ve srovnání s roky 1966 a 1987 většinou jako podprůměrná! Nejmarkantnější difference jsou u výkonnosti v běžecké vytrvalosti. Současná úroveň dlouhodobé běžecké vytrvalosti a aerobních schopností testovaná člunkovým během na 20 m je o desítky procent horší, než byla výkonnost před 27 lety. Všechny výkony ve všech věkových kategoriích chlapců i dívek se (vyjma šestnáctiletých děvčat a třináctiletých chlapců) nachází v pásnu podprůměru.

Klíčová slova: motorické testy, kondice dětí, motorická výkonnost mládeže, měření kondice

ABSTRACT

The intention of the study was to compare the development of motor performance indicators of Czech children and adolescents aged 9–19 years in the period from 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015. For this comparison, we used the measurement of Pávek (1977), Moravec (1990), Rychtecký (2006) and our own measurements of 2014/2015.

The study of the motor performance trends of Czech children and youth produced results indicating deterioration in the level of fitness of the current Czech youth. Overall, the fitness of the current generation in comparison with the years 1966 and 1987 looks as substandard majority! The most noticeable differences are in the running

* Studie vznikla díky podpoře Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (PRVOUK 15).

endurance. The current level of long-running endurance and aerobic abilities tested by the shuttle run for 20 m is about dozens percent worse than the performance 27 years ago. All performances in all age categories for boys and girls (except sixteen years old girls and thirteen years old boys) are located in the zone below average.

Key words: motor tests, the condition of children, motor performance of youth, measurement of condition

ÚVOD

Měření kondičních ukazatelů u dětí a mládeže má v naší zemi dlouhou historii. První hromadné měření tělesné výkonnosti mládeže realizovali E. & J. Roubalovi (1923), ve válečných letech bylo realizováno zjišťování tělesné výkonnosti mládeže podle metodiky F. Horáka (1945), výsledky byly v roce 1945 využity k návrhu „základních výkonů tělocvičných pro mládež“, který však nebyl realizován.

Nejrozsáhlejším zjišťováním tělesné výkonnosti (11–15leté) mládeže bylo zpracování výsledků sportovních soutěží tzv. Sportovních her žactva z roku 1952 (Pávek, 1953). V období 60. až 70. let uskutečnila řada odborníků mnohá měření u různých věkových i profesních skupin obyvatelstva. Byli to např. Merhautová et al. (1964) – tělesná zdatnost dívek, Kostková (1963) – výkonnost žákyň sedmých tříd s různým počtem hodin tělesné výchovy, Juřinová & Prokopec (1966) – závislost svalové síly a výkonnosti chlapců na stupni pohlavní dospělosti, Měkota et al. (1966, 1971) – výkonnost a tělesný rozvoj studentů českých vysokých škol a další. V 80. a 90. letech patřilo k nejrozsáhlejšímu měření Kováře et al. (1983, 1985, 1993), realizované převážně u členů ČSTV. Vývojem somatických ukazatelů populace se opakovaně zabýval Bláha (např. Bláha et al., 2003). Zdatností, rolí pohybových aktivit v životě dětí a mládeže, příčinami a důsledky narůstající obezity dorůstající generace i aktivním životním stylem se opakovaně zabýval Bunc (2000, 2004, 2008, 2013).

Velmi rozsáhlé studie věnované měření a hodnocení tělesné kondice dětí a mládeže, spolu s hodnocením úrovně pohybových aktivit publikovali v zahraničí např. Medeková et al. (2001), Hardman (2003), Telama et al. (2002) a další.

Cílem naší studie byla analýza vývojových tendencí kondičních ukazatelů českých dětí a mládeže ve věku 7(9)–18(19) let, s využitím výsledků historických studií z let 1966 – 1987 – 2006 a s využitím vlastních měření z let 2014/2015. Chtěli jsme zjistit, jak se projevuje způsob života současné mladé generace na úrovni její tělesné kondice ve srovnání s výsledky šetření v letech 1966, 1987 a 2006.

METODIKA

Pro naše srovnání jsme použili výsledky relativně komplexních měření a hodnocení somatických ukazatelů dětí a mládeže, realizované obdobnou metodikou, z těchto zdrojů:

- 1966 (Pávek, 1977), kdy bylo změřeno více než 66 000 dětí ve věku 7–18 let,
- 1987 (Moravec et al., 1990), který spolu s kolektivem změřili více než 22 000 dětí, ve věku 7–19 let, později, na počátku devadesátých let, byly tyto výsledky (s dalšími) využity pro vytvoření českých norem Unifittestu (6–60) (Chytráčková et al., 2002),
- 2006 (Rychtecký et al., 2006), kdy celkový počet respondentů, vyhovujících regionálním a demografickým kritériím a absolvujících všechna měření byl 4 200 osob ve věku 9–19 let,

- z roků 2014/2015 (vlastní měření na souboru 9 507 dětí a mládeže) ve věkovém rozsahu 9–19 let.

Výzkumné šetření v letech 2014/2015 bylo součástí rozsáhlého výzkumného úkolu, řešeného v rámci projektu Prvouk na Univerzitě Karlově, nazvaného „Životní styl, pohybová aktivita, standardy a normy motorické výkonnosti české mládeže“. Testovaný soubor představovali žáci a žákyně základních a středních škol České republiky, převážně z Prahy a Středočeského kraje se zastoupením škol ze všech regionů. Testování dětí prováděli z jedné třetiny osobně autoři studie, ze dvou třetin zaškolení studenti UK FTVS v rámci své pedagogické praxe na základních a středních školách. Testování významnosti rozdílu mezi naměřenými hodnotami autorů studie a studentů potvrdilo objektivitu měření. Vzhledem k současné legislativě bylo nutné získat souhlas rodičů i samotných škol k provedení těchto měření. Pro realizaci záměru bylo osloveno všech 190 škol spolupracujících s FTVS (fakultní školy) na výchově nových učitelů tělesné výchovy, 20 škol z různých důvodů odmítlo (11 %). Byly využity školy, kde jsme souhlas získali (89 základních a 81 středních škol), náhodným výběrem byly určeny třídy, u kterých bylo šetření provedeno (student si vybral učitele a jeho třídy podle svých časových a rozvrhových možností, takto potom byly určeny i třídy, které byly testovány). Z šetření byly vyloučeny výsledky sportovních škol a rovněž i výsledky žáků speciálních škol.

Všechna námi naměřená data z let 2014/2015 byla podrobena statistickému zpracování, byly zjištěny základní statistické charakteristiky, směřující k vytvoření standardů a norem, v tomto případě motorických charakteristik české mládeže (podrobněji in Rychtecký & Tilinger, 2017).

I přes mnohdy rozdílné sestavy testových baterií ve zmiňovaných letech 1966, 1987 bylo možné z výše uváděných měření vybrat položky, které byly získávány stejnou metodikou u poměrně rozsáhlých souborů testované populace ve věku 7(9)–18(19) let. Pro získání potřebných dat jsme použili stejnou metodiku, jakou bylo měřeno a testováno v letech 1966, 1987 a 2006, metodiku podrobně popisovanou Měkotou et al. (1996), resp. Chytráckovou et al. (2002), tedy testování pomocí užití testů z testové baterie Unifittest (6–60).

Pro hledání vývojových trendů z let 1966 – 1987 – 2006 – 2014/2015 jsme v letech 2014/2015 použili pro srovnání tyto testy tělesné výkonnosti:

- Skok daleký z místa
- Leh – sed za 60 s
- Výtrvalostní člunkový běh na 20 m (Legerův test)
- Člunkový běh 4 × 10 m (do 15 let)
- Opakované shyby (chlapci nad 15 let)
- Výdrž ve shybu (dívky nad 15 let)

Srovnávali jsme hodnoty v prakticky dvacetiletých intervalech, a to vše ve vztahu k výsledkům našich měření z let 2014/2015. Úroveň naměřených hodnot jsme hodnotili ve vztahu k normám, vytvořeným na základě měření v roce 1987, dále jsme hodnotili difference z věcného hlediska a tyto jsme vyjádřili i procentově. Očekávali jsme především jisté změny v naměřených hodnotách motorické výkonnosti při porovnání současnosti s dobou před prakticky 27 a 48 lety, tedy komparaci současnosti s roky 1966, 1987 a 2006. Výsledky by měly přinést odpovědi na velmi časté otázky o úrovni a kvalitě kondice současné mladé generace.

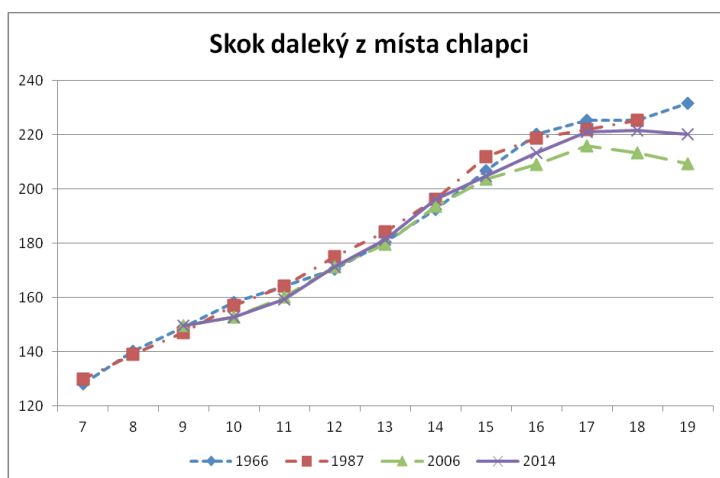
VÝSLEDKY A DISKUSE

Skok daleký z místa chlapci

Tabulka 1

Průměrné hodnoty skoku dalekého z místa u chlapců dle věku v letech 1966–2014/2015 (cm)

Chlapci	Skok daleký z místa (cm)				Rozdíl (cm)	Rozdíl (cm)
Věk/roky	1966	1987	2006	2014/15	1966–2014/15	1987–2014/15
7	128,3	130,1				
8	140,2	139,2				
9	149	147,2	149,7	149,7	0,7	2,5
10	158,2	157,1	152,96	153,0	–5,2	–4,1
11	164,2	164,2	160,33	159,5	–4,7	–4,7
12	170,5	175,1	171,26	171,3	1,3	–3,8
13	180,4	184,2	179,69	181,5	1,1	–2,7
14	192,4	196,2	193,56	196,2	3,8	0
15	206,7	211,9	203,72	204,8	–1,9	–7,1
16	220,3	218,9	208,97	213,4	–6,9	–5,5
17	225,4	221,8	215,91	221,2	–4,2	–0,6
18	225,4	225,2	213,34	221,7	–3,7	–3,5
19	231,5		209,33	220,1	–11,4	

Obrázek 1

Průměrné hodnoty skoku dalekého z místa u chlapců dle věku v letech 1966–2014/2015 (cm)

Porovnání výkonů chlapců ve skoku dalekém z místa (obr. 1, tab. 1) v jednotlivých věkových kategoriích s výkony dosaženými jejich vrstevníky před 27 a 48 lety ukazuje na nepatrně horší výkonnost současné generace. Z jedenácti věkových kategorií je u hodnocení 1966 versus 2014/2015 sedm záporných hodnot, v porovnání let 1987 a 2014/2015 je záporných hodnot 8 z deseti. Z hlediska norem z roku 1987 (Chytráčková et al., 2002) jsou všechny výkony na spodní hranici průměru. Zhoršení oproti výkonům z měření v minulosti dosahuje až 3,5 % (1987 versus 2014/2015 u patnáctiletých).

Z věcného hlediska jsou rozdíly velmi malé, statisticky nevýznamné, navíc je potřeba připomenout, že směrodatná odchylka dosahuje hodnot 20–25 cm.

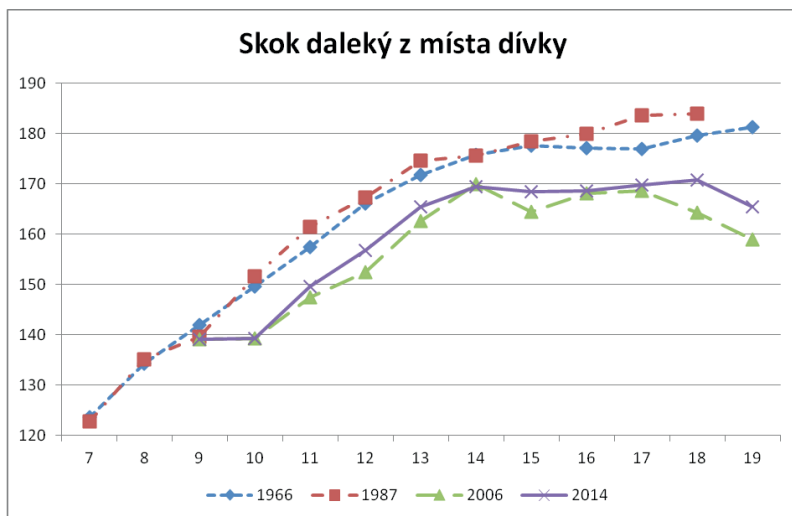
Skok daleký z místa dívky

Tabulka 2

Průměrné hodnoty skoku dalekého z místa u dívek dle věku v letech 1966–2014/2015 (cm)

Dívky	Skok daleký z místa (cm)				Rozdíl (cm)	Rozdíl (cm)
Věk/roky	1966	1987	2006	2014/15	1966–2014/15	1987–2014/15
7	123,7	122,8				
8	134,3	135,2				
9	141,9	139,6	139,13	139,1	–2,8	–0,5
10	149,7	151,7	139,34	139,3*	–10,4	–12,4
11	157,4	161,5	147,51	149,6*	–7,8	–11,9
12	166,2	167,3	152,52	156,8*	–9,4	–10,5
13	171,8	174,6	162,64	165,4	–6,4	–9,2
14	175,8	175,6	169,97	169,5	–6,3	–6,1
15	177,6	178,5	164,52	168,5*	–9,1	–10
16	177,2	180	168,2	168,6*	–8,6	–11,4
17	177	183,6	168,61	169,8*	–7,2	–13,8
18	179,7	184	164,29	170,7*	–9,0	–13,3
19	181,3		158,89	165,5*	–15,8	

* Tyto výkony jsou z hlediska srovnání s normami z roku 1987 podprůměrné.

Obrázek 2

Průměrné hodnoty skoku dalekého z místa u dívek dle věku v letech 1966–2014/2015 (cm)

Porovnání výkonů dívek ve skoku do dálky z místa (tab. 2, obr. 2) v jednotlivých věkových kategoriích s výkony dosaženými jejich vrstevnicemi před 27 a 48 lety ukazuje na horší výkonnost současné generace. Jestliže hodnoty z roku 1987 představují normu (Chytráčková et al., 2002), průměrné hodnoty, potom u věkových kategorií výkony označené hvězdičkou jsou podprůměrné, ostatní jsou na hranici. Na rozdíl od chlapců nacházíme u dívek pouze záporné hodnoty. Zhoršení oproti výkonům z měření v minulosti dosahuje až 9,5 % (1966 versus 2014/2015 u devatenáctiletých), ve většině věkových kategorií dosahuje zhoršení výkonů hodnot 5–8 %, vyjma pouze nepatrného zhoršení u devítiletých.

Z věcného hlediska jsou rozdíly poměrně velké, na hranici statistické významnosti, směrodatná odchylka dosahuje hodnot 20–25 cm.

Tabulka 3

Výkonnost ve skoku dalekém z místa (cm) ve vybraných evropských zemích (Telama, Naul, Nupponen, Rychtecký & Vuolle, 2002)

Věk/země/pohlaví		Belgie	Česká republika	Estonsko	Finsko	Německo	Maďarsko
12 let	Chlapci	171,3	179,4	174,4	177,5	167,6	175,6
	Dívky	154,8	162,2	162,4	162,2	159,4	167,5
15 let	Chlapci	203,5	206,0	204,7	202,3	204,1	198,6
	Dívky	161,9	178,7	174,9	170,7	167,7	176,1

Porovnáme-li výsledky z přelomu století ve skoku dalekém z místa s výkony ve vybraných evropských zemích (tab. 3), zjišťujeme, že výkonnost českých respondentů patřila k nejlepším ve srovnávaném spektru zemí, třebaže většina zjištěných diferencí nebyla statisticky významná.

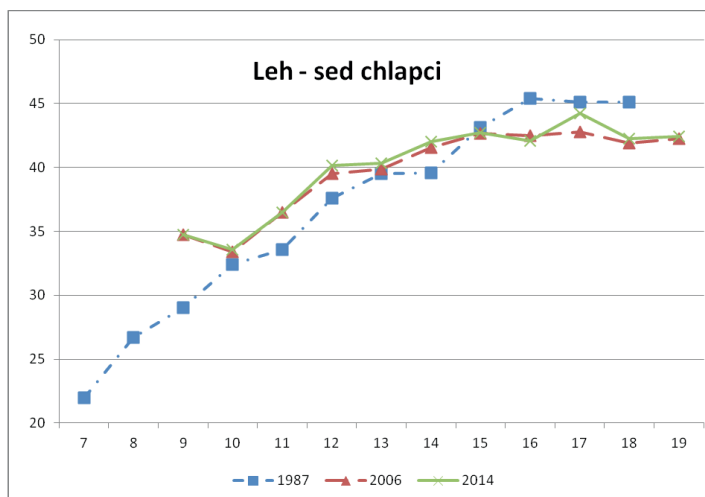
Srovnání výsledků prezentovaných v tabulce s publikovanou normou (Chytráčková et al., 2002) odpovídá průměrným hodnotám v manuálu v obou věkových kategoriích. Srovnáním s normami vypočtenými z výsledků měření Rychteckého et al. (2006) jsou výsledky prezentované v tabulkách 1 a 2 u obou pohlaví ve věkové kategorii 12 let průměrné, u 15letých dívek patří k mírně nadprůměrným, u 15letých chlapců k průměrným.

Leh – sed za 60 s chlapci

Tabulka 4

Průměrné hodnoty leh – sedu u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (počet/min)

Chlapci	Leh – sed			Rozdíl (počet)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987–2014/15
7	22			
8	26,7			
9	29	34,76	34,8	5,8
10	32,4	33,4	33,6	1,2
11	33,6	36,48	36,5	2,9
12	37,6	39,54	40,2	2,6
13	39,5	39,88	40,3	0,8
14	39,6	41,55	42,0	2,4
15	43,1	42,68	42,7	–0,4
16	45,4	42,5	42,1	–3,3
17	45,1	42,8	44,2	–0,9
18	45,1	41,93	42,3	–2,8
19		42,23	42,4	

Obrázek 3

Průměrné hodnoty leh – sedu u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (počet/min)

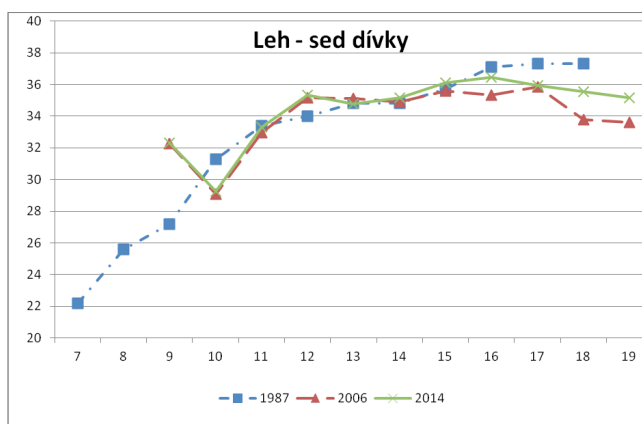
V testu leh – sed (tab. 4, obr. 3) lze pozorovat dvě odlišné tendence. Zatímco ve věkových kategoriích od 9 do 13 let lze pozorovat mírné zlepšení, od 15 do 18 let nalézáme záporné hodnoty, mírné zhoršení výkonnosti. Zlepšení či zhoršení dosahuje hodnot do 7,8 %. Zjištěné rozdíly jsou velmi malé, statisticky nevýznamné, při směrodatné odchylce přesahující počet 10 opakování můžeme spekulovat o tendencích před a po 14. roce věku chlapců. Nicméně, po patnáctém roce věku se chlapci svými výkony dostávají na dolní hranici v průměru podle norem Chytráckové et al. (2002).

Leh – sed za 60 s dívky

Tabulka 5

Průměrné hodnoty leh – sedu u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (počet/min)

Dívky	Leh – sed			Rozdíl (počet)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987–2014/15
7	22,2			
8	25,6			
9	27,2	32,29	32,3	5,1
10	31,3	29,1	29,3	–2,0
11	33,4	32,95	33,3	–0,1
12	34	35,15	35,3	1,3
13	34,8	35,13	34,8	0
14	34,8	34,88	35,2	0,4
15	35,7	35,57	36,1	0,4
16	37,1	35,33	36,4	–0,7
17	37,3	35,84	35,9	–1,4
18	37,3	33,8	35,5	–1,8
19		33,62	35,2	

Obrázek 4

Průměrné hodnoty leh – sedu u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (počet/min)

Vyjma výkonu leh – sedu devítiletých dívek (na hranici nadprůměru) všechny další výkony spadají do průměrných hodnot (tab. 5, obr. 4). Odchyly od výkonů dosahovaných před 27 lety jsou velmi malé, statisticky nevýznamné, v hodnotách průměru normy, v krajní hodnotě dosahují 6,8 % (u desetiletých) při směrodatné odchylce přesahující 10 opakování.

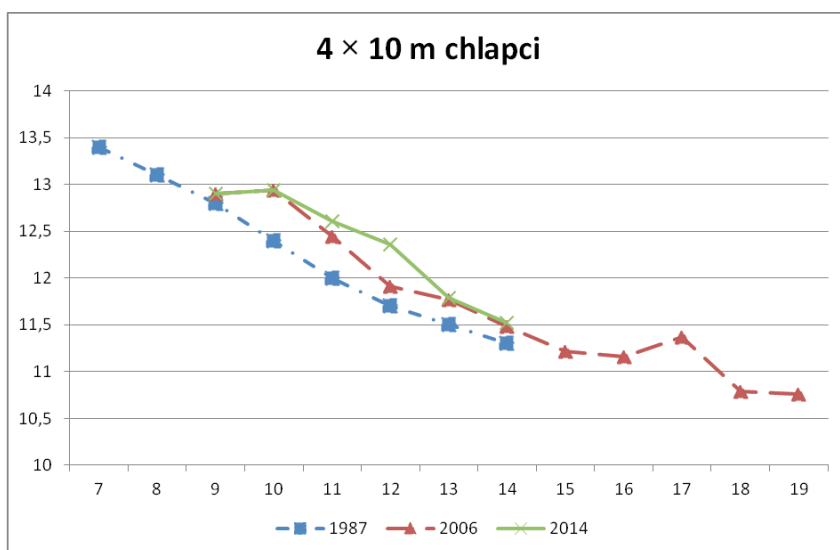
Člunkový běh 4 × 10 m chlapci

Tabulka 6

Průměrné hodnoty člunkového běhu 4 × 10 m u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Chlapci	4 × 10 m			Rozdíl (s)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987–2014/15
7	13,4			
8	13,1			
9	12,8	12,9	12,9	–0,1
10	12,4	12,94	12,9*	–0,5
11	12	12,45	12,6*	–0,6
12	11,7	11,91	12,4*	–0,7
13	11,5	11,77	11,8	–0,3
14	11,3	11,48	11,5	–0,2
15		11,22		

* Tyto výkony jsou z hlediska srovnání s normami z roku 1987 podprůměrné.

Obrázek 5

Průměrné hodnoty člunkového běhu 4 × 10 m u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

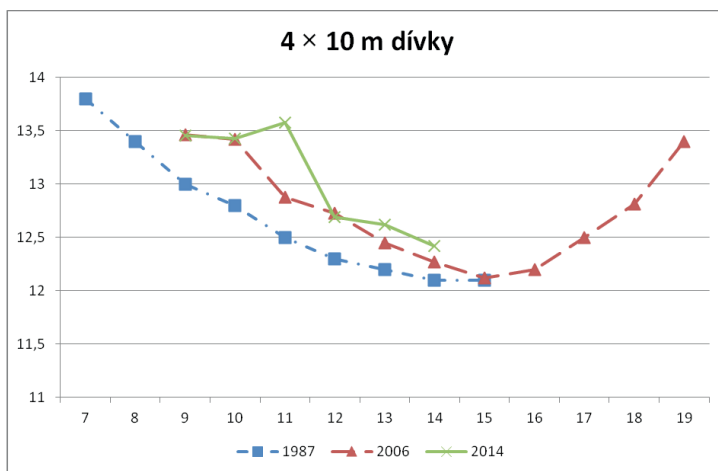
Člunkový běh 4 × 10 m dívky

Tabulka 7

Průměrné hodnoty člunkového běhu 4 × 10 m u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Dívky	4 × 10 m			Rozdíl (s)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987–2014/15
7	13,8			
8	13,4			
9	13	13,46	13,5*	–0,5
10	12,8	13,42	13,4*	–0,6
11	12,5	12,88	13,6*	–0,9
12	12,3	12,73	12,7*	–0,4
13	12,2	12,45	12,6*	–0,4
14	12,1	12,27	12,4	–0,3
15	12,1	12,12		

* Tyto výkony jsou z hlediska srovnání s normami z roku 1987 podprůměrné.

Obrázek 6

Průměrné hodnoty člunkového běhu 4 × 10 m u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

V testu člunkový běh 4 × 10 m (obr. 5 a 6, tab. 6 a 7) je pro obě pohlaví zřetelné zhoršení výkonnosti v běžecké rychlostní schopnosti se změnou směru. Rozdíly mezi roky 1987 a 2014/2015 dosahují 2 až 8,8 %. Jestliže hodnoty z roku 1987 představují normu (Chytráčková et al., 2002), průměrné hodnoty, potom u věkových kategorií označených hvězdičkou jsou výkony z hlediska norem podprůměrné, zbývající se nachází na dolní hranici průměru, vyjma čtrnáctiletých chlapců, jejichž výkonnost je lehce nadprůměrná.

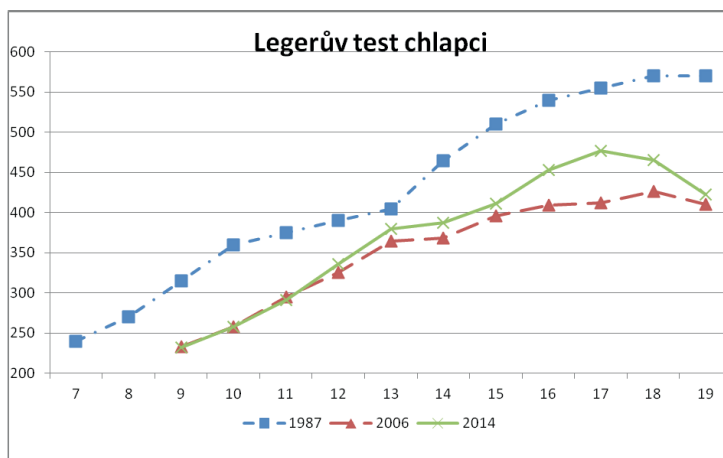
Vytrvalostní člunkový běh 20 m (Legerův test) chlapci

Tabulka 8

Průměrné hodnoty vytrvalostního člunkového běhu 20 m u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Chlapci	Legerův test			Rozdíl (s)	Rozdíl (%)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987–2014/15	1987–2014/15
7	240				
8	270				
9	315	232,61	232,6*	–82,4	–35
10	360	258,16	258,2*	–101,8	–39
11	375	295,38	291,6*	–83,4	–29
12	390	325,62	336,4*	–53,6	–16
13	405	364,76	380,3	–24,7	–7
14	465	368,7	387,5*	–77,5	–20
15	510	395,72	410,8*	–99,2	–24
16	540	409,2	453,2*	–86,8	–19
17	555	412,63	476,7*	–78,3	–16
18	570	426,43	465,3*	–104,7	–22
19	570	410,29	422,7*	–147,3	–35

* Tyto výkony jsou z hlediska srovnání s normami z roku 1987 podprůměrné.

Obrázek 7

Průměrné hodnoty vytrvalostního člunkového běhu 20 m u chlapců dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

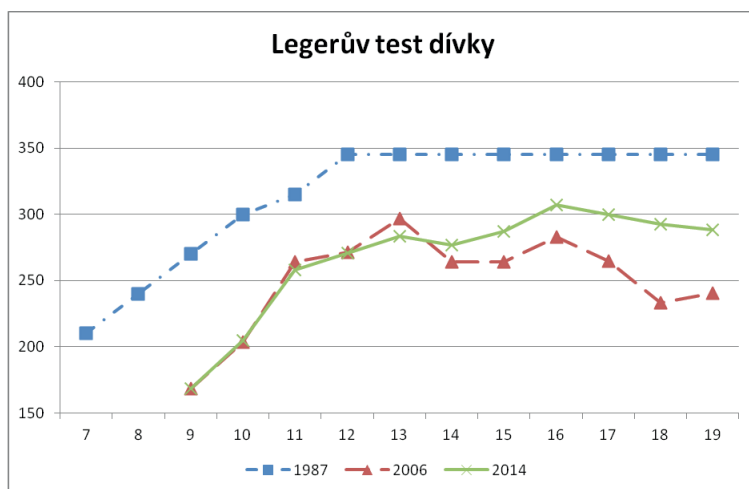
Vytrvalostní člunkový běh 20 m (Legerův test) dívky

Tabulka 9

Průměrné hodnoty vytrvalostního člunkového běhu 20 m u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Dívky	Legerův test			Rozdíl (s)	Rozdíl (%)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987 – 2014/15	1987 – 2014/15
7	210				
8	240				
9	270	168,68	168,7*	-101,3	-60
10	300	203,74	204,9*	-95,1	-46
11	315	264,01	258,0*	-57	-22
12	345	271,24	271,0*	-74	-27
13	345	296,64	283,3*	-61,7	-22
14	345	264,07	276,7*	-77,3	-25
15	345	264,32	287,4*	-57,6	-20
16	345	282,9	307,4	-37,6	-12
17	345	264,71	299,8*	-45,2	-15
18	345	233,12	292,3*	-52,7	-18
19	345	240,19	288,3*	-56,7	-20

* Tyto výkony jsou z hlediska srovnání s normami z roku 1987 podprůměrné.

Obrázek 8

Průměrné hodnoty vytrvalostního člunkového běhu 20 m u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Výsledky v testu vytrvalostní člunkový běh 20 m u chlapců (obr. 7, tab. 8) i u dívek (obr. 8, tab. 9) přinesly velmi alarmující výsledky. Jestliže hodnoty z roku 1987 představují normu (Chytráčková et al., 2002), průměrné hodnoty, potom u věkových

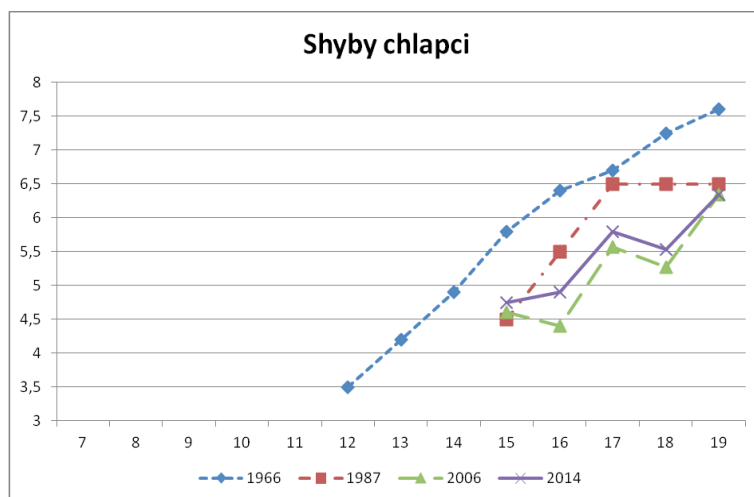
kategorií označených hvězdičkou, tedy všechny výkony ve všech věkových kategoriích chlapců i dívek, vyjma šestnáctiletých děvčat a třináctiletých chlapců, se nachází v pásmu podprůměru. Sloupec rozdílů v tabulkách 8 a 9 představuje sekundové odstupy od průměrných normových hodnot z roku 1987 a jejich procentové vyjádření. Rozdíl mezi normou (1987) a realitou v roce 2014/2015 představuje až desítky procent, o které současná mládež zaostává za výkony o 27 let starších vrstevníků.

Shyby chlapci nad 15 let

Tabulka 10

Průměrné hodnoty v testu shyby u chlapců dle věku v letech 1966–2014/2015 (počet)

Chlapci	Shyby				Rozdíl (počet)	Rozdíl (počet)
Věk/roky	1966	1987	2006	2014	1966–2014/15	1987–2014/15
14	4,9					
15	5,8	4,5	4,6	4,8	–1,0	0,3
16	6,4	5,5	4,4	4,9	–1,5	–0,6
17	6,7	6,5	5,57	5,8	–0,9	–0,7
18	7,25	6,5	5,27	5,5	–1,75	–1,0
19	7,6	6,5	6,34	6,3	–1,3	–0,2

Obrázek 9

Průměrné hodnoty v testu shyby u chlapců dle věku v letech 1966–2014/2015 (počet shybů)

U současných výkonů chlapců v testu shyby (obr. 9, tab. 10) je patrné zhoršení výkonů prakticky o jeden shyb a více v každé věkové kategorii v porovnání s rokem 1966, menší difference jsou u hodnot porovnávajících roky 1987 a současnost. Všechny současné výkony jsou ještě v pásmu normového průměru.

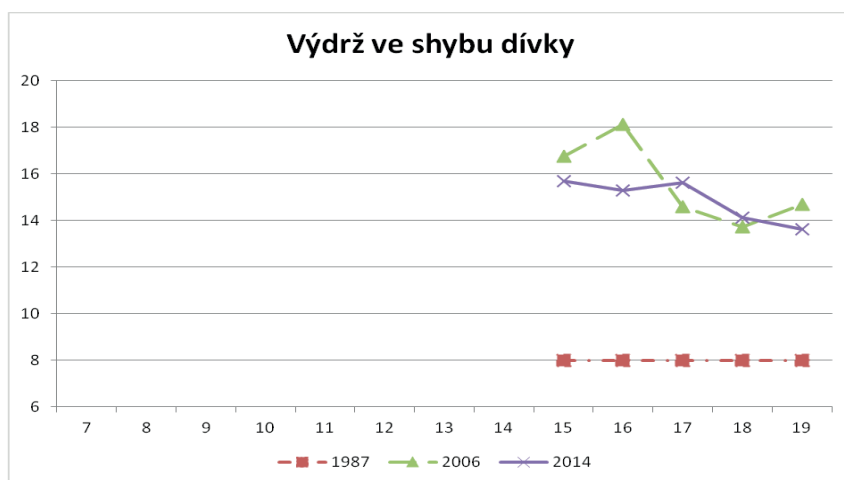
Výdrž ve shybu dívky nad 15 let

Tabulka 11

Průměrné hodnoty v testu výdrž ve shybu u dívek dle věku v letech 1987–2014/15 (s)

Dívky	Výdrž ve shybu			Rozdíl (s)
Věk/roky	1987	2006	2014/15	1987 – 2014/15
14				
15	8	16,77	15,7**	7,7
16	8	18,13	15,3**	7,3
17	8	14,6	15,6**	7,6
18	8	13,74	14,1	6,1
19	8	14,7	13,6	5,6

** Tyto výkony jsou dle norem z roku 1987 nadprůměrné.

Obrázek 10

Průměrné hodnoty v testu výdrž ve shybu u dívek dle věku v letech 1987–2014/2015 (s)

Současné výkony dívek v testu výdrž ve shybu (obr. 10, tab. 11) představují u hodnot nad 15 sekund nadprůměrné hodnoty (tedy všechny vyjma osmnáctiletých a devatenáctiletých, které ještě spadají do hodnoty průměru). Je to vlastně jediný test, kde současné výkony nacházíme v pásmu nadprůměru.

DISKUSNÍ POZNÁMKY

Předkládaná studie je výsledkem několikaletého testování školní mládeže. Domníváme se, že je co do metodiky realizace srovnatelná s měřeními prováděnými v letech 1966, 1987 a 2006. (Autoři studií z let 2006 a 2014/15 jsou totožní.)

Několikatisícové soubory představují vhodné vzorky pro posuzování úrovně zdatnosti dětí a mládeže a zobecnění těchto výsledků na celostátní populaci. Při interpretaci výsledků je pochopitelně nutné vzít v úvahu i určité možné omezení ve smyslu aplikace testování převážně z Prahy a Středočeského kraje na celou

republiku. Analýza měření z roku 2006 např. ukázala, že výsledky z různých regionů jsou velmi podobné až totožné. Někteří odborníci se ale domnívají, že lze nalézt jak plusové, tak i minusové rozdíly mezi jednotlivými kraji či regiony.

Velmi jsme dbali, aby se jednalo o „normální, běžnou populaci“, testování běžných tříd v jednotlivých školách. Výsledky testování sportovních tříd jsou prakticky ve všech případech nadprůměrné, výsledky testování speciálních škol (školy pro mládež s intelektovým postižením) jsou výrazně podprůměrné, proto tyto „extrémy“ nebyly do zpracování zařazeny.

Oprávněně jsou úvahy, zdali odborná učiliště ve srovnání s gymnázii a dalšími středními školami mají více či méně zdatné studenty. Toto nebylo zkoumáno, v souboru převažovaly střední školy, učilišť bylo pouze několik (6).

ZÁVĚRY

Studium vývojových trendů výkonnosti českých dětí a mládeže přineslo výsledky naznačující zhoršování úrovně zdatnosti současné české mládeže. Při srovnání současných výkonů z let 2014/2015 s měřeními v roce 2006 je možné konstatovat velmi malé difference, statisticky nevýznamné, z věcného hlediska lze hovořit o velmi blízkých až shodných hodnotách výkonů. Při srovnání současných výkonů z let 2014/2015 s měřeními v letech 1966 a normami z roku 1987 jsme zjistili následující:

U výbušné (explozivní) silové schopnosti dolních končetin (skok daleký z místa) došlo u chlapců k nepatrnému zhoršení výkonů cca 0–3,5 %, současné výkony se nacházely na spodní hranici průměru. U dívek je zhoršení výraznější (až 9,5 %) a s výjimkou tří věkových kategorií všechny ostatní vykazují výkony v podprůměru.

V dynamické, vytrvalostně silové schopnosti břišního svalstva a bedrokyčlostehenních flexorů (leh – sed) u chlapců i dívek se současná výkonnost liší od výkonů v minulosti velmi nepatrně, všechny výkony spadají do pásma průměru normy.

V běžecké rychlostní schopnosti se změnou směru, částečně i obratnostních dispozic (člunkový běh 4 × 10 m), je patrné pro obě pohlaví zřetelné zhoršení. V polovině věkových kategorií u chlapců a v pěti kategoriích (ze šesti) dívek jsou současné výkony podprůměrné.

Současná úroveň dlouhodobé běžecké vytrvalosti a aerobních schopností testovaná člunkovým během na 20 m je o desítky procent horší, než byla výkonnost před 28 lety. Všechny výkony ve všech věkových kategoriích chlapců i dívek se (vyjma šestnáctiletých děvčat a třináctiletých chlapců) nachází v pásmu podprůměru.

V hodnocení dynamické vytrvalostně silové persistence horních končetin a pletence ramenního chlapců 15+ jsme zaznamenali zhoršení výkonnosti prakticky o jeden shyb v každé věkové kategorii ve srovnání s rokem 1966. Hodnocení statické vytrvalostní síly horních končetin a pletence ramenního u dívek 15+ ukazuje, že všechny současné výkony (vyjma osmnáctiletých) představují ve srovnání s rokem 1987 nadprůměrné hodnoty.

Celkově vychází zdatnost současné generace ve srovnání s roky 1966 a 1987 většinově jako podprůměrná! Toto se jeví jako alarmující a nemohou nás v této situaci ukonejšit ani výsledky obdobných zahraničních studií, které registrují v řadě evropských zemí podobný sestupný trend úrovně zdatnosti (např. Strel, Kovac, Jurak & Bednarik, 2003).

Je navýsost potřebné tyto zjištěné nedobré výsledky předložit decizním orgánům ministerstva školství, ministerstva obrany, ministerstva zdravotnictví s doporučením věnovat zvýšenou pozornost kondici dětí a mládeže, protože zhoršující se stav zdatnosti se může v budoucnu projevit snížením pracovní kapacity, snížením kvality zdraví, snížením brannosti obyvatel a v řadě dalších oblastí života společnosti.

LITERATURA

- BLÁHA, P., VIGNEROVÁ, J., KOBZOVÁ, J. & KREJCOVSKÝ, L. (2003). VI. Celostátní antropologický výzkum dětí a mládeže 2001. *Československá pediatrie*, 58(12), s. 766–770.
- BUNC, V. (2000). *Školní mládež v konci dvacátého století. Závěrečná zpráva výzkumné studie*. Praha: MŠMT ČR.
- BUNC, V. et al. (2004). *Role pohybových aktivit v životě dětí a mládeže. Závěrečná zpráva VZ MSM 115100001*, Praha: UK FTVS.
- BUNC, V. (2008). Nadváha a obezita dětí – životní styl jako příčina a důsledek. *Česká kinantropologie*, 12(3), s. 61–69.
- BUNC, V. et al. (2013). *Aktivní životní styl v biosociálním kontextu. Závěrečná zpráva VZ MSM 0021620864*. Praha: UK FTVS.
- HARDMAN, K. (2003). Physical Education in Schools: Pre- and Post-Berlin World Summit Overview. *Federation Internationale d' Education Physique Bulletin*, 73(3), pp. 13–20.
- HORÁK, F. (1945). Příprava ke zkouškám zdatnosti – minimální osnova výcviku na školní rok. *Tělesná výchova mládeže*, 12(1), s. 9–12.
- CHYTRÁČKOVÁ, J. (Ed.), MĚKOTA, K., KOVÁŘ, R., GAJDA, V., KOHOUTEK, M. & MORAVEC, R. (2002). *Unifittest (6-60). Příručka pro manuální a počítačové hodnocení základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby mládeže a dospělých v České republice*. Praha: Univerzita Karlova.
- JUŘINOVÁ, I. & PROKOPEC, M. (1966). Závislost svalové síly a výkonnosti chlapců na stupni pohlavní dospělosti. *Teorie a praxe tělesné výchovy*, 14(1), s. 25–29.
- KOSTKOVÁ, J. (1963). Výzkum výkonnosti žáků 7. tříd s různým počtem hodin tělesné výchovy týdně. *Teorie a praxe tělesné výchovy*, 11(8), s. 260–269.
- KOVÁŘ, R., KOHOUTEK, M. & BARCZIOVÁ, J. (1983). *Výsledky testování základní pohybové výkonnosti členů české organizace ČSTV*. Praha: Sportpropag.
- KOVÁŘ, R. (1985). *Testy a normy základní pohybové výkonnosti*. Praha: Český ústřední výbor ČSTV.
- KOVÁŘ, R., MĚKOTA, K., CHYTRÁČKOVÁ, J. & KOHOUTEK, M. (1993). Manuál pro hodnocení úrovně základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby školních dětí a mládeže ve věku od 6 do 20 let. *Tělesná výchova mládeže*, 59(5), s. 5–63.
- MEDEKOVÁ, H., ŠELINGEROVÁ, M. & HAVLÍČEK, I. (2001). Ontogenéza tělesného rozvoje dětí z hlediska pohybové aktivity. In: Tilinger, P., Rychtecký, A. & Perič, T. (Eds.) *Sport v České republice na začátku nového tisíciletí* (vol. 2, pp. 84–88).
- MERHAUTOVÁ, J., REISENAUER, J., SUKOP, J., JUŘINOVÁ, I. & JOACHIMSTHALER, F. (1964). Studium dynamiky úrovně a synchronie některých parametrů tělesné zdatnosti u dívek ve věku 10–14 let. In: *Shorník prací výzkumného ústavu tělovýchovného*. Praha, s. 98–126.
- MĚKOTA, K. (1966). Spolehlivost a validita tělovýchovných testů. *Teorie a praxe tělesné výchovy*, 14(7), s. 418–425.
- MĚKOTA, K. & ŠOREN, G. (1971). Normy motorické výkonnosti a tělesného rozvoje studujících I. ročníku československých vysokých škol. *Teorie a praxe tělesné výchovy*, 19(10), s. 594–602.
- MĚKOTA, K., KOVÁŘ, R., CHYTRÁČKOVÁ, J., GAJDA, V., KOHOUTEK, M. & MORAVEC, R. (1996). *UNIFITTEST (6-60). Manuál pro hodnocení základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby mládeže a dospělých v České republice*. Praha: PedF Ostravské Univerzity.
- MORAVEC, R., HAVLÍČEK, I., KASA, J., RAMCSAY, L., SCHOLZOVÁ, A., ŠELINGEROVÁ, M., ŠTULRAJTER, V. & ZAPLETALOVÁ, L. (1990). *Tělesný, funkční rozvoj a pohybová výkonnost 7–18ročné mládeže v ČSFR*. Bratislava: MŠMT SR.

- PÁVEK, F. (1953). Sportovní hry žactva a výkonnost v lehké atletice a v plavání. *Tělesná výchova mládeže*, 19(1), s. 8–13.
- PÁVEK, F. (1977). *Tělesná výkonnost 7–19leté mládeže ČSSR*. Praha: Olympia.
- ROUBAL, E. & ROUBAL, J. (1925). Tělesná vyspělost středoškolských žáků podle měření z roku 1923. *Anthropol.*, 3, s. 45–48.
- RYCHTECKÝ, A. (Ed.), TILINGER, P., CHYTRÁČKOVÁ, J., SLOUPOVÁ, A., UNGR, V., KOBOUK, T., CUBEREK, R., DVOŘÁKOVÁ, H., KUTÁČ, P., RYBA, J., SUCHOMEL, A., ŘEPKA, E., MALEŇÁKOVÁ, Š. & VENCLOVSKÁ, R. (2006). *Monitorování účasti mládeže ve sportu a pohybové aktivitě v České republice*. Praha: UK FTVS.
- RYCHTECKÝ, A. & TILINGER, P. (2017). *Životní styl české mládeže. Pohybová aktivita, standardy a normy motorické výkonnosti*. Praha: Nakl. Karolinum.
- STREL, J., KOVÁČ, M., JURAK, G. & BEDNARIK, J. (2003). Gender differences of Slovenian school children in physical and motor development in the period from 1990 to 2000. *Finnish Sports and Exercise Medicine, The International XVII Puijo Symposium special issue*. Retrieved September 20, 2003.
- TELAMA, R., NAUL, R., NUPPONEN, H., RYCHTECKÝ, A. & VUOLLE, P. (2002). *Physical fitness, sporting lifestyles, and Olympic ideals: cross-cultural studies on youth sport in Europe*. Schorndorf: Karl Hofmann.

doc. PhDr. Pavel Tilinger, CSc.

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Veleslavín

e-mail: tilinger@ftvs.cuni.cz

prof. PhDr. Antonín Rychtecký, DrSc.

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Veleslavín

e-mail: rychtecky@ftvs.cuni.cz

THE IMPACT OF THE COMBATIVE ACTIVITIES ON THE GENERAL MOBILITY PERFORMANCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

KAROL MIKUŠKA

Department of Gymnastics

Faculty of Physical Education and Sport, University of Comenius in Bratislava

Sport high-school, Ostredková 10, Bratislava

Slovak Republic

ABSTRACT

Objective: The aim of this work was to confirm the validity of martial arts training in physical fitness. The paper deals with the influence of combative exercises on the development of pupils' physical abilities at the first grade of primary school aged 8 to 9.

Methods: By creating and applying an experimental factor, a combative programme in physical education lessons, we have been trying to show a positive impact on pupils' overall performance during the four-month period. The experimental group consisted of pupils of the third grade ($n = 23$) of the primary school of Rajčianska 3, average age 9.04 (± 0.40 standard deviation), body height 137.35 (± 6.18 standard deviation) cm, body weight 34.60 (± 7.80 standard deviation) kg. The control group ($n = 20$) consisted of pupils of the third grade from the same school and of the same age group 9.01 (± 0.41 standard deviation), body height 136.05 (± 6.19 standard deviation) cm, body weight 31.47 (± 6.08 mg deviation) kg.

Results: Statistically significant differences were observed in the following tests: bent arm hang test ($p = 0.01$). In the other monitored variables (sit and reach test, standing long jump test (from the place), full ball throw (throw of 1 kg medicine ball)), we did not see statistically significant changes.

Conclusion: The experimental factor used in our research has led to some non-significant changes in the development of the endurance strength of the upper limbs and the articulation of the lower limbs.

Key words: teaching programme of basic combats, combative games, wrestling, martial games, pupils of primary schools

INTRODUCTION

Physical activity in people's lives plays an irreplaceable role. All movement organs evolve in a certain way and direction through the effects of movement and growth. Direction and method of realization of movements is, in addition to the genetic basis, influenced by the stimuli that we receive from our surroundings during development.

The suitability of stimuli at the right time and the adequacy of physical activity to the physical age of the individual constitute the premise of the best possible physical development of the individual (Perič, 2004; Nagyová, 2006; Sedláček & Lednický 2010). The child's entry into the school system is the beginning point when the influence of school and the teacher in the area of physical education occurs. Physical education is the dominant stimulus for the development of physical abilities. Combative exercises, which form an integral part of the content of sports training, are one of the basic locomotive prerequisites for a healthy development of an individual. They help to improving them self and evaluate their own abilities, which is important not only in the application of combative physical exercises, but also in everyday life (Bartík, 1999; Ďurech, 2000; Reguli, Ďurech & Vít, 2007). However, content must be constantly refined and adapted to increase the motivation of children to move. The "Health and Movement" Educational Area at the International Standard Classification of Education 1 (ISCED 1) <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1/Zdravie-a-pohyb>. alej drives pupils to life-long care for their health by moving. The pupil of primary education can create a healthy lifestyle. Through exercise, he learns mental hygiene, evaluates adequate and disproportionate responses to stressful situations and the principles of healthy lifestyle in his behaviour or acting. The pupil can apply acquired skills and accepted rules to many physical activities in life.

Many authors have devoted attention to the influence of combative exercises on the development of the ability of children of younger age in their work. They mainly looked at the impact of combative exercises on the development of the strength abilities of children of younger age (Bartík, 1999; Bartík, 2000; Adamčák & Bartík, 2003). In their research, they used combative exercises in physical education lessons. The experimental and control group was made up of pupils of the 1st grade at Cinobaňa Primary School in the school year 1999–2000. They used the Eurofit tests for the school population: long-distance jump from the place, sit-up, hand-held dynamometer and bent arm hang test. The duration of the experiment was five months of the second semester. This was attended by pupils from the 1st to the 4th grade. All the measured values were compared with the population measured by Moravec, R., Kampmiller, T., Sedláček, J. & al. (1996). By comparing the input and output values of each test item, they found out that pupils' performance was improved in almost all classes in the individual test items. However, they reminded the importance of the teacher's proper motivation and expertise. The adherence to the didactic principles has contributed to the enrichment of physical education lessons in a playful form and has achieved its goal.

The theme was also dealt with by Michalov & Kukačka (2008) in a contribution from the collection of the NSS – The Contribution of Combative Activities to Human Personality Development. In the article, they dealt with the influence of the basic combats and techniques of judo on the level of physical abilities of pupils of the first grade of primary school aged 8–9. In a four-month experiment, they used a programme of basic combats in physical education in the third grade of the experimental group. From the individual measurements in the Eurofit tests, they found the improvement in the achieved results compared to the control group. They claim with a 95% probability that the improvement in both groups is statistically significantly different. Michalov,

Slížik & Faktorová (2008) used a similar programme of karate training. They also watched its influence on the level of physical abilities in children aged 9 to 12. After completing their half-year programme, they believed that pupils in the experimental group reached better improvements than in the control one. The aim of our work was to confirm the positive influence of combative exercises and techniques of wrestling on the development of general physical performance of pupils at the first level of primary school.

METHODOLOGY OF THE RESEARCH

Research group

In our research, we focused on monitoring of the influence of combative means on a general movement performance of primary school pupils. We chose the basic set of pupils of the third year of primary schools. The age of participants was from 8 to 9 years. Our choice method was a deliberate choice based on availability. The research group consisted of a class of pupils of the third year of the primary school who spent two-week combative exercises in physical education classes. The group's number was 23: 8 boys and 15 girls. The average age of the set was 9.04 (± 4.40 standard deviation), the average body height 137.35 (± 6.18 standard deviation) cm and the average body weight 34.60 (± 7.80 standard deviation) kg. The group consisted of pupils of the 3rd grade at Primary School of the Rajčianska 3 Street in Bratislava in part Dolné Hony. We chose Class B as an experimental group. Physical education classes in this class were in an enough time span, twice a week. The first lesson was on Monday, the second one on Friday. Class A was selected as a control group. The control consisted of 20 pupils, 10 were girls and 10 boys, with the average age 9.01 (± 0.41 standard deviation), the average height 136.05 (± 6.19 standard deviation) cm and the average weight 31.47 (± 6.08 standard deviation) kg. The control group underwent the same number of lessons of physical education under the same conditions without combative exercises and according to the curriculum. The principal locomotive activity in the control group was the practice of a sports game, dodge ball. In addition to the game, children devoted to basic gymnastic training and athletic running.

Study design

Our work had the character of a two-part, time-parallel pedagogical experiment under natural conditions. Depending on the character of the target, it was a verification experiment. The duration of the experiment was 4 months with a weekly frequency of 2 lessons on primary school. Comparative analysis was performed in two groups. Experimental factor was a set of combative exercises. It contained elements of combative bumps, overpressures and resistances. The physical education lessons at the primary school of Rajčianska 3 were enriched with the combative preparation of a total of eighteen weeks. Pupils underwent two lessons of physical education a week. The total number of lessons of physical education with the experimental factor was thirty-five. After completing the entrance tests, the pupils completed three lessons of training in which they practiced the basic posture in combative exercises such as movement to the sides, forwards and backwards, controlling their own body in a given posture and movement within it. The total number of minutes spent on combative exercises was 60 minutes. For the remaining 60 minutes, the pupils devoted to planned activities according to the curriculum. The second part was a practice of falling on the

ground to ensure the avoidance of unnecessary accidents. In total participants completed four a practice of falling lessons along with preparatory exercises. After practicing the basic moves and fallings, we went to the exercises in pairs. For pair training, we used proven combative bumps, overpressure and resistances. The exercises were used during the main part of the lesson for 30 minutes per hour for ten lessons, which was 300 minutes. Wrestling techniques were used in a total volume of 204 minutes. Passport as a simplified assault game with wrestling features was used in a total volume of 211 minutes. The final lesson was used to test participants at the end of the experiment.

Statistical methods

We used the measurement and testing method to obtain data of the initial and end locomotive productivity. For fitness testing, we used 4 standardized Eurofit tests: sit and reach test, standing long jump test (from the place), full ball throw (throw of 1 kg medicine ball) and bent arm hang test. The values obtained and measured in each test in the experimental and control group were recorded at the beginning of the experiment and after the experiment was completed. The data were characterized by statistical processing of basic data of the mean ($\bar{x}$), maxima (max), minimum (min), standard deviation (s), variance range (Vr) and scattering (s^2). After verifying the group distribution normality, we evaluated the statistical significance of mean value differences between tests using the t-test for independent selections to detect differences between sets. The significance of the performance increase in the tests and the significance of the performance differences were assessed at 1% and 5% significance levels.

RESEARCH RESULTS

From a factual point of view, if there was the performance improvement during the training programme, we calculated the average pupil's performances in each test and all measurements. For statistical comparison of increments of mean values, we used the t-test.

The level of motion performance of the test files:

In test no. 1 "Sit and reach test" the determining factor was articulated mobility. We measured the mean values at the start of the experiment of 20.70 in the experimental group and 19.15 in the control group.

After the experimental period, we measured an increase in the experimental group of 21.52 cm, which was 0.83 cm on average. The reference deviation slightly increased from 6.21 to 6.24 cm. The minimum value in the group was 9 cm and maximum 31 cm before the experiment. After the experiment, the minimum value was measured for a single participant of 5 cm and a maximum of 30 cm.

In the control group, we recorded a decrease of 18.40 cm, which was a decrease of 0.75 cm on average. The standard deviation increased from 4.78 to 7.39 cm. The minimum test value was 12 cm and maximum 30 cm. After the experimental period, a minimum of 7 cm was reached by one participant and a maximum of 32 cm by one participant.

These differences were statistically insignificant. Slow-motion movement is a challenge for children of this age, but it is still appropriate to put it in physical education

lessons. Stretching exercises support proper body hold and compensate a long sitting at the desks (Laczo & al., 2014). They create a premise of reduced susceptibility to injuries and damage to the locomotive apparatus.

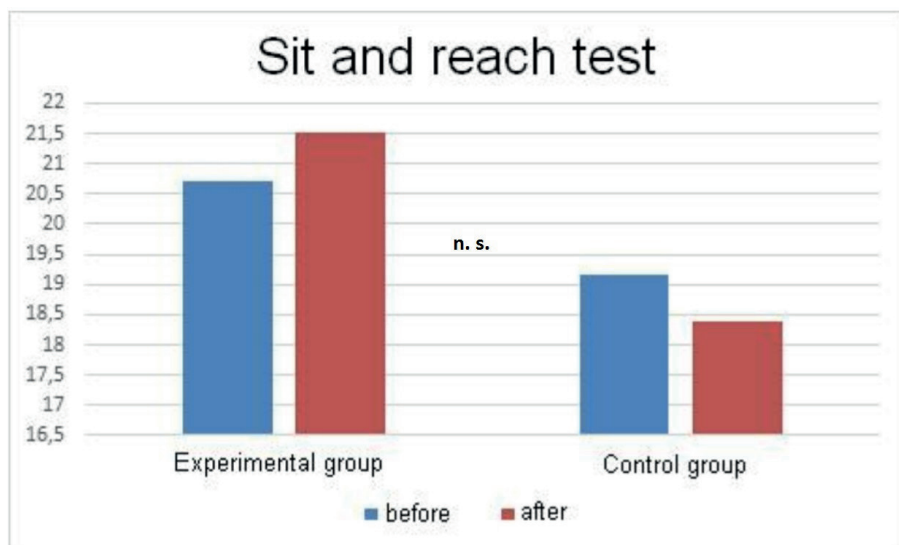

Figure 1

Average experimental and control group values in the “Sit and reach test”.

Overall, it can be claimed from the measured findings that the experimental group achieved better values than the control group. The articulated mobility is a determining factor for practicing combative and wrestling body exercises. It has been shown that practising of combative exercises and preparing to them by stretching exercises helps to maintain and improve articulated mobility.

In test no. 2 “Standing long jump test” we measured the explosive force of the lower limbs and the ability to coordinate the movements. The mean value of the long jump from the place in the experimental group was 125.48 cm before the experiment and 114.26 cm after the experiment. The maximum score for the participant was 170 cm and a minimum of 95 cm. After the experiment, a minimum value of 96 cm and a maximum of 153 cm were measured.

In the control group, the input value was 126.00 and the output was 118.15. The maximum measured value for the participant was 171 cm and a minimum of 96 cm.

After the experimental period, the maximum was increased to 180 cm in the control group and the minimum dropped to 59 cm. The indicative variation in the experimental group increased from 18.71 to 21.31 cm.

In the control group, we also increased from 22.47 to 25.33 cm. Both groups recorded a decline in performance average values.

However, the statistical significance was not proved after comparison of both groups passing the experiment. The decrease in performance in this test and the

measured mean reduction in the explosive strength of the lower limbs could result in an increase in body height and weight of the participants. Subsequent temporary disharmony of the movement structure causes a temporary reduction in movement performance in some tests as confirmed in the experiment.

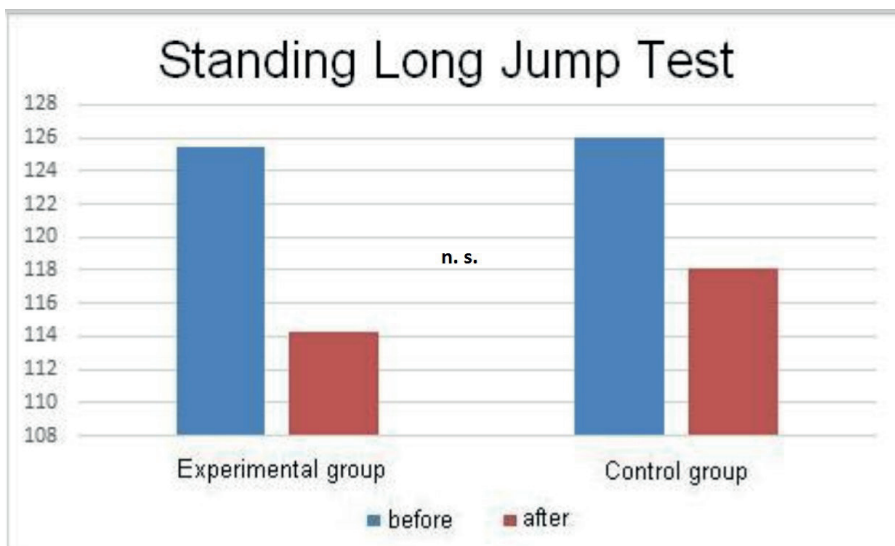

Figure 2

Average experimental and control group values in the “Standing long jump test” (cm)

In test no. 3 “A full-ball throw” (throw of 1 kg medicine ball) we measured the explosive force of the upper and lower limbs, the back muscles and the ability to coordinate the movements. The average value of the throws in the experimental group was 4.70 m before the experiment and 4.86 m after the experiment. The maximum value reached was 6.20 m and a minimum of 3 m. After the experiment we recorded an increase of the maximum value to 6.40 m and a minimum of 3.50 m.

In the control group, the input value of mean was 4.45 m in diameter and the output was 4.69. The maximum value was 5.90 m and a minimum of 2.70 m.

After the experiment, we recorded an increase in the minimum value to 3.30 m and maximum to 6.40 m.

No statistically significant statistic was associated with statistical comparison by the nonparametric t-test. The indicative variation in the experimental group decreased from 0.77 to 0.61 cm. In the control group, we also dropped from 0.84 to 0.82 cm.

It can be appreciated that in this test there was a slight improvement in both groups. Improvement is attributable to the growth and natural physical development of participants.

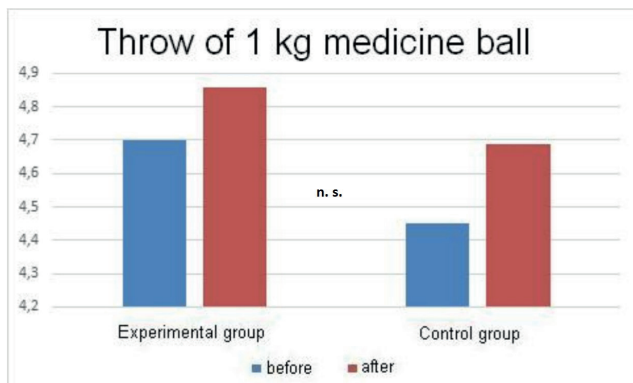

Figure 3

Average experimental and control group values in the “Throw of 1 kg medicine ball” (m)

In test no. 4 “Bent arm hang test” we measured the static endurance force in the arm and torso area (endurance in the fold). The mean value in the experimental group was 6.93 seconds before the experiment and 5.46 seconds after the experiment. The average worsening was 1.47 s. The maximum measured value before the experiment was 23.40 s and a minimum of 0.00 s was recorded in 4 participants. After the experiment, the maximum value increased to 25.0 s and a minimum value of 0.00 was recorded for 6 participants.

In the control group, the input value was 6.92 s and output 9.07. The average improvement was 2.16 seconds. The minimum recorded value was 1.70 s and a maximum of 17.10.

After the experiment, the maximum value increased to 21.0 s and the minimum dropped to 0.00 s for 2 participants. The indicative variation in the experimental group increased from 6.42 to 6.94 in one pull-up and in the control from 4.44 to 6.42 in one pull-up.

When statistically comparing the two groups with t test, we got a high statistical significance of $p < 0.01$.

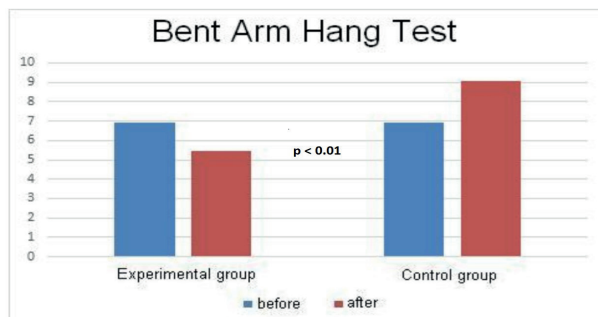

Figure 4

Average values of the experimental and control group in the “Bent arm hang test” (s)

We have determined the following values for the statistical evaluation of height gains in individual groups. The average height of the experimental group was 137.35 cm before the experiment and after the experiment 140.96 cm. The average height gain was 3.61 cm. The reference deviation dropped from 6.18 to 5.87 cm. The mean height in the control group was 136.05 cm and after the experiment 138.30 cm. The average gain was 2.25 cm. The reference deviation increased from 6.19 to 6.30 cm.

In the statistical comparison by t test we found out the statistical significance of the differences $p < 0.01$.

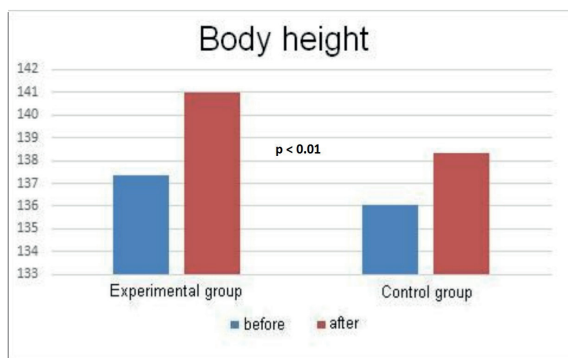

Figure 5

Average values of experimental and control group in body height measurements (cm)

In the statistical weight evaluation, we found out an initial average of 34.06 kg in the experimental group and 36.0 kg after the experimental period. The average weight gain was 1.40 kg. In the control group, the initial mean weight was 31.47 kg and after the experiment 32.75 kg. Weight gain was 1.28 kg on average.

There was no statistical significance of the differences in the statistical comparison of the two test groups.

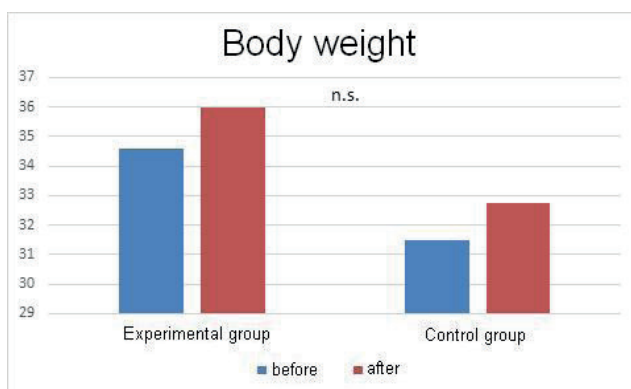

Figure 6

Mean values of experimental and control group in body weight measurements (kg)

DISCUSSION

The role of the four-month curriculum on physical education lessons was to demonstrate a positive influence on the general movement performance of pupils in the experimental group. To determine and evaluate the changes in flexural and articular mobility, we used the “Sit and reach test”. In the experimental group there was an improvement and the control group to a deterioration of the articulated flexibility. This finding confirms the arguments of Durech (1996) that combative exercises contribute to the development of flexibility. A sensible period predisposes children at the age of 9 to develop most of their physical abilities. It is difficult to capture and record the changes caused by the content of physical exercises of a combative nature.

Nevertheless, we have improved in the area flexural strength and dynamical strength tests in the back waist area, acceleration rate and ability to coordinate movements indicate the relevance of the content in the preparation of pupils of a given age. In the lower limb explosive strength test (“Standing Long Jump Test”), the performance in both groups decreased. However, the decrease was not statistically significant.

The static force test, the “Bent arm hang test”, demonstrated statistical significance at 1% level of statistical significance. There was deterioration in the experimental group and improved performance in the control group. From previous research we know that the sensitivity of youth of this age to the development of static power is minimal (Perič, 2004). The subsequent recorded increase in weight of the trainees in both groups is a presumed factor of reduced persistence in the stamina pull-up test. In the experimental group there was an increase in weight by 1.4 kg on average. The control group had a weight gain of 1.28 kg. Despite these findings, performance was improved in the control group. The control group of 20 participants was evenly divided into ten boys and ten girls. The experimental group consisted of 14 girls and 9 boys. We assume the effect of group composition on the results obtained in the stamina in pull-up test. In the strength test of the upper limbs and the back, “Throw of 1 kg medicine ball”, the increments of both groups did not show any statistical significance. In both groups, however, locomotive performance improved. This test was from our point of view and the results achieved for children coordinated quite challenging.

Table 1
Average results from first and second measurements – experimental group

Type of test	1st measure (average)	2nd measure (average)	Difference	Improvement
1. Sit and reach (cm)	20.70	21.52	0.82	Yes
2. Standing Long Jump Test (cm)	125.48	114.26	-11.22	No
3. Throw of medicine ball 1kg (m)	4.7	4.86	0.16	Yes
4. Bent Arm Hang Test (s)	6.93	5.46	-1.47	No

Table 2
Experimental group – Average weight, height, and BMI index values

	1st measure (average)	2nd measure (average)	Increase	Difference
1. Body weight (kg)	34.6	36	1.4	Yes
2. Body height (cm)	137.35	140.96	3.61	Yes
3. BMI index	18.25	18.97	0.72	Yes

Table 3
Control group – Average weight, height, and BMI index values

	1st measure (average)	2nd measure (average)	Increase	Difference
1. Body weight	31.47	32.75	1.28	Yes
2. Body height	136.05	138.3	2.25	Yes
3. BMI index	16.88	19.97	3.12	Yes

CONCLUSION

By comparing the input and output values of the test items we found out that the pupils' individual tests, apart from the bending stays, showed us little statistically significant.

In test no. 2 “Standing long jump test” we measured the explosive force of the lower limbs and the ability to coordinate the movements. Both groups recorded a decline in performance average values.

In test no. 3 “A full-ball throw” (throw of 1 kg medicine ball) we measured the explosive force of the upper and lower limbs, the back muscles and the ability to coordinate the movements. It can be appreciated that in this test there was a slight improvement in both groups.

In test no. 4 “Bent arm hang test” we measured the static endurance force in the arm and torso area (endurance in the fold). When statistically comparing the two groups with t-test, we got a high statistical significance of $p < 0.01$. There was deterioration in the experimental group and improved performance in the control group.

In the statistical evaluation of height gains, t-test, we found statistical significance of differences $p < 0.01$.

In the statistical weight evaluation, we found no statistical significance of the differences in the statistical comparison of the two test groups.

Poor results in measured tests may also be associated with the short duration of the experiment. For more significant changes in physical performance, probands would need to undergo longer sports training with the given content. The frequency of two lessons a week, for four months, is not sufficient to show the expected difference in performance. The current status in the ISCED 1 programme, 2 lessons of physical education per week, is not beneficial for sufficient pupil's mobility.

RECOMMENDATIONS FOR PRACTICE

We recommend following the countries that have already increased the number of lessons of physical education at the first level of primary school. Experiential learning for ISCED 1 is good, but our pupils also need to have enough time to develop their achieved skills. Methods of enhancing acquired skills are very necessary in this age, because in this sensitive period, pupils quickly absorb new exercises, but unfortunately forget them quickly.

LITERATURE

- ADAMČÁK, Š. & BARTÍK, P. (2003). Vplyv úpolových cvičení na rozvoj silových schopností detí mladšieho veku. *Tel. Vých. Šport*, 3(2), p. 2–5.
- BARTÍK, P. (1999). *Úpolové cvičenia a hry na 1. stupni ZŠ*. Banská Bystrica: PDF UMB.
- BARTÍK, P. (2000). Vplyv úpolových cvičení a úpolových hier na funkčnú zdatnosť organizmu detí mladšieho školského veku. In: *Využitie pohybových štruktúr úpolov v iných pohybových aktivitách 2000* (pp. 31–44). Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského Bratislava.
- ĎURECH, M. & kol. (2000). *Úpoly*. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu.
- ĎURECH, M. & kol. (1996). Charakteristika a význam úpolov. In: *Úpoly v školskej telesnej výchove a športovej príprave mládeže* (p. 6). Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského Bratislava.
- <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-1-stupen-zakladnych-skol-ISCED-1/Zdravie-a-pohyb.alej>.
- LACZO, E. et al. (2014). *Rozvoj a diagnostika pohybových schopností detí a mládeže*. Bratislava: Národné športové centrum Bratislava.
- MICHALOV, L. & KUKAČKA, V. (2008). Vliv využití základních úpolů a prvku džudo na úroveň pohybových schopností u žáků 1. st. ZŠ. In: *Prínos úpolových aktivít na rozvoj osobnosti človeka 2008* (pp. 40–49). Bratislava: Národné športové centrum Bratislava.
- MICHALOV, L., SLÍŽIK, M. & FAKTOROVÁ, D. (2008). Vliv cvičení karate na úroveň pohybových schopností u žáků 1. st. ZŠ. In: *Prínos úpolových aktivít na rozvoj osobnosti človeka 2008* (pp. 50–58). Bratislava: Národné športové centrum Bratislava.
- MORAVEC, R., KAMPMILLER, T., SEDLÁČEK, J. & kol. (1996). *Eurofit. Telesný rozvoj a pohybová výkonnosť školskej populácie na Slovensku*. Bratislava: Slovenská vedecká spoločnosť telesnej výchovy a športu.
- NAGYOVÁ, V. (2006). Dynamika rozvoja koordinačných schopností detí predškolského veku. In: *Zborník prác z 12. celoštátnej študentskej vedeckej konferencie 2006* (p. 139). Prešov: Prešovská univerzita Prešov.
- PERIČ, T. (2004). *Sportovní příprava dětí*. Praha: Grada Publishing.
- REGULI, Z., ĎURECH, M. & VIT, M. (2007). *Teorie a didaktika úpolů ve školní tělesné výchově*. Brno: Masarykova univerzita.
- SEDLÁČEK, J. & LEDNICKÝ, A. (2010). *Kondičná atletická príprava. Vybrané kapitoly*. Bratislava: Slovenská vedecká spoločnosť telesnej výchovy a športu.

Mgr. Karol Mikuška

Na križovatkách 37/F, 821 04 Bratislava

e-mail: karol.mikuska@sportgymba.sk

POSOUZENÍ AKTIVITY HRÁČŮ V ZÁVISLOSTI NA VELIKOSTI HRACÍ PLOCHY A POČTU HRÁČŮ V MLÁDEŽNICKÝCH KATEGORIÍCH LEDNÍHO HOKEJE

ASSESSING THE ACTIVITY OF ICE HOCKEY PLAYERS DEPENDING ON THE SIZE OF THE ICE RINK AND THE NUMBER OF PLAYERS IN YOUTH CATEGORIES OF ICE HOCKEY

LUKÁŠ CHMELÍŘ, TOMÁŠ PERIČ

Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky tělesné výchovy a sportu

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Naším cílem bylo porovnat počet vystřelení, zásahů brankáře, pokusů o přihrávku, úspěšných přihrávek, délku vedení kotouče, situací 1-1, faulů a gólů v minihokeji v závislosti na velikosti hrací plochy a počtu hráčů. Byla také zodpovězena otázka: Jaká je nejvhodnější organizace hry a velikost hrací plochy na základě poměrově nejvyššího součtu sledovaných herních činností?

Na základě 40 videozáznamů utkání hráčů ročníku 2007 byly analyzovány sledované herní činnosti. Ty byly porovnány v rámci jednotlivých organizací hry a struktur hrací plochy, byla určena statistická významnost jednotlivých rozdílů. Hrubé skóre bylo převedeno na standardizované skóre, T-body. Na základě hodnot T-bodů byla určena nejvhodnější velikost hrací plochy a počet hráčů pro efektivní zdokonalování námi sledovaných herních činností.

Na základě analýzy herních činností při minihokeji v závislosti na organizaci hry a struktuře hrací plochy bylo zjištěno, že nejvyšší využití frekvence užití míry vybraných herních činností nastává pro hráče mladšího školního věku při hře 3-3 na poloviny plochy. Dále byla zjištěna efektivita rozvoje jednotlivých herních činností při dané organizaci a struktuře. Také byla zjištěna statistická významnost jednotlivých rozdílů četnosti užití herních činností při jednotlivých organizacích hry a strukturách hrací plochy, kdy 12 ze 48 rozdílů bylo statisticky významných.

Klíčová slova: časové využití, minihokej, analýza činností, průpravné hry

ABSTRACT

Our objective was to compare the number of shots, goalkeeper saves, pass attempts, pass completions, time spent puckhandling, situations 1-1, fouls and goals in minihockey depending on the size of the playing area and the number of players.

Also the question was answered: what is the best organization of the game and the size of the ice rink based on proportionately the highest total viewed gaming activities?

We analyze the viewed activities based on 40 video recordings of games of players born in 2007. These were compared taking into consideration the individual game organization and structures of the ice rink; thereafter the statistical significance of individual differences was determined. Subsequently, the raw scores were converted into standardized scores, T-points. Based on the values of T-points the most appropriate size of the ice rink and number of players for an effective development of the gaming activities was determined.

Based on an analysis of the minihockey gaming activities depending on the game organization and structure of the ice rink, it was found that the largest use of frequency of the rate of utility of the selected gaming activities for primary school age players occurs when playing 3-3 half-ice. Thereafter, a comparison of the game organizations and structures of the ice rink in terms of efficiency in the development of various gaming activities was carried out. Also a statistical significance of the individual differences in the frequency of use of gaming activities in various game organizations and structures of the ice rink was found, where 12 of the 48 differences was statistically significant.

Key words: time utilization, minihockey, activity analysis, small area games

ÚVOD

Lední hokej patří mezi nejpobulárnější sportovní hry u nás i ve světě. Vzhledem k jeho neustálému vývoji je potřebné hledat cestu pro zlepšení tréninkového procesu, a to v období dětství.

Zde je v literatuře doporučována a v praxi využívána hra na malém prostoru, nikde však není uváděn optimální rozměr hrací plochy a počet hráčů. Na tuto problematiku a její řešení se následně zaměříme.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Český svaz ledního hokeje ve výtahu z pravidel uvádí, že minihokej se hraje v krajních pásmech s nízkými mantinely a letným střídáním po šedesáti sekundách. Po vážném přestupku je nařizeno trestné střelení. Vhodná je plynulost hry bez zbytečného přerušování (CSLH, 2015).

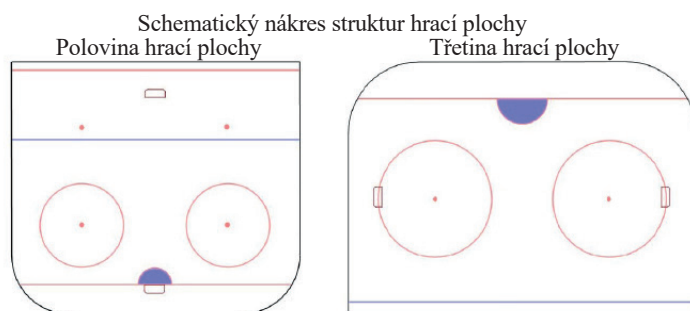
Ve sportovní přípravě dětí je v ledním hokeji doporučována koncepce tréninku přiměřeného věku, se začátkem v předškolním a na začátku školního věku. Pro potřeby naší práce jsme se tedy zabývali obdobím mladšího školního věku.

Vhodnost minihokeje a her na malém prostoru potvrzuje nejen jejich užívání ve všech možných sportech i zemích, ale také publikace a literatura. Hry na malém prostoru z hlediska pohybového vývoje, rozvoje dovedností a schopností i z hlediska tělesného, sociálního a psychického vývoje doporučují například (Bukač, 2014; Hoff, 2014; IIHF, 2010; Mancini, 2015; Perič, 2004; Perič, 2008; Tabrum, 2009; Tabrum, 2014). Dočteme se také o rozvoji „smyslu pro hru“ a hledání vlastního řešení (Rausch, Brennan, 2014). Využití her na malém prostoru je vhodné také z pohledu časového využití, které nabývá stále většího významu. Hry na malém prostoru jsou obsahem metodicko-organizační formy průpravné hry. Ty jsou nejbližší vlastní hře, vznikají úpravou pravidel a jsou při nich zdokonalovány všechny herní činnosti.

V literatuře nalezneme také velké množství pohybových dovedností, které je vzhledem k senzitivním obdobím a zlatému věku motoriky u dětí mladšího školního věku doporučováno k osvojování a zdokonalování. Hovoříme o většině herních činností jednotlivce, kdy základem je bruslení, na které navazuje střelba, přihrávka a její zpracování, klička, uvolňování hráčů, osobní souboj, chytání a blokování kotoučů a další.

METODIKA

Naším cílem bylo porovnat počet vystřelení, vstřelených gólů, zásahů brankáře, pokusů o přihrávku, úspěšných přihrávek, délku vedení kotouče (času), situací 1-1 a faulů v minihokeji v závislosti na velikosti hrací plochy a počtu hráčů. Pro splnění cíle bylo nutné vybrat na základě studia literatury, například (Girdauskas & Kazakevičius, 2013; Haukali & Tjelta, 2015; Hoff, 2014; Mancini, 2015; Pavliš, Perič, Novák & Beránek, 2009; Perič, 2002; Tóth et al., 2010; Vojta, Arnošt, Liehman, Perič & Studnička, 2015) vhodné herní činnosti jednotlivce k analýze, definovat systém operacionalizace herních činností, vytvořit systém pro kvantifikaci proměnných a provést porovnání jednotlivých struktur hrací plochy a organizací hry. Také byla zodpovězena otázka: Jaká je nejvhodnější organizace hry a velikost hrací plochy na základě poměrově nejvyššího součtu sledovaných herních činností?

Bylo vytvořeno organizační schéma získávání dat, stanoveny podmínky účasti hráčů a týmů, stanovena homogenita souboru, časový harmonogram i nasazování hráčů do utkání. V průběhu jednoho týdne byly uspořádány turnaje v minihokeji na třetiny a poloviny hrací plochy s počty hráčů 4-4 a 3-3, které odehrálo pět stejných týmů. Turnaje se hrály stejnoměrnou formou soutěže s jedním cyklem, systémem každý s každým. Každý turnaj zahrnoval 10 utkání s hrací dobou 3×10 minut hrubého času. Všechna utkání byla natočena kamerovým systémem, následně analyzována a vyhodnocena expertem z oboru ledního hokeje, aktivním hráčem/trenérem, držitelem trenérské licence „A“, který zhlédl každé utkání třikrát. Vzhledem k podmínkám účasti byly analyzovány činnosti¹ celého týmu, ne jednotlivých hráčů. Podmínky účasti hráčů, jejich střídání a zapojení do hry mělo vytvářet situace, při kterých se budou všichni hráči na daných činnostech podílet stejnou měrou. Činnosti byly počítány jednotlivě, každá měla hodnotu jedna. U délky vedení kotouče byl čas na konci střídání zaokrouhlen na celé sekundy a jedna sekunda měla opět hodnotu jedna. Dané činnosti

¹ Pro potřeby práce budou nadále v textu vybrané činnosti hráčů vycházející z herních činností jednotlivce souhrnně označovány jako „činnosti“. K této redukci bylo přistoupeno z důvodu větší přehlednosti a srozumitelnosti pro čtenáře, a také proto, že jednotlivé činnosti v sobě mohou zahrnovat více herních činností jednotlivce zároveň.

byly analyzovány, vyhodnoceny a zjištěny hodnoty za jednotlivá utkání při dané organizaci a struktuře. Byly vytvořeny škály hrubého skóre jednotlivých činností, vyhodnoceny popisné statistiky – průměr a směrodatná odchylka ($\pm$). Dále byl proveden F-test pro porovnání rozdílů rozptylů, dle jeho výsledku byl proveden vhodný nepárový T-test pro určení statistické významnosti. Následně bylo hrubé skóre převedeno na standardizované skóre, T-body. Tyto normované výsledky umožní porovnávat jednotlivé činnosti mezi sebou a také sčítat dohromady, i když byly zaznamenány v rozdílných jednotkách, nabývají hodnot 0–100. Na základě T-bodů bylo provedeno porovnání organizací hry a struktur hrací plochy a rozhodnuto, jaká přinese nejvyšší využití frekvence užití míry vybraných herních činností. Statistické a matematické výpočty byly provedeny v programu MS Excel.

VÝSLEDKY

Na základě studia literatury byly vybrány následující činnosti hráčů „vystřelení, vedení kotouče, situace 1-1, gól, zásahy brankářů, pokus o přihrávku, úspěšná přihrávka, faul“. Z pořizovaných záznamů byly analyzovány a zaznamenány činnosti za jednotlivá střídání s ohledem na co největší přesnost výsledků. Vzhledem k množství činností za jedno střídání byly pro větší přehlednost výsledky uváděny za jednotlivá utkání a tým.

Pro zdokonalování činnosti nazvané vystřelení byla jako nejvíce efektivní analyzována hra 3-3 na třetiny, poté 3-3 na poloviny. Při těchto turnajích hráči dosáhli také nadprůměrných hodnot. Další v pořadí vystřelení byly hra 4-4 na třetiny a nejméně vystřelení hráči provedli při turnaji 4-4 na poloviny. Žádný z rozdílů však nebyl statisticky významný.

Pro zdokonalování vedení kotouče byla vyhodnocena jako nejvhodnější hra 4-4 na poloviny. Druhá v pořadí byla hra 3-3 na poloviny. Tato dvě uspořádání byla hodnotami vedení kotouče nadprůměrná. Třetí byla hra 3-3 na třetiny a poslední 4-4 na třetiny. Pouze rozdíl mezi dvěma nejméně efektivními organizacemi a strukturami nebyl statisticky významný a činil 285 sekund a 4,3 T-body. Všechny ostatní rozdíly byly označeny jako statisticky významné nebo dokonce vysoce významné.

Další sledovanou činností byla činnost nazvaná situace 1-1. Tu budou trenéři nejvíce zdokonalovat při hře 4-4 na třetiny plochy. Druhá nejefektivnější organizace a struktura byla 4-4 na poloviny plochy. Při těchto organizacích hry a strukturách hrací plochy bylo dosaženo nadprůměrných hodnot. Třetí v pořadí v počtu situací 1-1 byla hra 3-3 na třetiny plochy. Nejméně efektivní pak 3-3 na poloviny plochy. Ze srovnání jednotlivých organizací a struktur vyplynulo, že rozdíly mezi dvěma nejvíce efektivními a dvěma nejméně efektivními organizacemi a strukturami byly označeny za statisticky nevýznamné. Všechny ostatní rozdíly mezi jednotlivými organizacemi hry a strukturami hrací plochy byly označeny jako statisticky vysoce významné, kdy nabývaly hodnot 388 až 445 situací 1-1 a 15,8 až 18,6 T-bodů.

Nejvíce gólů vstřelili hráči při hře 3-3 na třetiny, kdy bylo dosaženo nadprůměrných hodnot. Další v pořadí v počtu vstřelených gólů byla hra 3-3 na poloviny. Nejméně gólů hráči vstřelili shodně při hře 4-4 na poloviny i třetiny. Jako statisticky významný byl vyhodnocen rozdíl mezi nejvíce efektivní a dvěma nejméně efektivními organizacemi a strukturami. Rozdíl za deset utkání činil 47 gólů a 20,9 T-bodů. Ostatní rozdíly byly označeny jako statisticky nevýznamné.

Z analýzy zásahů brankářů bylo zjištěno, že nejvíce efektivní pro jejich zdokonalování byla hra 3-3 na třetiny. Druhá byla hra 3-3 na poloviny. Při těchto dvou organizacích a strukturách bylo dosaženo nadprůměrných hodnot. Třetí v pořadí efektivnosti užití zásahů brankářů byla hra 4-4 na třetiny a nejméně efektivní byla organizace a struktura 4-4 na poloviny. Žádný z rozdílů však nebyl vyhodnocen jako statisticky významný.

Nejvíce efektivní z pohledu pokusů o přihrávku byla hra 3-3 na poloviny, také byla jediná, kdy bylo dosaženo nadprůměrných hodnot. Další v pořadí byly 4-4 na poloviny, 3-3 na třetiny a nejméně efektivní byla organizace hry 4-4 a struktura plochy na třetiny. Žádný z rozdílů nebyl vyhodnocen jako statisticky významný.

Nejvíce efektivní strukturou a organizací z pohledu úspěšných přihrávek byla 3-3 na poloviny, druhá pak 3-3 na třetiny. Při těchto dvou také byly dosaženy nadprůměrné hodnoty. Třetí v pořadí byla hra na poloviny plochy s počty hráčů 4-4 a nejméně efektivní byla hra 4-4 na třetiny. Všechny rozdíly byly označeny jako statisticky nevýznamné.

Nejméně faulů hráči provedli při hře 4-4 na poloviny. Nadprůměrných hodnot dosáhla také organizace a struktura 3-3 na poloviny. Třetí v pořadí efektivnosti užití faulů byla 4-4 na třetiny a nejvíce faulů bylo provedeno při hře 3-3 na třetiny. Jediný statisticky významný rozdíl byl zaznamenán při porovnání nejvíce a nejméně efektivní struktury hrací plochy a organizace hry. Ostatní rozdíly byly statisticky nevýznamné.

Pro určení nejvíce efektivní organizace a struktury bylo nutné tyto činnosti porovnat vzhledem k celkovému poměrovému množství při jednotlivých organizacích hry a strukturách hrací plochy dohromady. Pro toto porovnání byly vybrány standardizované T-body. Součet hodnot činností při organizaci hry a struktuře hrací plochy 4-4 na poloviny byl 394,6 T-bodů, při organizaci a struktuře 4-4 na třetiny 365,4 T-bodů, při organizaci a struktuře 3-3 na poloviny 432,4 T-bodů a při hře 3-3 na třetiny 407,7 T-bodů. Z porovnání tedy vyplývá, že nejvhodnější organizací hry a strukturou hrací plochy z hlediska nejvyšší frekvence užití vybraných činností na základě součtu jejich poměrových hodnot je 3-3 na poloviny. Jako druhá v pořadí byla organizace hry a struktura hrací plochy 3-3 na třetiny, třetí byla 4-4 na poloviny a nejméně efektivní byla 4-4 na třetiny.

Jednotlivé struktury hrací plochy a organizace hry byly také porovnány na základě poměrově nejvyššího součtu sledovaných činností, které dosáhly minimálně průměrných hodnot. Pořadí organizací a struktur bylo shodné jako pořadí celkového poměrového součtu. Rozdíly mezi jednotlivými organizacemi hry a strukturami hrací plochy však nabývaly ještě větších hodnot.

DISKUSE

Naše výsledky není možné porovnávat s literaturou, neboť výzkum podobného rozsahu zatím nebyl proveden. S ohledem na aktuální dovednosti hráčů byly vybrány činnosti za účelem postihnout co možná nejvíce herních činností jednotlivce. Z analýzy videozáznamů vyplynulo, že se během čtyřiceti utkání ve čtyřech turnajích nevyskytovaly žádné činnosti, které by nebyly zahrnuty do našeho výzkumu. Při pojmenování jednotlivých činností jsme se snažili o nejvyšší možnou přehlednost a porozumění čtenářů. Využití pojmenování činností, jak je uvádí odborná literatura, by bylo vzhledem

k dovednostem hráčů, situacím na hrací ploše, analýze a vyhodnocování složité a nepřehledné a mohlo tak ovlivnit výsledky. Také bylo rozhodnuto, že vzhledem k složitosti vyhodnocování nebudeme samostatně analyzovat a vyhodnocovat činnost bruslení, která je v každé literatuře na téma lední hokej uváděna jako základní. Bruslení je navíc obsaženo téměř v každé herní činnosti jednotlivce.

Rozhodnutí analýzy celého týmu, nikoli jednotlivce, bylo učiněno na základě předpokladů výsledků jednotlivých hráčů v množství provedených činností. Navíc definovaná homogenita souboru a podmínky účasti jednotlivých hráčů a týmů měly zajistit rovnoměrné rozložení aktivity jednotlivých hráčů a jejich podíl na prováděných činnostech. To se potvrdilo při vyhodnocování činností, kdy nebyl analyzován rozdíl, který by ukazoval převahu jednoho z hrajících týmů. I když připouštíme, že by bylo vhodné prozkoumat podíl jednotlivých formací na celkových výsledcích týmu. Z analýzy činností a jejich vyhodnocování však nejednotný podíl patrný nebyl.

Standardizované T-body vybrané k porovnání činností a rozhodnutí o nejvíce vhodné organizaci hry a struktuře hrací plochy byly zvoleny vhodné a adekvátně dané problematice a lze je doporučit k využívání při podobné problematice. Díky T-bodům se podařilo porovnat jednotlivé organizace a struktury hry na základě poměrově nejvyššího součtu sledovaných činností i na základě poměrově nejvyššího součtu sledovaných činností, které dosáhly alespoň průměrných hodnot.

ZÁVĚR

Byl porovnán počet vystřelení, vstřelených gólů, zásahů brankáře, pokusů o přihrávku, úspěšných přihrávek, délka vedení kotouče (času), situací 1-1 a faulů v minihokeji v závislosti na velikosti hrací plochy a počtu hráčů. Na základě porovnání těchto činností byla vyhodnocena nejvhodnější organizace hry a struktura hrací plochy, a to pomocí poměrově nejvyššího součtu sledovaných herních činností.

Z výsledků můžeme jednoznačně říci, že pro hráče mladšího školního věku je nejefektivnější hra 3-3 na poloviny. Dále se umístila hra 3-3 na třetiny, 4-4 na poloviny a nejméně efektivní byla hra 4-4 na třetiny.

Také byla určena efektivita rozvoje jednotlivých činností při daných organizacích hry a strukturách hrací plochy.

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že ze všech rozdílů v jednotlivých činnostech porovnávaných na různých strukturách hrací plochy a organizacích hry můžeme za statisticky významnou označit pouze jednu čtvrtinu rozdílů. Tedy pouze 12 rozdílů ze 48 bylo označeno za statisticky významné. Z těchto dvanácti bylo ale sedm statisticky výsoce významných.

Věříme, že výsledky práce přispějí k rozvoji a zlepšení tréninkového procesu hráčů i vzdělávání trenérů ledního hokeje nejen v mládežnických kategoriích. Výsledky mohou být přínosem zejména pro trenéry stejné věkové kategorie. Trenérům mohou pomoci při výběru vhodné organizace hry a struktury hrací plochy pro rozvoj daných činností. Také doporučujeme prohloubit poznatky této problematiky dalšími výzkumnými pracemi s hráči mladšího, ale i staršího věku.

LITERATURA

- BUKAČ, L. (2014). *Trénink herní přirozenosti*. Praha: Grada Publishing.
- CSLH.CZ – MINIHOKEJ (2016). Český svaz ledního hokeje & eSports.cz [online]. Přístup dne 08.12.2015 z <http://www.cslh.cz/text/206-minihokej.html>.
- GIRDAUSKAS, G. & KAZAKEVIČIUS, R. (2013). Optimization of technical training of ice-hockey players aged 8-17 years. *Education. Physical Training. Sport*, 89(2), pp. 19–26.
- HAUKALI, E. & TJELTA, L. I. (2015). Correlation between „off-ice“ variables and skating performance among young male ice hockey players. *International Journal of Applied Sports Sciences*, 27(1), pp. 26–32.
- HOFF, D. (2014). *USA Hockey CEP Skill Progressions for Youth Hockey*. Colorado Springs: USA Hockey.
- IIHF (2010). *Learn to Play Program – The Practise Manual Introduction* [online]. Přístup dne 19.01.2016 z http://www.iihf.com/fileadmin/user_upload/BigFiles/LearnToPlay/080210%20LTP%20Practice%20Manual%20Introduction.pdf.
- MANCINI, B. (2015). *10U Q-and-A: What is the 'Golden Age of Skill Development' and why does it matter?* [online]. Přístup dne 16.04.2016 z http://www.admkids.com/news_article/show/471299-10u-q-and-a-what-is-the-golden-age-of-skill-development-and-why-does-it-matter.
- PERIČ, T. (2008). *Sportovní příprava dětí*. 2nd ed. Praha: Grada Publishing.
- PERIČ, T. (2004). *Hry ve sportovní přípravě dětí*. Praha: Grada Publishing.
- PERIČ, T. (2002). *Lední hokej*. Praha: Grada Publishing.
- PAVLIŠ, Z., PERIČ, T., NOVÁK, Z. & BERÁNEK, J. (2009) *Příručka pro trenéry ledního hokeje. I. část*. Příbram: Český svaz ledního hokeje.
- RAUSCH, K. & BRENNAN, D. (2014). *Teaching Concepts Through Small-Area Games*. Colorado Springs: USA Hockey.
- TABRUM, M. (2014). *USA Hockey CEP Level 1 Manual*. Colorado Springs: USA Hockey.
- TABRUM, M. (2009). *USA Hockey Coaching Education Program Level 1 – Skill development manual*. Colorado Springs: USA Hockey.
- TÓTH, I. a kol. (2010). *Tréner ľadového hokeja. Vysokoškolská učebnica pre trénerov špecializácie v ľadovom hokeji*. Bratislava: TO-MI Ice Hockey Agency v spolupráci so SZLH a FTVŠ UK.
- VOJTA, Z., ARNOŠT, P., LIEHMAN, P., PERIČ, T. & STUDNÍČKA, P. (2015). *Školení trenérů ledního hokeje licence B. Příprava na ledě*. Praha: ČSLH, UK FTVS.

Mgr. Lukáš Chmelíř

K. Šmidkeho 1821/5, 708 00 Ostrava-Poruba

e-mail: l.chmelir@seznam.cz

doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D.

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešslavín

e-mail: peric@ftvs.cuni.cz

ROZDÍLY MEZI ČESKÝMI ŠPIČKOVÝMI KANOISTY NA DIVOKÝCH VODÁCH A KANOISTY NÍŽŠÍ VÝKONNOSTNÍ ÚROVNĚ V ASPIRACI A OSOBNÍM TEMPU

DIFFERENCES BETWEEN TOP WILD WATER CANOEISTS AND LOWER PERFORMANCE CANOEISTS IN ASPIRATION AND PSYCHOMOTOR TEMPO

VLADIMÍR JANÁK¹, KAROLÍNA GALUŠKOVÁ²

¹ Katedra sportovního managementu, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

² Pražská vysoká škola psychosociálních studií

SOUHRN

Výška aspirací a stanovení budoucího cíle je ve sportu už dlouhou dobu předmětem diagnostiky a snah o jejich korekci. Hlavním cílem tohoto výzkumu bylo vyzkoušet nový test pro zjišťování výšky aspirací a psychomotorického tempa TATSO v terénních podmínkách. Studie porovnávala výšku aspirací a psychomotorické tempo mezi skupinou reprezentantů různých kanoistických disciplín na divoké vodě a výběrem výkonnostních kanoistů v ČR. Po otestování 80 závodníků (40 reprezentantů) se potvrdily hypotézy o vyšších aspiracích reprezentantů, stejně jako o jejich rychlejší psychomotorice na 1% a 5% hladině významnosti. V článku je představen výkonnostní test TATSO a diskutovány možnosti jeho využití při diagnostice aspirační úrovně a psychomotorického tempa. Výsledky ukázaly, že test může diagnostikovat výšku aspirací i osobní psychomotorické tempo u závodníků odlišné výkonnosti. Podmínky využívání testu je třeba dále ověřovat.

Klíčová slova: stanovení cílů, divoká voda, aspirační úroveň, psychomotorické tempo, psychologické testování

ABSTRACT

The level of aspirations and the setting future sports goals have been the subject of diagnostics and efforts to correct them for a long time. The main aim of this study was to verify TATSO, a new test of aspiration and psychomotor tempo, in field conditions. The research compared the level of aspirations and the psychomotor tempo between the group of top wild water representatives of the Czech Republic and a file of lower performance wild water canoeists. After testing of the sample of 80 competitors (40 representatives), the hypotheses of higher aspirations of representatives, as well as their faster psychomotor tempo, were confirmed at 1% and 5% level of significance.

The paper presents the principle of performance test TATSO and discusses opportunities of its use and practise. The results showed that test can measure level of aspiration and psychomotor tempo between athletes of different performance. The conditions of using the test should be further verified.

Key words: goal setting, wild water, level of aspiration, psycho-motor tempo, psychological testing

ÚVOD

Úroveň aspirací je v psychologii považována za jeden z důležitých faktorů ovlivňující sportovní výkon a dlouhodobou výkonnost. Aspirece jsou obecně chápány jako součást motivační sféry člověka. Ve sportu se často prezentují jako výška cílů, které si sportovec klade před nějakou soutěží, resp. sportovním výkonem. Otázky výkonové motivace jsou proto už dlouhou dobu předmětem zájmu celé řady výzkumů. Jednalo se zejména o podchycení procesu stanovování výšky osobních i kolektivních cílů na základě předchozích výsledků a jejich vlivu na úroveň budoucího výkonu. U nás se touto problematikou zabývaly práce Hoška (1965), Vaňka, Hoška a Mana (1982), kteří navazovali na původní výzkumy Atkinsona (Atkinson, Feather, 1966), Martense (1970), De Charms (1976) a jiných. V nich se mimo jiné obecně pracuje s hypotézou, že vrcholoví sportovci si kladou vyšší cíle a mají vyšší úroveň aspirace než sportovci nižší úrovně (Slepička, Hošek, Hátlová, 2011). Tuto tezi se snaží řada výzkumů ověřovat dodnes. Z nedávných mezinárodních výzkumů můžeme uvést například Sharm (2015), který dokládá, že „medailisté“, tedy špičkoví sportovci na univerzitě v New Delhi (Indie), mají významně vyšší aspirace než ostatní sportovci téže školy. Samotný fakt, že se vysoké aspirace vyskytují u špičkových sportovců oproti ostatním častěji, však dnes již není tak zajímavý. Je čím dále zřejmější, že výška stanovených cílů má také souvislost se sebezpojetím sportovce a s jeho sebevědomím. Ti, kteří si víc věří, mají nejen vyšší aspirace, ale dosahují i lepší sportovní výkony. Vytyčování sportovních cílů proto také bylo, a je doposud, předmětem snah ovlivnit stanovování výkonnostních met sportovců mnoha vnějšími činiteli. Různí sportovní funkcionáři, dříve i straničtí, nyní majitelé klubů, vládní i municipální představitelé, trenéři, rodiče, novináři a různí zástupci masmédií, fanoušci, zástupci sportovních firem, donátoři, sponzoři a mnoho dalších osob, ti všichni se snaží přímo či nepřímo působit na stanovení sportovních cílů jednotlivců či družstev. Současný pohled se pak logicky spíše soustřeďuje na utváření a ovlivňování celého komplexu výkonové motivace sportovců. Diagnostice aspirační úrovně se proto dostává znovu více pozornosti jako východiska pro individualizaci práce se sportovcem a pro stanovování jeho tréninkových a soutěžních cílů. V posledním období se však nové výzkumy a metody testování přímo aspirační úrovně sportovců v ČR prakticky neobjevují. Výzkumy, které se zabývají výkonovou motivací sportovců, se koncentrují především na dotazníková šetření. Příkladem mohou být práce Sedláčkové (2014) a Kovářové (2015) které používaly v prvním případě dotazník motivace výkonu LMI, resp. dotazník SPARO v druhém případě. Výkonové testy na rozdíl od dotazování vytvářejí modelovou situaci, kde je třeba předvést skutečný výkon a reagovat na výsledek stanovením nového cíle. Měření výkonu a reakcí sportovce na simulovanou situaci je evidentně blíže realitě. Také proto bylo rozhodnuto renovovat původní metodu pro víceúčelovou diagnostiku V. Hoška.

Výška aspirací byla testována u vrcholových kanoistů na divoké vodě a porovnávána se závodníky nižší výkonnostní úrovně. Při výběru metody jsme se vrátili k diagnostickému principu testování výšky aspirací na základě odhadu budoucího výkonu v simulovaném výkonovém testu TDA, jak ho před léty ve svých pokusech užíval V. Hošek, který však své výsledky oficiálně nepublikoval. Informace o této metodě byly získány v rozhovoru s autorem (Galušková, 2017).

V našem výzkumu se tedy nejednalo jen o ověření původní hypotézy o vyšších aspiracích špičkových sportovců oproti ostatním, ale také o vyzkoušení zcela předělané diagnostické techniky TDA (Test dynamiky aspirací). Tato metoda, patrně vycházející z pokusů Meiliho v roce 1965 (in: Blatný a kol., 2000) měří výšku aspirace na základě odhadu budoucího výkonu v 10sekundovém testu psaní čárek. Test dovoluje měřit i psychomotorické tempo a odolnost vůči zátěži. Pro účely přesnější diagnostiky byla metoda výrazně změněna autorem tohoto článku již před několika lety. Např. doba psaní čárek ve formě tzv. vrubovek se z 10 s prodloužila na 20 s, byly stanoveny standardizované boxy pro vpisování čárek, což původní test neměl (psalo se volně jen do řádků), byl také změněn sled a celkový počet měřených pokusů. Ve skutečnosti tak vznikla nová diagnostická technika, která využívá a vychází z výše naznačených principů Hoškova testu TDA, ke kterým se zcela otevřeně hlásíme. Protože se v podstatě jedná o jiný test, a také pro jasnější odlišení, nazýváme dále tento test TATSO (Test aspirací, tempa a stresové odolnosti). Tato studie se ovšem zabývá jen dílčím problémem a využívá daleko komplexnější test pouze pro diagnostiku výšky aspirací a psychomotorického tempa. Z důvodů omezeného rozsahu určeného pro článek záměrně neprezentujeme výsledky týkající se testování odolnosti vůči zátěži.

CÍLE A HYPOTÉZY

Cílem výzkumu bylo porovnat rozdíly mezi výškou aspirací reprezentantů oproti kanoistům na divoké vodě nižší výkonnostní úrovně v ČR.

Účelem naší práce se tak stalo ověření následujících pracovních hypotéz:

Hypotéza H1 předpokládá, že vrcholoví kanoisté na divoké vodě ČR (reprezentanti) mají signifikantně vyšší aspirace než sportovci nižší výkonnosti.

Hypotéza H2 předpokládá, že vrcholoví kanoisté na divoké vodě v ČR (reprezentanti) mají v testu TATSO rychlejší psychomotorické tempo, oproti sportovcům nižší výkonnostní úrovně.

Vzhledem k pracovním hypotézám byly stanoveny i nulové statistické hypotézy (H0), které bylo třeba vyvracet na příslušné hladině významnosti:

H0 (a) Hypotéza předpokládá stejnost obou výběrů (reprezentanti x výkonnostní závodníci) z hlediska výšky aspirací.

H0 (b) Hypotéza předpokládá stejnost obou výběrů (reprezentanti x výkonnostní závodníci) v rychlosti psychomotorického tempa.

Dílním cílem práce také bylo vyzkoušení aplikovatelnosti testu TATSO v diagnostické praxi a jeho schopnost měřit předpokládané rozdíly mezi oběma soubory.

METODOLOGIE

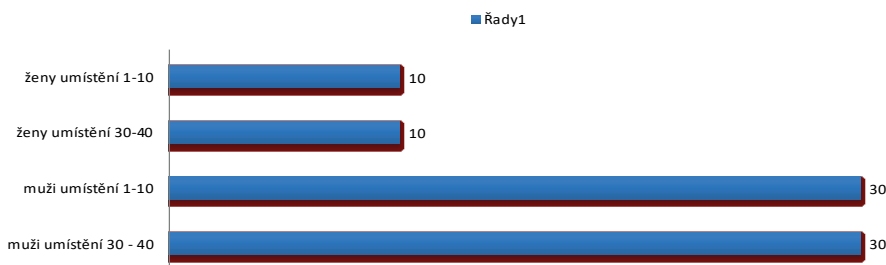
Pro splnění cílů výzkumu a ověření platnosti hypotéz byl použit test TATSO, jehož podrobnější popis lze nalézt níže, v popisu metody.

Výzkumný soubor

Studie byla provedena na výběru celkově 80 kanoistů. Soubor byl sestaven z řad vodních slalomářů sekce kanoistiky na divoké vodě. Výběry co do počtu byly vyrovnané. Tedy například 10 špičkových závodnic z vodního slalomu mělo protějšek v souboru 10 závodnic nižší výkonnostní úrovně téže disciplíny. Z celkového počtu 80 zkoumaných osob se testu účastnilo ve dvou výkonnostně odlišných skupinách celkem 60 mužů a 20 žen.

Výzkumný soubor (1) tvořila skupina 40 špičkových závodníků (reprezentantů), kterou tvořilo 10 žen a 30 mužů.

Výzkumný soubor (2) byl sestaven ze 40 sportovců nižší výkonnostní úrovně 10 žen a 30 mužů. Věk testovaných osob se v obou výběrech pohyboval v rozmezí 18–34 let, průměrný věk činil 24,6 let.

Obrázek 1

Rozložení výběru testovaných osob podle výkonnosti a pohlaví (absolutní počty)

Výzkumné soubory byly sestaveny jako záměrné výběry, určené jak výkonnostní úrovni sportovců, tak jejich dostupností. Soubor (1), skupinu „reprezentantů“, tvořil výběr závodníků, kteří se v nominaci na OH v Riu de Janeiro 2016 umístili od 1. do 10. místa. Soubor (2) byl sestaven ze sportovců nižší výkonnostní úrovně (dále zvaní „výkonnostní sportovci“), kteří získali v téže nominaci 30.–40. místo. Výkonnostní rozdíl mezi oběma skupinami tak byl zjevně dán už samotným výběrem.

Použitá metoda – test TATSO

Patří mezi tzv. výkonnostní testy, jejichž výsledek závisí na bezprostředním výkonu testované osoby. Test zjišťuje: (a) úroveň psychomotorického tempa (rychlost psaní), (b) výšku aspirací (odhad výkonu v nadcházejícím pokusu) a také (c) úroveň odolnosti vůči zátěži, kterou se v tomto článku nebudeme zabývat.

Základní úkol probanda je vepsat do určených boxů vždy 5 čárek ve formě vrubovek (viz obr. 2) co nejrychleji a pokračovat v psaní, dokud nezazní pokyn „stop“. Před zahájením psaní provede testovaná osoba vždy odhad počtu čárek, které v daném pokusu udělá a zaznamená ho do levého, k tomu určeného sloupce testu. Tento odhad ve skutečnosti prezentuje výšku jeho deklarovaných aspirací. Bezprostředně

po skončení každého pokusu sečte proband čárky a výsledek (součet) napíše do pravého sloupce testu. Dostává tak okamžitou zpětnou vazbu o svém výkonu, což mu pomáhá v odhadu výkonu do dalšího pokusu. Při testování se řídíme následujícími pravidly:

- a) Přečteme testovaným osobám instrukci na formuláři testu a názorně vysvětlíme způsob zapisování čar na schematickém obrázku.
- b) Zdůrazníme, že jde o test osobního tempa a reálný odhad budoucího výkonu. Dále, že není potřeba psát pečlivě (krasopisně), ovšem je třeba dodržovat počet čar a styl psaní (vrubovky).
- c) Sportovci s dominancí levé ruky mohou psát z opačného konce řádků.
- d) Probandovým cílem je napsat co nejvíce čar, a to bez ohledu na zapsaný odhad.
- e) Provedeme zácvik. Testované osoby musí vyplnit oba zácvikové řádky bez měření času. Sdělte, že v jednom řádku (14 boxech) je místo pro vepsání 70 čar.
- f) Pak probandi provedou odhad počtu čar (nikoli vrubovek) pro první pokus a zapíší jej do levého sloupce („Odhad“). Instrukce: „Napište odhad počtu čar, které myslíte, že uděláte za 20 sekund.“
- g) Po uplynutí 18 sekund, řekněte: „Stop! Položte psací potřeby.“
- h) Po každém jednotlivém pokusu testování spočítají probandi počet napsaných čar a zapíší výsledek do kolonky vpravo („Výsledek“). Tento postup se opakuje u všech pokusů, kromě posledního pokusu (P7). V posledním pokusu necháte účastníky pouze napsat odhad a poté už všichni odloží pera a čárky do boxů již nikdo nepíše.
- i) Skutečná doba pro vepsání čar u jednotlivých pokusů:

Zácvik – bez časového limitu, čekáme, až všichni dokončí oba řádky.

1. Pokus: 18 s

2. Pokus: 20 s

3. Pokus: 22 s

4. Pokus: 20 s

5. Pokus: 18 s

6. Pokus: 18 s

7. Pokus: Proband píše pouze svůj odhad.

- j) Při instrukci podáváme informaci, že každý pokus trvá stejně dlouhou dobu 20 s. Při možných námitkách („to bylo kratší, to trvalo déle“ apod.) sdělujeme, že pokusy **měříme** přesně.

Instrukce

Napište prosím co nejrychleji co největší počet vrubovek ve tvaru vepsaném do prvního políčka zácviku (jedna vrubovka do každého políčka). Předem vždy odhadněte, kolik **čar** uděláte za 20 sekund a zaznamenejte do levého sloupce (odhad). Po ukončení psaní čar (vrubovek) po každém pokusu (20s) vždy sečtete počet udělaných čar a zapíšte do pravého sloupce (výsledek). Pak udělejte nový odhad.

Zácvik													
Odhad	###												Výsledek
1. pokus													
Odhad													Výsledek
2. pokus													
Odhad													Výsledek
atd.													
Celkem sedm pokusů.													

Obrázek 2

Grafická ukázka části testu TATSO

Zpracování výsledků

U obou souborů, (1) reprezentanti, (2) výkonnostní sportovci, byl zjištěn celkový počet odhadů, tedy aspirací na další výkon, vyšších než výsledek dosažený v předcházejícím pokusu. Toto číslo (včetně odhadu u prvního testovaného pokusu) prezentovalo výšku aspirací. Pro měření psychomotorického tempa byly pro porovnání obou skupin určeny výsledky kanoistů obou výkonnostních skupin v prvním pokusu (po zácviku). Dosažený výsledek prezentoval rychlost psychomotorického tempa. Obě výkonnostní skupiny pak byly porovnávány t-testem, který dovolil zjistit statistickou významnost rozdílů mezi soubory.

VÝSLEDKY

Tabulka 1

Celková výška aspirací. Porovnání reprezentantů a výkonnostních sportovců

Skupina	Průměr	Směrodatná odchylka
Reprezentanti (1)	4,10	1,22
Výkonnostní sportovci (2)	3,18	2,04

Druhá skupina (výkonnostní sportovci) má větší směrodatnou odchylku, což ukazuje, že v této skupině je větší variabilita (rozptyl) než ve skupině první.

Rozdíl mezi průměry obou skupin je statisticky významný: $t(78) = 2,467$; $p = 0,008$. Z hlediska statistiky lze nulovou hypotézu (H_0) o stejnosti souborů zamítnout na 1% hladině významnosti. Hypotéza o stejnosti souborů se tedy zamítá s 1% pravděpodobností chyby. To celkem přesvědčivě svědčí ve prospěch potvrzení pracovní hypotézy H_1 , že aspirace reprezentantů jsou statisticky významně vyšší než u výkonnostních sportovců.

Tabulka 2

Psychomotorické tempo. Porovnání reprezentantů a výkonnostních sportovců

Skupina	Průměr	Směrodatná odchylka
Reprezentanti (1)	57,00	9,36
Výkonnostní sportovci (2)	53,00	8,34

Skupina reprezentantů (1) má průměr 57,00 ($SD = 9,36$). Skupina výkonnostních sportovců (2) dosáhla průměru 53,00 ($SD = 8,34$). Rozdíl mezi průměry je statisticky významný: $t(78) = 2,018$; $p = 0,024$. Nulovou hypotézu o stejnosti souborů lze tedy zamítnout na 5% hladině významnosti. To opět svědčí ve prospěch pracovní hypotézy, že skupina reprezentantů (1) je rychlejší v psaní a má rychlejší psychomotoriku než skupina výkonnostních kanoistů na divoké vodě. Možnost chyby při vyvracení nulové hypotézy o stejnosti obou souborů je 5%, což znamená, že rozdíl mezi reprezentanty a závodníky nižší výkonnosti není tak silný, jako v případě výšky aspirací.

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A DISKUSE

Cílem příspěvku bylo především ověřit hypotézy o vyšších aspiracích špičkových sportovců a jejich rychlejší psychomotorice vůči vodním slalomářům nižší výkonnostní úrovně.

Výsledky celkem bez problémů svědčí pro platnost těchto pracovních hypotéz. Reprezentanti vodního slalomu projevili vyšší aspirace (odhad budoucích výsledků) i rychlejší psychomotoriku v testu TATSO oproti závodníkům nižší výkonnosti. Při testování se také prokázala použitelnost tohoto testu v praktické psychodiagnostice v „polních podmínkách“ sportovního soustředění a závodů. Je však třeba zdůraznit, že výsledky nelze v žádném případě zevšeobecňovat, i když řada výzkumů dochází k podobným závěrům. Přesto je možné konstatovat, že obecně předpokládané vyšší aspirace sportovců špičkové úrovně, tedy stanovování vyšších cílů pro budoucí výkon oproti sportovcům nižší výkonnosti, jsou potvrzeny i výsledkem našeho výzkumu u výběru kanoistů na divoké vodě. Celá řada výzkumů od osmdesátých let po současnost svědčí pro platnost této hypotézy. Například průkopnické studie (Vaněk, Hoška, Man, 1982), pozdější práce (Slepička a kol., 2011) znovu a znovu poskytují obdobné výsledky jako nedávné výzkumy Sharma (2015), Sedláčkové (2014) a Kovářové (2015). Poslední dvě citované autorky však používaly poněkud odlišné dotazníkové metody (dotazník výkonové motivace LMI, resp. SPARO). Používání různých metod, docházejících u odlišných výběrů sportovců ke stejným závěrům tak ještě průkazněji svědčí pro platnost mnohokrát ověřované hypotézy o vyšších aspiracích špičkových sportovců oproti běžné populaci, resp. oproti sportovcům nižší výkonnosti. V poslední době však převažuje odklon od výkonových testů ve prospěch dotazníků. Je nesporné, že testy typu TATSO mají výhodu v přímém testování výkonu. Dovolují například modelovat situaci, kdy se výkon v závislosti na zpětné vazbě zlepšuje nebo zhoršuje. Umožňuje to monitorovat reakci sportovců za modelovaných podmínek zlepšování výkonu, stejně jako sledovat jejich reagování v následující fázi simulovaného zhoršení výkonu. Test tak umožňuje širokou analýzu reakcí na modelové změněné podmínky. Například lze sledovat, jak sportovec reaguje při stanovování svých cílů (výškou aspirace) na zlepšující se výkon, resp. jak reaguje ve své aspirační úrovni na zhoršení výsledků. Lze sledovat i reálné zlepšování/zhoršení samotného výkonu v těchto podmínkách. Tyto analýzy však necháváme zatím stranou jako možnost podrobnějšího

rozboru výsledků testu TATSO. Z hlediska výšky aspirací je patrně oprávněná domněnka, že reprezentanti, kteří vykazovali významně vyšší aspirace (kladli si vyšší cíle do dalšího pokusu), disponují i vyšším sebevědomím (sebedůvěrou) než kanoisté nižší výkonnostní úrovně. To lze zjevně snadno využívat při individuální práci se závodníky. Už jednoduché věty odvozené z výsledku testu jako: „Je evidentní, že se podceňuješ, máš zjevně na víc, než si myslíš“, nebo „Můžeš si víc věřit a klást si vyšší cíle“ mohou mít na sebevědomí sportovce kladný vliv. Testem TATSO lze tak sledovat změny (reakce) jak ve stanovování budoucích cílů (dynamika aspirací), tak ve výkonu samotném. Využitelnost výsledků pro individualizaci přístupu ke sportovci je tak zřejmá. Tento typ testů se však do jisté míry potýká s otázkou etické čistoty, která vyvstává při podávání klamně informace. Je zřejmé, že udržovat sportovce dlouhodobě v nekorektní zpětné vazbě je téměř nemožné, na což poukazoval už Hošek. To do jisté míry odsuzuje podobné metody buď k utajování principu klamně zpětné vazby, nebo jen ke sporadickému opakování diagnostiky, tedy re-testu. Je však vhodné konstatovat, že při případných námitkách sportovců není třeba lhát! Stačí stále opakovat, že čas měříte přesně. To je sice pravdivé tvrzení, ale u sprinterů na 200 m, kteří mají čas okolo dvaceti sekund zkušenosťně zafixovaný, sotva uspějete. Samotnému sportovci ve skutečnosti nijak neškodíte, ale eticky je to přinejmenším diskutabilní. Na druhé straně je pravdou, že věhlasným psychologům, jako je Meili (a mnoha dalším), to nevadilo a také mnoho trenérů běžně pracuje s klamnou zpětnou vazbou při závodech i v tréninku (například při oznamování času). S problémy při opakování testů se setkávají také mnozí psychologové nejen u výkonnostních a dovednostních testů, ale i při používání dotazníků. Považujeme proto za vhodné nechat posoudit problémy této metody etickou komisí příslušné vysoké školy a podrobit metodu diskusi v odborné komunitě. Studie na druhé straně prokázala možnost použití testu TATSO v terénních podmínkách při skupinovém i individuálním testování. Praktická využitelnost této metody spočívá podle autorů zejména v počáteční diagnostice psychomotorického tempa a určení výšky a dynamiky aspirací sportovců.

Využití principů testu skýtá širokou škálu možností, ale také klade mnoho otázek a hypotéz, které je třeba dále ověřovat. Problémem je například už interpretace výkonu při psaní vrubovek, což Hošek v rozhovoru s autorkou článku označil jako „psychomotorické tempo“ (Galušková, 2017). Je třeba postupně zkoumat a ověřovat, co test psaní čárek vlastně měří. Zda takto diagnostikované „psychomotorické tempo“ souvisí spíše s rychlostí psaní, nebo s rychlostí reakce, či dokonce běhu. Hošek kdysi v podobném testu TDA zjistil významnější korelaci mezi rychlostí psaní a čtení, což však nikde nepublikoval. Naopak se nepotvrdil vztah mezi rychlostí psaní a rychlostí běhu. V diskusi s autorkou příspěvku proto konstatoval, že rychlost psaní a běhu v testu TDA spolu nesouvisí (Galušková, 2017). Ověřování takových vztahů a hypotéz by mělo být zcela jistě předmětem dalších výzkumů. Možnosti využití testu TATSO jsou teprve na počátku stanovení různých hypotéz a způsobů analýzy jeho výsledků. Proověřování možností jeho použití a zjišťování vztahů výsledných dat s dalšími výkonovými proměnnými jsou proto nutností.

ZÁVĚRY

Studie ověřovala možnosti využití testu TATSO u kanoistů na divoké vodě. Bylo zjištěno, že tuto diagnostickou metodu lze úspěšně použít i v relativně obtížných podmínkách sportovního soustředění a závodů. Výsledky svědčí pro platnost pracovních hypotéz o celkově vyšších aspiracích reprezentantů oproti kanoistům nižší výkonnostní úrovně. Nulová hypotéza o stejnosti obou souborů ve výšce aspirací mohla být zamítnuta na 1% hladině významnosti. Výzkum také ukázal, že reprezentanti ČR ve vodním slalomu mají i významně rychlejší psychomotorické tempo než výkonnostní kanoisté (na 5% hladině významnosti).

Výsledky testu nelze zevšeobecňovat a je třeba dále ověřovat i možnosti jeho dalšího užívání ve sportovní diagnostice. Určité potíže při používání tohoto testu činí využívání klamně zpětné vazby, což zůstává etickým problémem i do budoucna.

LITERATURA

- ATKINSON, J. W., FEATHER, N. T. (1966). *A theory of achievement motivation*. New York: J. Wiley and Sons.
- BLATNÝ, M. a kol. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3434-7.
- BLATNÝ, M., SVOBODA, M., RUISEL, I. & VÝROST, J. (2000). *Sociální procesy a osobnost*. Sborník příspěvků. Brno 5.–6. 10. [online] [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.spao.eu/files/spo-proceedings00.pdf>.
- DE CHARMS, R. (1976). *Enhancing motivation: change in the classroom*. New York: Irvington Publishers Inc.
- GALUŠKOVÁ, K. (2017). *Rozdíly v úrovni aspirace a výkonu u vodních slalomářů*. Bakalářská práce. Praha: Pražská VŠ psychosociálních studií.
- HOŠEK, V. (1965). *Aspirační úroveň a její úloha při sportovní činnosti*. Kandidátská disertační práce. Praha: Univerzita Karlova.
- KOVÁŘOVÁ, L. (2015). *Psychologické aspekty vytrvalostního výkonu*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3230-8.
- MARTENS, R. (1970). Influence of participation motivation on success and satisfaction in team performance. *Research Quarterly*, 41(4), pp. 510–518.
- SEDLÁČKOVÁ, A. (2014). *Výkonová motivace a strategie zvládání zátěžových situací u sportovců ve srovnání s nespportovní populací*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova Univerzita.
- SHARMA, K. (2015). Level of Aspiration and sports performance of athletes of university of Delhi. *Online International Interdisciplinary Research Journal*, 5(5), pp. 377–380. ISSN 2249-9598. Dostupné z: <http://www.oijrj.org/.../44.pdf>.
- SLEPIČKA, P., HOŠEK, V., HÁTLOVÁ, B. (2011). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum. 240 s. ISBN 978-80-246-1602-5.
- VANĚK, M., HOŠEK, V., MAN, F. (1982). *Formování výkonové motivace*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 60-008-82.

PhDr. Vladimír Janák, CSc.

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

e-mail: vladimirjanak@seznam.cz

TŘI ARCHETYPY FILOSOFICKÝCH REFLEXÍ TĚLA

THREE ARCHETYPES OF THE PHILOSOPHICAL BODY REFLEXIONS

MILOŠ BEDNÁŘ

Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Stat' analyzuje základní parametry tří modelů chápání těla v dějinách – koncepci antické filosofie, pojetí biblické a učení René Descarta. Cílem je ukázat je jako stále živé archetypy, které fungují i v současných reflexích. Text je psán metodou filosoficko-historické analýzy s využitím některých nástrojů hermeneutiky a chce přispět k posílení filosofických základů kinantropologie v jednom z klíčových směrů bádání. Výsledky ukazují nutnost relativizovat některá až příliš jednoznačná učebnicová dogmata a korigovat interpretaci pojmu *péxis* stoika Poseidónia.

Klíčová slova: Descartes, René, filosofická kinantropologie, *péxis*, Poseidónios, psychosomatický problém, tělo

ABSTRACT

The paper analyses the basic specification of three historical models of understanding the body: conception of ancient philosophy, approach of the Bible and teaching of René Descartes. The aim is to show them as a still living archetypes with influence on today theories. The text uses methods of philosophico-historical analyses and some instruments of hermeneutics. Another aim is to strengthen philosophical fundaments of kinanthropology in one of key directions of research. Results show necessity to relativize some too apodictic doctrine and to correct interpretation of the concept of *pexis* from Posidonius.

Key words: body, body-mind problem, Descartes, René, *pexis*, philosophical kinanthropology, Posidonius

ÚVOD

Pojmy „tělo“, „tělesnost“ či „tělesné schéma“ představují permanentní tematizaci pro mnohé (kin)antropologické obory. Nejsou neznámé ani pokusy na půdorysu filosofie sportu, respektive filosofické kinantropologie – o těch budeme diskutovat v závěrečných pasážích stati.

Náš text chápeme jako příspěvek k budování filosofických základů kinantropologie, které se samozřejmě nemohou obejít bez historického fundování. Z dějiných reflexí těla jsme vybrali tři modely, které si trůfáme nazvat *archetypálními*, opírajíce se o jungovské chápání archetypů. Jde o pojetí antické filosofie, koncepci biblickou a učení René Descarta.

V prvním případě si všimneme přístupů sókratovsko-platónských, učení Aristotela a zvláštní pozornost věnujeme koncepci stoika Poseidónia, která byla představena kinantropologické veřejnosti na konci 90. let 20. století. Jeho pojem *péxis* se od té doby stal obsahem mnoha článků i studentských závěrečných prací – cítíme potřebu podívat se hlouběji na jeho hypotézy a možná korigovat některé interpretace, které se nám jeví jako ahistorické.

U biblického pojetí se budeme striktně držet textu Bible a chceme se vyhnout pozdějším „lidským nálezům“, často posunujícím původní biblický smysl. Chceme prověřit, zda – z hlediska naší tematizace – existuje kompatibilita mezi reflexemi Starého a Nového zákona, neboť do novozákonního textu se promítalo mnohem více externích faktorů než u sevřenějšího hebrejského myšlení.

Zařazení pojetí těla René Descarta zdůvodňujeme jeho polemickým přínosem k psychosomatickému problému, s kterým se – souhlasně či odmítavě – vyrovnávají prakticky všechny následné teorie do současnosti. V této souvislosti chceme na základě pramenných textů zjistit, zda lidské tělo je skutečně pouze součástí „rozprostraněného světa“ (*res extensa*), či zda má svá specifika, která francouzský filosof „nemohl nevidět“.

METODIKA

V rámci tří vybraných historických koncepcí jsme vzhledem k jejich značně odlišnému společenskému i filosofickému kontextu volili odlišné metody k vytěžení jádra i smyslu jejich poselství. V případě antické filosofie jsme vzhledem k rozsáhlosti pramenného materiálu postupovali *per apices*, tedy výběrem stěžejních postav dějin filosofie, mezi které byl ovšem zařazen i Poseidónios, a to vzhledem ke kontextu české kinantropologické literatury posledních dvou dekad, kdy jsme cítili potřebu zpřesnit některé kolující interpretace jeho pojmu *péxis*.

U biblické koncepce byly využity některé prvky hermeneutické metody – také proto, že nutnost interpretovat často různorodé i enigmatické biblické texty stála u zrodu této metody humanitních disciplín. Řídili jsme se zejména direktivou: „Text bez kontextu je pouhým pretextem.“ Blíže jsme se hermeneutickou metodou zabývali in (Bednář, 2006, 81–96).

V případě interpretačně obtížnějších pasáží byla volena „konzultace“ s originálními jazyky (to zejména v případě Nového zákona).

V případě karteziánské koncepce byly pramenem zejména „Meditace o první filosofii“, v nichž došlo k traktování Descartových základních koncepcí, a závěrečná syntéza jeho díla, „Principy filosofie“, kde došlo k některým korekcím základních „axiómů“. Komparovány byly jednak mezi sebou, jednak jejich české překladové varianty s jejich latinskými originály.

POJETÍ ANTICKÉ FILOSOFIE

Od počátku vývoje této unikátní kultury bylo tělo „ve hře“ – nejen ve speciálních hrách zasvěcených bohům: Diovi (hry olympijské a nemejské), Apollónovi (pythijské) či Poseidónovi (isthmické). Tělo bylo bojištěm mezi askézí a požívačností, mezi zdravím a nemocí; na těle se hledala a budovala krása do páru s ctnostnou duší v proslulé kalokagathii.

Z dochovaných pramenů je však zřejmé, že tělo hrálo v antropologických úvahách sekundární roli a hegemonem byla *psyché*. Extrémní variantu představoval výrok „tělo hrobem (totiž duše)“ /„*sóma – séma*“/, připisovaný pythagorejčům a mající své kořeny v orfismu. Duše je podle tohoto učení vězněna v těle jako v hrobě a úkolem člověka je uvolňovat duši z této vazby a tak si připravovat nesmrtelnost. Tento náhled v podstatě přejímali i Sókratés s Platónem. O vyvazování duše z tělesných tenat mluví Sókratés zejména v Platónově dialogu *Faidon*, kde je též použita metafora těla jako vězení (žaláře) – nejprve s odkazem na „tajné řeči zasvěcenců“ (62 B), později již v rámci filosofie (82 E), která se stává hlavním nástrojem onoho „vyprošťování“.

Realističtější pohled na tělo nalézáme ve výchovném konceptu „péče o duši“ (*epimeleia tēs psychēs*), jehož nedílnou součástí byla i péče o tělo s důrazem na gymnastiku (tehdy jako tělesná cvičení s prvky tance, úpolů a atletiky) a medicínu. I zde je však postulována priorita duševního před tělesným: gymnastika neměla být pěstována pro tělo samé, leč pro duši s úkolem zbavit ji změkčilosti.¹

U Aristotela je psycho-somatická problematika podřazena obecnější teorii o čtyřech principech jsoucna („Metafyzika“ I 3, 983 a) a tělo plní funkci principu látkového (*causa materialis*), zatímco duše zejména tvarového (*causa formalis*), ale ve vztahu k tělu i hybného (*causa efficiens*) a účelového (*causa finalis*). Z Aristotelem zdůrazňované jednoty látky a tvaru (hýlemorfismus) vyplývalo v „aplikaci“ na tělo a duši úzké propojení obou součástí (nejen) lidské bytosti: „...duševní stavy... nejsou odlučitelné od přirozené tělesnosti živých bytostí...“ („O duši“ I 1, 403 b). Neodlučitelnost či propojenost ano, rovnocennost však bezpochyby nikoli; vůdčí roli hrála jednoznačně duše, o níž snad můžeme – s jistou nadsázkou – říct, že si stavěla tělo k obrazu svému.

Pro „tělo“ je ve všech dotud užívaných výrazech v řeckých originálech použito slovo *sóma*, evidentně pro vyjádření jistého vnějšího obalu (zejména obklopujícího duši) či celkovosti tělesných projevů. Vedle něho znala starořečtina i výraz *sarx*, označující látkový substrát lidské bytosti ve své „masitosti“ či hmatnosti. Kupříkladu Aristotelés takto označuje „prostředí hmatu“ (srovnej spis „O duši“ II 11, 423 b²).

Tělu však nebyla v úvahách zmíněných velikánů řecké antiky věnována speciální pozornost – vždy jde o sekundární roli v rámci reflexí o duši či při řešení praktických a edukačních problémů. Poněkud větší zájem o tělo shledáváme v pozdní antice u stoiků, zejména v učení Poseidónia. Tento reprezentant střední stoy respektoval celostní vidění člověka u stoiků, chápaného jako „svět v malém“ (*mikrokosmos*) v propojení se světem velkým (*makrokosmem*). V rámci tradičního učení o čtyřech živlech a stoického preferování živlu ohně spekuluje už samostatně o čtyřech typech jeho působení: jako *hafē* (cca „zážeh“) startuje aktivitu (lidské) duše; ta přenáší tento impuls v podobě *péxis* („upevnění/zpevnění“) do těla, a to až „do morku kostí“; takto zpevněné a „rozehřáté“ tělo transformuje ohňovou aktivitu do pohybu (*kinésis*) a „ve spolupráci“ s duší do širší lidské praxe (*praxis*).³

¹ Výchova musická ji naproti tomu zbavovala hrubosti; harmonizací obou složek se mělo dosahovat „správné míry“, u Řeků tolik žádané – viz „Ústava“ 410 C an.

² Český překladatel Antonín Kříž zde volí překladovou variantu „maso“, což se nezdá být nejlepším řešením.

³ Zde jsme propojili čtvero působení ohně v mikrokosmu člověka jinak – a dle našeho názoru logičtěji – než vykladač Poseidónova života i díla Karl Reinhardt (1921, zejména s. 386) i Zdeněk Kratochvíl, který vřazuje Poseidónia do náboženských a filosofických proudů pozdní antiky (Kratochvíl, 1991, 14).

V kinantropologické literatuře získal oblibu výraz *péxis* a je často chápán jako „třetí výraz pro tělo v antice“ – evidentně pod vlivem dvou článků Anny Hogenové v „České kinantropologii“ (1997 a 1998), z nichž v prvním zprostředkovala reflexe Zdeňka Kratochvíla (zejména Kratochvíl, 1991) o *péxis* jako kategorii označující pevnost a strukturu⁴ těla. To je jistě v pořádku – méně už věta z druhého článku, kde označuje *péxis* jako „tělo oduševnělé“ (Hogenová, 1998, 57; viz též Hogenová, 2002, 17). Zde je patrně zdroj pozdějšího mylného chápání *péxis*. Tělo je oduševnělé z principu Poseidóniova chápání člověka jako psycho-somatické jednot(k)y; v citaci Anny Hogenové by se spíše dalo užít obratu „tělo produchovnělé“⁵ a asi nejpřesněji méně atraktivně jako „tělo vyztužené“ – v našem chápání ovšem ve smyslu „*sarx* produchovnělé/vyztužené díky působení *péxis*“. Že *péxis* nelze chápat jako samostatný výraz pro „tělo“, je vidět i z dalšího jeho užití Poseidóniem v kontextu přírodovědném: *péxis* zde slouží jako určitá ingredience pomáhající tuhnutí lávy („tužidlo“) – srovnej fragment 234.9 (Posidonius, 1972, 209).

Jestliže ovšem Anna Hogenová rozvíjí ve svém zásadnějším opusu týkajícím se těla (Hogenová, 2002) naznačené reflexe *péxis* do podoby těla, „vyplněného napětím pocházejícím z duševních aktivit a pasivit“ (tamtéž, 52), jde již o volnou inspiraci, která může být podnětná např. pro argumentaci o nezměřitelnosti některých „mohutností“ (hybných sil) těla⁶, ale s Poseidóniem – a fakticky ani s pokrytím pojmem *péxis* – nemá již nic společného. Paradoxně navíc redukuje Poseidóniův celostní pohled, propojující mikrosvět s makrosvětem, na psychosomatickou jednotku mikrosvěta. Myšlenku tělesného „napětí“, nepochybně zajímavou i pro současné reflexe, lze mimochodem u stoiků podnětně vytěžit, ale v jiném kontextu: ono propojení všech částí vesmíru, jež je funkcí *pneumatu* (viz pozn. výše), je realizováno prostřednictvím „tonického pohybu“ (*toniké kinésis*), který si stoikové představovali jako určité chvění (kosmické vibrace?), jež je centrem lidského duševna (*hégemonikon*) rozváděno po těle. Cizí jim nebyla ani představa oscilace v obou směrech (volně podle Rista, 1998, 95–96).

Péxis chápeme tedy jako jeden z vnějších formujících principů těla s výše naznačenou rolí v utváření lidské bytosti, aspekt mnohostranného působení kosmického – analogicky by se dalo hovořit o těle v modu *hafé*, přijímajícím a rozvíjejícím kosmické impulsy, o těle coby *kinésis*, těle pohyblivém, a stejně tak o těle jednajícím (*praxis*), převádějícím vnější působení do svébytné lidské praxe. Portfolio aspektů těla by se nepochybně dále rozšířilo analýzou působení dalších živlů, tedy vzduchu, vody a země – jejím provedením bychom však narušili proporce stati z hlediska obsahu i významu Poseidónia v dějinách.

BIBLICKÉ POJETÍ

Starý i Nový zákon chápou evidentně člověka jako nedělitelnou bytost, nikoli nějakou složeninu z těla (*basar* hebrejsky, *sarx* či *sóma* řecky) a duše (*nefeš* hebrejsky,

⁴ Poseidónios zajisté nepracoval s pojmem „struktura“ – jde o interpretaci K. Reinhardta, kterou spolu s „pevností“ Z. Kratochvíl tlumočí („*Struktur und Festigkeit*“ – Reinhardt, 1921, 387).

⁵ *Pneuma* (nejčastěji překládané jako „duch“) si představovali stoikové jako druh ohně, jehož funkcí je „vytváření soudržnosti látky a celkové propojení všech částí kosmu“ (Samburský podle Rista, 1998, 95).

⁶ Např. v souvislosti s karteziánským chápáním těla jako (jen) *res extensa*, s fenoménem čaker apod.

psýché řecky). Někdy výraz „duše“ označuje celého člověka coby živé stvoření: „všech duší, které vešly do Egypta, bylo sedmdesát“ (Genesis 46,27). Jindy plní tuto zástupnou roli „tělo“: „...naše tělo nenašlo žádnou úlevu, všude jen tíseň: navenek boje, uvnitř úzkosti“ (Druhý list Korintským 7,5). Je zajímavé, že tělo coby *sarx* bylo složeno z masa a kostí, nikoli však krve: na několika místech se vyskytuje spojení „tělo a krev“ (*sarx kai haima*); tak např. v Matoušově evangeliu pravdu o Ježíšově mesiášství Petrovi „nezjevilo tělo a krev, ale Otec v nebesích“ (16,17) – i zde tedy „tělo a krev“ zastupuje celého člověka. Ještě jednoznačněji se to vyjevuje v deuterokanonickém Sirachovci: „člověk, pouhé tělo a krev“ (17,31)⁷. Kontextem je zde ovšem lidské konání zla – do popředí proto vystupují „nižší“ složky člověka a zdůrazněna je lidská konečnost a nevývratný návrat do zemského substrátu⁸. Poznamenejme, že vedle zmíněné duše pracuje biblické pojetí i s další „vyšší“ složkou, totiž „duchem“, a to jak ve Starém zákoně (*ruah* hebrejsky), tak zejména v Novém (*pneuma* řecky). Rozbor těchto pojmů a jejich rozhraničení by však již směřovaly mimo zaměření článku.⁹

V Novém zákoně se objevuje i druhý výraz pro tělo – *sóma*, který převažoval v antické „pohanské“ literatuře (viz výše), a to dokonce 142krát (viz Strong, 1992, 178–179). Jeho interpretace ukazuje na tato možná pojetí:

- označení pro celé tělo, přičemž jde evidentně o předchůdný celek, nikoli konglomerát částí¹⁰;
- označení pro povrch těla („nahé tělo“; „jizvy na těle“ aj.);
- svatostánek pro duchovní složku člověka („chrám Ducha svatého“ – První list Korintským 6,19);
- v úvahách o vzkříšení (První list Korintským 15,35 an.) se dokonce mluví o (budoucím proměněném) těle duchovním (*sóma pneumatikon*) – na rozdíl od těla duševního (*sóma psychikon*)¹¹, podoby to v našich (pozemských) životech;
- v přeneseném významu figuruje „tělo Kristovo“ jako označení kristovské (křesťanské) pospolitosti (srovnej např. Římanům 12,5 a zejména První list Korintským 12,12–27).

Spatřujeme zde fakticky základnu pro rozšíření pojetí člověka jako *trojsložkové* bytosti (tělo – duše – duch), třebaže převažující křesťanská dogmatika preferuje dodnes pojetí dvousložkové (tělo – duše). Z hlediska našeho zaměření na tělo jde v případě volby pojmu *sóma* o abstraktnější vyjádření lidské tělesnosti v celé škále významů, zatímco v případě těla jako *sarx* je zdůrazněna „masitost“ a hmatnost

⁷ Domníváme se, že ve všech uvedených příkladech by bylo (v protikladu k námitce vůči Křížově překladu Aristotela) vhodnější překladovou variantou „maso“, event. (obsahově důsledně) „maso a kosti“. Také tyto příklady ukazují obtíže vhodných překladů *sarx* a *sóma*.

⁸ Jiná metafora mluví ve stejném kontextu o lidech, že „jsou jen země a popel“ (Sirachovec 17,32); podobně známá pasáž z knihy Genesis užívá obrat „prach“: „Prach jsi a v prach se navrátíš“ (3,19).

⁹ V české kinantropologické literatuře se tímto tématem zabýval podrobněji Bednář (2009, 141–146).

¹⁰ Zde vycházíme mj. z častého spojení „celek těla“, kdy jako celek je volen řecký termín *holon* právě s naznačenou denotací – nikoli tedy *pan*, označující celek složený z částí. Srovnej Matouš 5,29, Lukáš 11,34 aj.

¹¹ Český ekumenický překlad zde tlumočí jako tělo „přirozené“, kralický jako „tělesné“ („tělesné tělo“) – náš doslovný překlad považujeme za logičtější.

materiálního substrátu člověka. Signifikantní propojení je v postavě Ježíše, kdy byl inkarnován do *sarx* („slovo se stalo tělem“ – Jan 1,14) a v tomto typu tělesnosti („v pozemském těle“¹²) také podstoupil smrt (List Koloským 1,22).

Stranou ponecháváme „lokalizaci“ hříchu, který bývá většinou spojován s tělem ve smyslu *sarx*.¹³ Domníváme se, že je to právě fenomén hříchu, který „svedl“ (!) z cesty biblických filosofemat zejména některé církevní otce a v podobě „lidských nálezků“ proměnilo původní biblické učení v církevní dogmata. Ta už sledovat nebudeme.

KARTEZIÁNSKÉ POJETÍ

Francouzský filosof a matematik René Descartés (lat. Cartesius), vrstevník Komenského, hledal v neisté době 17. století pevný bod, který by ukotvit člověka v jistotě a pravdě. Na rozdíl od našeho myslitele, který se přidržoval křesťanského – byť svérázně modifikovaného – řešení, našel *centrum securitatis* člověka v jeho myšlení (*cogitatio*). Nešlo v jeho případě o spekulativní hledání jádra lidství, ale přímo tzv. metodickou skepsi dosažený „výpočet vzorce lidství“ – člověk jím byl chápán jako *res cogitans*, tedy „věc myslící“¹⁴.

Poté, co jeho předchůdce Francis Bacon „vyčistil terén“ myšlení i smyslového vnímání od „bludiček na cestě“, tedy od idolů, mohlo se myšlení, pěstované a provozované lidským subjektem (*ego cogito*), stát kamenem úhelným stavby vědy pro nový věk.

Kdo byl však protihráčem tohoto pretendenta vědeckého trůnu? Bylo jím (lidské) tělo? Ukazuje se, že nikoli: do ostrého protikladu (tím je založen často zdůrazňovaný Descartův dualismus) k *res cogitans* staví Descartés to („věc“), co je charakterizováno extenzitou, tedy rozměrností, rozlehlostí, prostorovostí či rozprostraněností¹⁵ – *res extensa*. Tímto atributem nepochybně oplývá i lidské tělo, jaksi se však tomuto průkopniku novověké filosofie „rozpouští“ v pláni jej obklopujícího materiálního světa, tedy světa zaujímajícího prostor. Zdá se, že těla a tělesa v descartovském světě jedno jsou – však má pro ně také jeden (latinský) termín: *corpus*. To je však nepochybně v rozporu s životní praxí, kterou Descartes „nemohl nevidět“.

Co patří k tělesné přirozenosti (*natura corporea*), společné tedy tělům i tělesům? Vedle podstatné vlastnosti, rozlehlosti (1), jmenuje Descartes v I. meditaci (Descartes, 2010, 33) také „velikost čili rozměry a počet“ (2), tvar (3), místo (4) a čas (5). V „Princepech filosofie“ (Descartes, 1998, 55) přidává pohyb (6) a dělitelnost (7).¹⁶

Odlišnost lidského těla (kterou nebylo tak snadno „přehlédnout“) odbyl větou: „Lidské tělo /*corpus humanum*/ je sestrojeno jen z jisté sestavy údů... a pouze v tom se různí od ostatních těles...“ (Descartes, 2010, 25). Jinou „sestavu údů“ mají – vyplývá

¹² Doslova „v těle /*sóma*/ z masa /*sarx*/“; po vzkříšení už šlo o tělo proměněné/duchovní – *sóma pneumatikon*. Pro srovnání s originálem používáme paralelní text NZ v angličtině a řečtině (viz „The Interlinear...“, 1975).

¹³ Za mistra těchto reflexí lze označit Aurelia Augustina – srovnej známou pasáž z 10. knihy jeho „Vyznání“ (Augustinus, 1999, zejména 343–367).

¹⁴ Poněkud logičtěji zní jeho pozdější přeznačení na *substantia cogitans* (srovnej *Principia Philosophiae* z roku 1644, české vydání (bilingva) 1998, zejména 52–55).

¹⁵ V českém filosofickém prostředí se ujal a dlouho byl používán posledně jmenovaný tvar; autoři nejnovějších českých překladů (Descartes, 1998 a 2010) volí „rozlehlost“.

¹⁶ Domníváme se, že pro kinantropologické účely není nutné pouštět se do hierarchizace těchto pojmů na škále substance – atribut – akcidents – modus.

implicité – různé rody zvířat; jinou konfiguraci částí např. hodinový strojek apod. Dnešní terminologií řečeno: všechna těla a tělesa se tedy podle Descarta liší jen strukturálně, nikoli jinak.

Zdálo by se, že zajímavá charakteristika *lidského* těla se nachází v Descartově II. meditaci: „...tělem chápu vše..., co vyplňuje prostor tak, že z něj vylučuje každé jiné těleso...“ (Descartes, 2010, 41)¹⁷. Z kontextu dalších pasáží je však zřejmé, že takto smýšlí i o ostatních tělesech – nemůžeme podceňovat bystrozrakého autora, že by snad neviděl, jak analogicky, ba výrazněji, nepouští např. žulový balvan do jím vymezeného prostoru jiná tělesa. Lze dovodit, že Descartes zde podává důležitou charakteristiku rozlehlosti jako takové, která byla ovšem vsunuta do úvahy o rozlišnosti duše a těla, respektive hledání odpovědi na základní antropologickou otázku, totiž „kdo/co je člověk“. Každopádně je toto jeho určení rozlehlosti inspirativní až do současnosti – v akceptaci i odmítání. Obloukem se vrátilo do úvah o lidském těle např. v reflexích francouzského filosofa 20. století Merleau-Pontyho (srovnej Čapek, 2011, 102).

Jestliže si Descartes odpověděl, že podstatou lidství je myšlení, nemůžeme nezmínit charakteristiky této *res cogitans*. Jako celek je mu totéž co „mysl čili duch čili chápavost čili rozum / *mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio*“ (Descartes, 2010, 40–41). Protože *animus* znamená i duši a protože aktivity *res cogitans* chápe Descartes široce vedle mentálních zejména jako duševní (viz níže), bude vhodné rozšířit škálu možných výrazů i o pojem „duše“. Ostatně ve svém závěrečném opusu „Vášně duše“, psaném francouzsky („*Les Passions de l'âme*“) už užívá výlučně tento pojem.

A šire toho, co považuje francouzský myslitel za akty „myslící věci“ (zde užívá termín „*mody*“), je vskutku překvapivě široká: pochybování (1), chápání (2), tvrzení (3), popírání (4), chtění (5) i jeho opak (6), představování (7) i smyslové vnímání (8) – tolik II. meditace (srovnej Descartes, 2010, 43). Ve III. meditaci přidává, že jsem i „milující“ (9) a „nenávidějící“ (10) a v sókratovské pokoře připouští, že také „mnohé neznající“ (11) – srovnej (dtto, 50–51). V „*Principech*“ doplňuje ještě odmítání (12) a pokouší se všechny *mody* roztrždit na dvě skupiny: jednu tvoří úkony chápavosti (intelektu), tu druhou úkony vůle (Descartes, 1998, 39).

Vidíme, že je zde začleněna pod pojem „myšlení“ (*cogitatio*) celá paleta mentálních a duševních aktivit člověka, pro kterou je zvolený nadřazený pojem evidentně příliš těsný. Celkem logicky se zde nabízelo slovo „vědomí“ (*conscientia*), které Descartes znal v jeho morálním významu („svědomí“). O jeho použití u francouzského myslitele ve spojení s otázkou myšlení se přou filosofové dodneška (srovnej sborník „René Descartes – Scientia & Conscientia“ z roku 2005). V souvislosti s naší tematizací se zaměříme pouze na – poněkud překvapivě – zařazení *smyslového vnímání* mezi *res cogitans*, tedy výlučně mezi poznávací mohutnosti. Ihned se vynořuje otázka: a co smyslové orgány, prostorově lokalizované v lidském těle, tedy patřící evidentně do sféry *res extensa*? S rébusem v podobě spojení tělesného nosiče smyslových počítků a jeho výsledného příspěvku do našeho poznání, který byl součástí širšího

¹⁷ Je třeba poznamenat, že čeští překladatelé uvedeného vydání „*Meditací*“ zde poněkud zneužívají variability českého jazyka s jeho rozlišením „těla“ a „tělesa“ – jak již bylo řečeno, latinský originál pracuje s jediným termínem *corpus*. Možná se dalo pracovat s průměrem těl (lidských i zvířecích) jako „živých těles“?!

psychosomatického problému, se Cartesius potýkal celoživotně. Už v VI. meditaci ho unikátní postavení lidského těla mezi ostatními tělesy donutila k ústupku a šalamounské formulaci, že „smyslové vjemy žízně, hladu, bolesti atd. jistě nejsou nic jiného než jakési smíšené mody myšlení vyrůstající z jednoty a jakoby propletení mysli s tělem“ (Descartes, 2010, 115).

Jestliže ovšem měla být smyslová data – získaná z kontaktu smyslových orgánů a věcí oblasti *res extensa* (Descartes mluví o aktech vnějších smyslů týkajících se smyslově vnímatelného – srovnej 2010, 48) – dopravena¹⁸ do sféry *res cogitans*, a podílet se tak na tvorbě finálních poznatků, muselo mít ono „propletení“ (*permixtione*) těla a mysli/duše nějaký „dispečink“, kde by docházelo k oné transformaci. Descartes jej našel v šišince alias epifyze (*corpus pineale*) a umisťuje sem tzv. společný smysl, jehož úkolem je mj. sjednocovat vjemy smyslů vnějších (srovnej Descartes, 2010, 48–49; 2002, 52 an.), což v důsledku může poskytovat zkušenosti jednotný charakter. Díky této důležité funkci šišinky do ní umisťuje i sídlo duše (*sedes animae*) – srovnej (Descartes, 1998, 127).

Na sklonku života se pustil Descartes i do dalšího problému, kde docházelo ke „střetnutí těla a duše“, totiž záhady vzniku, charakteru a podstaty vášní a/či afektů („emocí“ v dnešním smyslu). Jeho řešení je předloženo zejména ve „Vášních duše“. Přestože dualismus duševní a tělesné substance zůstává pro Descarta neměnným axiómem, analyzuje emocionalitu ve specifické psycho-fyzické komplexnosti, přičemž šišinka je oním místem vzájemného působení duše a těla a místem faktického vzniku emocí. Jednotlivé emoce pak vysvětluje paralelně jednak na bázi fyziologických procesů (tlukot srdce, svalová reakce aj.), jednak na rovině psychologické (podle hodnoty předmětů, k nimž se v prožitcích vztahujeme). Vysoká role těla je zde nabíledni – Descartes přiznává, že nevidí „žádný subjekt, který by na naši duši působil bezprostředněji než tělo, s nímž je spojena...“ (Descartes, 2002, 32).

Viděli jsme tedy, že hráz postavená Descartem mezi *res cogitans* a *res extensa*, tedy mezi „myšlením“ (v širokém smyslu) a tělesy, se autorovi této koncepce v případě „lidského tělesa“ často protrhávala... Podle zaměření historiků filosofie se tak můžeme setkat s diametrálně odlišným hodnocením jeho přínosu. Tak kupříkladu prvorepublikový filosof Emanuel Rádl reflektuje onen dualistický moment, vidí duši, sídlo *res cogitans*, očištěnou od vši hmoty, přičemž „chudák na tu operaci umřela, jak další historie ukázala“... (Rádl, 1999, 98). To současný filosof a překladatel Descartových „Vášní duše“ Ondřej Švec, ovlivněn evidentně překládaným dílem, označuje dokonce Descartovo pojetí jako *holistické*, „neboť je to tělo jako celek, s jehož podněty má duše jako celek co do činění...“ (Descartes, 2002, 13).

DISKUSE

S předloženými historickými koncepcemi jsme fakticky vedli dialog průběžně v textu – „diskutují“ s nimi ovšemže mnozí myslitelé dřívější a i současnosti; v tomto smyslu jde o koncepcce živé a nebojíme se nazvat je archetypálními. Je přitom zajímavé, že zatímco s koncepcemi tzv. pohanské antiky se snaží popasovat ponejvíce filosofové a psychologové, s těmi biblickými teologové a etikové a v případě Descarta filosofové

¹⁸ Je třeba poznamenat, že čeští překladatelé uvedeného vydání „Meditací“ zde poněkud zneužívají variability českého jazyka s jeho rozlišením „těla“ a „tělesa“ – jak již bylo řečeno, latinský originál pracuje s jediným termínem *corpus*. Možná se dalo pracovat s průměrem těl (lidských i zvířecích) jako „živých těles“?!

a vědci z oblasti přírodních věd a medicíny. Seznam byt' jen těch stěžejních by vydal na samostatnou publikaci. Omezme se jen na stručný pohled do knižní produkce české kinantropologie, pro kterou představuje tělo či tělesnost jedno z klíčových slov. Zajímat nás budou autoři, u nichž došlo k průniku se zde zvolenou historickou tematikou.

Annu Hogenovou, k jejíž interpretaci *péxis* jsme se v článku kriticky postavili, předběhl s reflexemi těla na počátku 90. let 20. století dnes opomíjený autor Miroslav Rýdl, znalec a překladatel německé relevantní literatury. Ve svých úvahách (srovnej Rýdl, 1993, 38–43) kritizuje zejména „radikalizaci distancovanosti od vlastního těla“ (především u Descarta) a toho, který uviděl její meze, spatřuje objeveně už v Augustinovi a jeho analýzách hříšnosti.

Nám se vynořoval problém těla zejména na pozadí úvah o asketismu a hédonismu (Bednář, 2009, 130–140) a v souvislosti s otevřením spirituální dimenze v oblasti pohybových aktivit, která rozšiřuje (a ještě více komplikuje...) klasický psychosomatický problém (dtto, continuo).

Ivo Jirásek věnuje ve svém chef d'oeuvre „Filosofická kinantropologie...“ tělu bezprostředně čtyři kapitoly (Jirásek, 2005, 80–101) a nepřímo prolínají jeho reflexe i další pasáže knihy – také vzhledem k zaměření jeho mateřské olomoucké fakulty na tělesnou kulturu. Přináší zde mj. i zajímavé hodnocení dvou koncepcí starověku, kterým jsme se zde věnovali: „V duchovních dějinách západu jsou zřetelná dvě pojetí těla: řecké (pocházející od Pýthagory, prostřednictvím Platóna a přes novoplatonismus vstupující do myšlenkového okruhu křesťanství), vnímající tělo jako vězení, hrob duše (člověk se tak skládá z částí a můžeme říci, že má tělo) a biblické, které hovoří vždy o celém člověku, nepřipouští představu, že by já mělo vnější tělo jako nástroj (člověk vždy je tělem).“ (Jirásek, 2005, 81). Autor zde podnětně hodnotí starověk prizmatem výkladového principu „míti (tělo) versus býti (tělem)“. Souhlasíme však s jeho hodnocením *cum grano salis* – naše analýzy ukazují, že ani řecká filosofie, ani biblická teologie nepředstavují jednotný proud. To si v druhém případě uvědomil jiný představitel olomoucké filosofické kinantropologie, její doyen Bohuslav Hodaň, a důraz na jednotu člověka spatřuje pouze v starozákonním myšlení (Hodaň, 2009, 81). Také on věnuje reflexím těla v monografii „K problému filozofické kinantropologie“ nemalou pozornost (2009, 75–102) a kriticky se zaměřuje zejména na linii dualismu od řecké antiky k Descartovi a moderním konsekvencím.

ZÁVĚRY

S určitými výhradami jsme souhlasili s výše zmíněným hodnocením řecké antické filosofie ve vztahu k problematice těla z pera Ivo Jirásky. Ano, v jejích reflexích docházelo k štěpení člověka na složku duševní a tělesnou s jasně preferovanou částí psychickou; k takovémuto chápání člověka můžeme přiřadit i další teoretické dělení uvnitř složky tělesné, které je vyjádřeno dvěma různými pojmy – *sarx* a *sóma*. Vedle tohoto hlavního proudu jsme ovšem zmiňovali i ten menšinový, který naznačoval možnosti celistvého chápání – zejména u stoiků. V jejich případě jsme věnovali nemalou pozornost inspirativnímu pojetí Poseidónia, představitele střední stoy – také proto, že jsme považovali za nutné korigovat některé interpretace, které kolují v kinantropologické literatuře.

Také v případě biblického pojetí lze souhlasit s jedním vůdčím proudem reflexí, tentokrát v podobě celostního pojetí člověka, ale domníváme se, že je třeba toto hodnocení omezit na myšlení judaismu, zachycené především v textu, které křesťanství označuje jako Starý zákon. Novozákonní pojetí už do sebe vstřebávalo i další proudy a člověka chápalo fakticky jako trojsložkovou bytost (tělo – duše – duch)¹⁹.

Asi nejznámější je třetí koncepce, kterou jsme představili – chápání těla v pojetí René Descarta na počátku novověku. Snažili jsme se ukázat, že převažující interpretace jeho pojetí coby jednoznačného dualismu mezi světem myšlení a světem těles neplatí až tak ostře v případě „zvláštního tělesa“, totiž lidského těla. Domníváme se, že „čistý“ dualismus byl už u samotného Descarta narušován zjevnými případy vzájemné penetrace těla a duše.

Tolik inventarizace analyzovaného v rámci antropologického paradigmatu člověka jako vícesložkové bytosti, kdy jsme hledali kontext tělesné složky zejména ve sféře duševní a v některých případech i duchovní či kosmické. Jestliže jsme si však dali za cíl určit archetypy *těla*, je třeba závěrem reflexí „nasvítit“ a pojmenovat specifičnost tělesné složky v rámci naznačených kontextů:

1. Antický archetyp těla

Tělo není rovnocenným partnerem duše, která je hegemonem a používá tělo jako instrument. V reflexích je děleno na dva aspekty: *sarx* a *sóma*. Je otevřeno pro působení vnějších vlivů, zejména ze sféry fyzis, respektive kosmu.

2. Biblický archetyp těla

Tělo je rovnocenným partnerem duše a sehrává významnou roli v plánu spásy (vzkříšení těla; tělo proměněné). I zde je v reflexích děleno na stejné dva aspekty, tedy *sarx* a *sóma*. I ono je otevřeno pro působení vnějších vlivů, a to ze sféry božské, respektive duchovní.

3. Karteziánský archetyp těla

Tělo je od duše odděleno a je součástí jiné části světa, respektive jiné podstaty (*substantia extensa* versus *substantia cogitans*). Není dále děleno – naopak je spojováno s tělesy pod jedním pojmem (*corpus*).

Jsmo si vědomi jistého zjednodušení a v případě prvních dvou modelů i vzájemného ovlivňování, a to zejména v případě filosofických a gnostických proudů pozdní antiky a novozákonního myšlení.

Všechny tři koncepce si troufáme nazvat *archetypálními*, protože

- vykrytalizovaly už ve starověku, etablovaly se ve středověku a na počátku novověku došly svého vyostření v Descartově učení;
- se staly pevnou součástí kolektivního vědomí;
- se s nimi poměřují i moderní refelexe těla.

Mezi posledně jmenovanými zmiňme např. již zde Jiráskem citovaný výkladový princip v podobě protikladu „mít tělo“ versus „být tělem“, s kterým přišli ve 20. století Gabriel Marcel a Erich Fromm, objev fungování pocitového těla na bázi tělesného schématu, které ovlivňuje i interoceptci a proprioceptci a v neposlední řadě objevné

¹⁹ Zde vycházíme důsledně z textu NZ, nehledíce na pozdější dogmatické zúžení na bytost dvousložkovou, tedy složené z (nesmrtelné) duše a (převážně hříšného) těla, které petrifikoval zejména Augustinus.

analýzy těla v souvislosti s rozborů vnímání u Maurice Merleau-Pontyho, které budou jistě podrobněji představeny odborné veřejnosti po dlouho očekávaném vydání českého překladu jeho stěžejního díla (Merleau-Ponty, 2013).

LITERATURA

- ARISTOTELÉS (1996). *O duši*. Praha: Petr Rezek.
- ARISTOTELÉS (2003). *Metafyzika*. Praha: Petr Rezek.
- AUGUSTINUS, A. (1999). *Význání*. Praha: Kalich.
- BEDNÁŘ, M. (2006). Hermeneutika a její možné uplatnění v kinantropologii. *Česká kinantropologie*, 10(1), 81–96.
- BEDNÁŘ, M. (2009). *Pohyb člověka na biodromu: Cesta životem z pohledu (nejen) kinantropologie*. Praha: Karolinum.
- BIBLE : *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad* (2001). Praha: Česká biblická společnost.
- ČAPEK, J. (2012). *Maurice Merleau-Ponty: myslet podle vnímání*. Praha: Filosofia.
- DESCARTES, R. (2002). *Vášeň duše*. Praha: Mladá fronta.
- DESCARTES, R. (2010). *Meditationes de prima philosophia = Meditace o první filosofii*. Praha: OIKOYMENH.
- DESCARTES, R. & MARVAN, T. & GLOMBÍČEK, P. (Eds.) (1998). *Principy filosofie = Principia philosophiae: výběr doplněný dvěma Descartovými dopisy princezně Alžbětě Falcké: bilingva*. Praha: Filosofia.
- FIALA, J. & POLÁK, M. (Eds.) (2005). *René Descartes - Scientia & Conscientia: sborník příspěvků z konference katedry filozofie Filozofické fakulty ZČU. Plzeň: Západočeská univerzita*.
- HODAN, B. (2009). *K problému filozofické kinantropologie*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- HOGENOVÁ, A. (1997). K problému těla a vnímání. *Česká kinantropologie*, 1(2), 57–62.
- HOGENOVÁ, A. (1998). Tělo a vnímání. *Česká kinantropologie*, 2(1), 53–72.
- HOGENOVÁ, A. (2002). *Kvalita života a tělesnost*. Praha: Karolinum.
- The Interlinear KJV-NIV Parallel New Testament in Greek and English* (1975). Grand Rapids: The Zondervan Corporation.
- JIRÁSEK, I. (2005). *Filozofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- KRATOCHVÍL, Z. (1991). *Prolínání světů: Středoplatónská filosofie v náboženských proudech antiky*. Praha: Herrmann a synové.
- MERLEAU-PONTY, M. (2013). *Fenomenologie vnímání*. Praha: OIKOYMENH.
- PLATON (1941). *Faidon*. Praha: Jan Laichter.
- PLATÓN (1993). *Ústava*. Praha: Svoboda – Libertas.
- POSEIDÓNIOS, EDELSTEIN, L. & KIDD, I. G. (Eds.) (1972). *Posidonius. I, the Fragments*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RÁDL, E. (1999). *Dějiny filosofie II: Novověk*. Praha: Votobia.
- REINHARDT, K. (1921). *Poseidonios*. Muenchen: C. H. Beck.
- RIST, J. M. (1998). *Stoická filosofie*. Praha: OIKOYMENH.
- RÝDL, M. (1993). *Kapitoly z filozofie tělesné kultury*. Praha: Univerzita Karlova.
- STRONG, J. (1992). *Strong's New Exhaustive Concordance of the Bible*. Iowa Falls: World Bible Publishers.

doc. PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešlavín

e-mail: milbed@volny.cz

KONFERENCE

CONFERENCE

KATEDRA TĚLESNÉ A SPORTOVNÍ VÝCHOVY
FAKULTY PEDAGOGICKÉ ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY V PLZNI
ve spolupráci s Českou kinantropologickou společností

pořádá

13. MEZINÁRODNÍ VĚDECKOU KONFERENCI „HRY 2018“

(Výzkum a aplikace)

26. – 27. DUBNA 2018

Nad mezinárodní vědeckou konferencí převzali záštitu:

rektor Západočeské univerzity v Plzni doc. Dr. RNDr. Miroslav Holeček

a děkan Pedagogické fakulty ZČU v Plzni RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.

Konference je pořádána v rámci oslav 70. výročí založení

Fakulty pedagogické v Plzni

TEMATICKÉ OKRUHY KONFERENCE

Hry a herní přístupy:

- ve školní tělesné výchově
- ve sportovním tréninku
- ve sportovních aktivitách handicapovaných
- v rekreačně pohybových aktivitách

Jedním z cílů konference je vytvářet „mosty“ mezi teorií a praxí, viz ilustrační foto z minulé konference. Účast v diskuzi u „kulatého stolu“ v příštím roce přislíbil Pavel Vrba.

Vážené kolegyně

Vážení kolegové,

dovolujeme si Vás pozvat na vědeckou konferenci

„UČITEL A ŽÁK VE VÝUCE TĚLESNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLE“.

Akce se koná v rámci projektu PROGRES Q17 – Příprava učitele a učitelská profese v kontextu vědy a výzkumu. Pořadatelem jsou Katedra tělesné výchovy UK PedF ve spolupráci s Katedrou pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sportu UK FTVS.

Tematické okruhy příspěvků a sdělení:

1. Teorie školy a učitelská profese (pedeutologie)
2. Příprava učitele
3. Žáci
4. Vzdělávání a gramotnost
5. Inkluze

Kromě příspěvků přesně korespondujících s hlavními tematickými okruhy konference je možné přihlásit i příspěvky s tematikou těsně související.

Termín odevzdání závazné přihlášky a anotací příspěvků je 31. března 2018.

Konference se bude konat ve středu 2. května 2018 v sídle Pedagogické fakulty UK (Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1, Velký sál).

Kontaktní adresy:

Karolína Soukupová – karolina.soukupova@pedf.cuni.cz

Anna Sloupová – sloupova@ftvs.cuni.cz

Za pořadatele:

PhDr. Libor Flemr, Ph.D. (UK FTVS),

PhDr. PaedDr. Ladislav Kašpar, Ph.D. (UK PedF)